

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Διερεύνηση της εμπειρίας εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής σχετικά με
τη δυνατότητα αξιοποίησης του εικονικού κειμένου «Καραγκιόζη»
ως παιδαγωγικού εργαλείου συμπερίληψης.**

© Κωνσταντίνος Δρούμπαλης

Επιβλέπων: Ιωάννης Καμαριανός
Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και Μεθοδολογίας Κοινωνικής Έρευνας
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ιωάννινα, 2026

MASTERS THESIS

An investigation into the experiences of special education teachers regarding the potential use of the “Karagiozis” puppet show as an educational tool for inclusion.

© Konstantinos Droumpalis

Ioannina, 2026

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα, 12/06/2026

Επιτροπή Αξιολόγησης:

1. Επιβλέπων καθηγητής:

Δρ., Ιωάννης Καμαριανός

Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

2. Μέλος επιτροπής:

Δρ., Σπυρίδων – Γεώργιος Σούλης

Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

3. Μέλος επιτροπής:

Δρ., Ελένη Μορφίδη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Δήλωση Μη Λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας και δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της, περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Ο Δηλών

Κωνσταντίνος Δρούμπαλης

© Δρούμπαλης, Κωνσταντίνος 2026.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβάλλονται πραγματοποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του Ν.4624/2019 και του Κανονισμού (Ε.Ε.) 2016/679. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συλλέγει και επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποκλειστικά στο πλαίσιο της υλοποίησης του σκοπού της παρούσας διαδικασίας. Για το χρονικό διάστημα που τα προσωπικά δεδομένα θα παραμείνουν στη διάθεση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το υποκείμενο έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του σύμφωνα με τους όρους του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 2016/679 (Ε.Ε.) και τα οριζόμενα στα άρθρα 34 και 35 Ν. 4624/2019.

Υπεύθυνη Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα του Ιδρύματος είναι η κα. Σταυρούλα Σταθαρά τηλ. 2651007321, email: dpo@uoi.gr.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές και ειλικρινείς μου ευχαριστίες στα μέλη της τριμελούς επιτροπής. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον κύριο Ιωάννη Καμαριανό για την καθοδηγητική του υποστήριξη και την έμπνευση που μου προσέφερε ώστε να συνδέσω τον Καραγκιόζη με την επιστήμη της Κοινωνιολογίας. Επίσης εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στον κύριο Σπυρίδωνα-Γεώργιο Σούλη για την πολύτιμη συνδρομή και έμπνευση που μου έδωσε να εμπλέξω τον Καραγκιόζη στο πεδίο της Ειδικής Αγωγής και την κυρία Ελένη Μορφίδη για την συμμετοχή της στην επιτροπή και την υποστήριξή της. Επιπλέον ευχαριστώ θερμά τον κύριο Χρήστο Παπακώστα, ο οποίος ήταν ο πρώτος μου έδωσε το έναυσμα να ασχοληθώ με τον Καραγκιόζη και να τον μελετήσω σε διάφορα πεδία.

Αφιέρωση

Αφιερώνω την εργασία αυτή στους γονείς μου που με στηρίζουν σε κάθε βήμα μου,, καθώς και στους συγγενείς μου. Στους συμφοιτητές του μεταπτυχιακού Χρήστο Καραμεταξά, Ανδριάνα Ράπτη, Όλγα Κωστίκα, Βασιλική Δημητρακάκη και στη βοηθό της παράστασης μου Ευδοκία Χαρίτου, οι οποίοι αυτά τα δύο χρόνια του μεταπτυχιακού με στηρίζουν διαρκώς. Επιπλέον αφιερώνω την εργασία στους φίλους μου από το προπτυχιακό Ελευθέριο Μπιτχαβά, Χρήστο Κανελλόπουλο, Χρήστο Γρηγοράκη, Δημήτριο Ανδριανόπουλο, Αριστείδη Καμπέρη όπου περάσαμε τέσσερα καταπληκτικά χρόνια μαζί. Μια ξεχωριστή αφιέρωση κάνω στους παιδικούς μου φίλους Μάριο Πρένι, Βασίλειο Κάργα, Αντώνιο Δρέτα, Μιλτιάδη Αλωπούδη που παρόλο που είμαστε μακριά, βρίσκονται όλοι τους κάθε στιγμή δίπλα μου. Τέλος η παράσταση που ήταν κομμάτι της εργασίας αφιερώνεται στη μνήμη του συναδέλφου και φίλου Παναγιώτη Σίτου ο οποίος έφυγε πρόσφατα άδικα από τη ζωή και δεν πρόλαβε να την δει, κάτι που περίμενε με μεγάλη ανυπομονησία.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την εμπειρία εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής σχετικά με τη δυνατότητα αξιοποίησης του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη ως παιδαγωγικού εργαλείου συμπερίληψης στην Ειδική Αγωγή. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο η φιγούρα του Καραγκιόζη, ένας ήρωας με «κατακερματισμένο» σώμα, μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο διαχείρισης του κοινωνικού στίγματος και της συγκρότησης υποκειμενικότητας για τους μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες.

Το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας εστιάζει στη δραματουργική κοινωνιολογία (Goffman, 1963/2001), στη βιοπολιτική (Φουκώ, 2011), στην αισθητική του Γκροτέσκου (Κιουρτσάκης, 2008), στη θεωρία του «κατακερματισμένου» σώματος (Fisher, 2018), τη θεωρία του κατοπτρικού εαυτού (Cooley, 1902/2021) και τη θεωρία της εμπρόθετης δράσης (Parsons, 1953, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026). Μέσα από αυτές τις προσεγγίσεις αναδεικνύεται η συμβολική και παιδαγωγική δυναμική του «σώματος» της φιγούρας, ως εργαλείο αποδόμησης του μισαναπηρισμού και ως εργαλείο ενίσχυσης της αυτοεικόνας των μαθητών.

Προκειμένου να εφαρμοστεί η στοχοθεσία της μελέτης μας εφαρμόστηκε η ποιοτική μεθοδολογική στρατηγική. Πιο συγκεκριμένα, στο ερευνητικό μέρος εφαρμόστηκε ποιοτική έρευνα με σκόπιμη δειγματοληψία, η οποία περιλάμβανε ημιδομημένες συνεντεύξεις δέκα εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και παράλληλης στήριξης για να ερευνηθούν οι αντιλήψεις τους πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Παράλληλα στο πλαίσιο μιας πολυπρισματικής θεώρησης εφαρμόστηκε σχέδιο έρευνας-δράσης (action research) σε σχολική μονάδα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην οποία συμμετείχαν 5 εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής που εργάζονταν σε αυτήν. Σύμφωνα με την θεματική ανάλυση των δεδομένων τα ευρήματα αποδεικνύουν ότι κατά την εμπειρία των εκπαιδευτικών, η φιγούρα του Καραγκιόζη μπορεί να λειτουργήσει στη συγκεκριμένη περίπτωση ως ένα συμπεριληπτικό εργαλείο σε πολλά επίπεδα. Σε ατομικό επίπεδο, οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν βίωσαν την προβολή των ταυτοτικών χαρακτηριστικών που προβάλλει το εικονικό κείμενο, το οποίο διαμεσολαβεί τη σχέση του παιδιού με το περιβάλλον του, αλλά και την επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης συγκεκριμένων μαθητών με το σώμα και την ταυτότητά τους. Σε διαπροσωπικό επίπεδο δημιουργεί

κλίμα αποδοχής και αλληλεπίδρασης μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών, αλλά και των συμμαθητών μεταξύ τους. Σε εκπαιδευτικό επίπεδο προσφέρει ένα εναλλακτικό και ευχάριστο παιδαγωγικό μοντέλο μάθησης και συνεργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προστατευτική λειτουργία του μπερντέ, στο ρόλο του αυτοσαρκασμού ως μηχανισμού ανθεκτικότητας και στη σημασία του εκπαιδευτικού-καραγκιοζοπαίχτη ως «αρχιτέκτονα» της συμπερίληψης.

Λέξεις κλειδιά: Καραγκιόζης, Συμπερίληψη, Κοινωνικό στίγμα, «Κατακερματισμένο» σώμα, Μισαναπηρισμός, Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, Έρευνα-Δράσης.

Abstract

This thesis explores the experiences of special education teachers regarding the potential use of the Karagiozis puppet show as a pedagogical tool for inclusion in special education. More specifically, it examines how the figure of Karagiozis, a hero with a «fractured» body, can serve as a means of managing social stigma and fostering the development of subjectivity for students with Special Educational Needs.

The theoretical framework of this study focuses on dramaturgical sociology (Goffman, 1963/2001), biopolitics (Foucault, 2011), the aesthetics of the grotesque (Kiourtsakis, 2008), the theory of the “fractured body” (Fisher, 2018), the theory of the looking-glass self (Cooley, 1902/2021), and the theory of intentional action (Parsons, 1953, as cited in Mouzakitis & Tsakiri, 2016). Through these approaches, the symbolic and pedagogical dynamics of the figure’s «body» are highlighted as a tool for deconstructing ableism and as a tool for strengthening students’ self-image. In order to achieve the objectives of our study, a qualitative methodological strategy was employed. More specifically, the research component involved qualitative research using purposive sampling, which included semi-structured interviews with ten Special Education and Inclusive Support teachers to explore their perceptions on this specific issue.

At the same time, as part of a multifaceted approach, an action research project was implemented at a special education school, involving five special education teachers who worked there. According to the thematic analysis of the data, the findings demonstrate that, in the teachers’ experience, the figure of Karagiozis can function in this specific case as an inclusive tool on multiple levels. On an individual level, the participating teachers experienced the projection of the identity characteristics presented by the fictional text, which mediates the child’s relationship with their environment, as well as the renegotiation of specific students’ relationship with their bodies and identities. On an interpersonal level, it fosters a climate of acceptance and interaction between the teacher and students, as well as among classmates. On an educational level, it offers an alternative and enjoyable pedagogical model of learning and collaboration. Particular emphasis is placed on the protective function of the screen shadow puppet screen, the role of self-deprecation as a mechanism of

resilience, and the importance of the teacher-puppeteer as the “architect” of inclusion.

Keywords: Karagiozis, Inclusion, Social stigma, «Fractured body», Ableism, Special Educational Needs, Action Research.

Πίνακας Περιεχομένων

Δήλωση Μη Λογοκλοπής.....	4
Δήλωση Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.....	5
Ευχαριστίες.....	6
Αφιέρωση.....	7
Περίληψη	8
Abstract.....	10
Πίνακας Περιεχομένων	12
Εισαγωγή	16
Μέρος Α΄ - Θεωρητικό Πλαίσιο.....	18
Κεφάλαιο 1 ^ο – Το σώμα στον μπερντέ: οντολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της φιγούρας του Καραγκιόζη	19
1.1. Η οντολογία του σώματος στον Μπερντέ.....	19
1.2. Κοινωνική αντίθεση του Μπερντέ	19
1.3. Το σώμα του Καραγκιόζη υπό το πρίσμα της θεωρίας του κατακερματισμένου σώματος (fractured body).....	20
1.3.1. Το «κατακερματισμένο» σώμα.....	20
1.3.1.1. Το κατακερματισμένο σώμα του Καραγκιόζη	20
1.4. Από τον εσωτερικό κατακερματισμό στην επιτελεστική μετουσίωση	21
1.5. Η βιοπολιτική θεώρηση του «κατακερματισμένου σώματος».....	22
Κεφάλαιο 2 ^ο – Μισαναπηρισμός.....	23
2.1. Μισαναπηρισμός (Ableism) και η εσωτερίκευση του τραύματος.....	23
2.2. Η «αντίσταση» του Καραγκιόζη στο Ιατρικό Μοντέλο της Αναπηρίας και η ρήξη με το παραμυθένιο τέλος.....	24
2.3. Το Coming out της Φιγούρας του Καραγκιόζη	24
2.4. Η φιγούρα ως οπτική φωνή (visual voice)	25

2.4.1. Η φιγούρα ως φορέας ετερότητας και αναπαράστασης του αναπήρου σώματος	25
Κεφάλαιο 3^ο – Το Γκροτέσκο σώμα.....	26
3.1. Η αισθητική του Γκροτέσκου σώματος και η εμπρόθετη δράση.....	26
3.2. Το Γκροτέσκο σώμα του Καραγκιόζη και η θεατρική αναπηρία	26
3.3. Λαϊκό Γέλιο ως μηχανισμός «εκθρόνισης» και «ενθρόνισης» και ξυλοδαρμός	27
Κεφάλαιο 4^ο - Κοινωνική Αλληλεπίδραση και η Συγκρότηση της Υποκειμενικότητας	29
4.1. Η Θεωρία του Κατοπτρικού Εαυτού (Cooley) και η Εσωτερίκευση της Αναπηρίας	29
4.2. Ο Μπερντές ως «Εναλλακτικός Καθρέπτης» Αναπλαισίωσης	29
Κεφάλαιο 5^ο – Η ταυτότητα του Καραγκιόζη και η διαχείριση του στίγματος (Goffman).....	31
5.1. Διαχείριση εντυπώσεων (impression management).....	31
5.2. Η δραματουργική διαχείριση των εντυπώσεων: Προσκήνιο και Παρασκήνιο.....	31
5.3. Η Ρευστότητα της Ταυτότητας: Ο Καραγκιόζης ως Απαξιωμένος και Απαξιώσιμος	32
5.4. Η Κοινωνιολογική Διάρθρωση του Θιάσου: Διαχείριση Στίγματος και Ρόλοι.....	34
5.5. Οι Όμοιοι (The Own) και Οι Επαίοντες (The Wise).....	34
5.6. Το Επίμονο Βλέμμα (Staring) και η Μυσταγωγία της Σκιάς.....	37
Κεφάλαιο 6^ο - Η Κοινωνιολογική Σημαντική του Σώματος: Το Σώμα ως Εκφραστικό Σύμβολο	38
6.1. Η κοινωνιολογική σημασία του σώματος	38
6.2. Η Δυναμική της Παραμόρφωσης: Το Μακρύ Χέρι ως Εμπρόθετη Δράση.....	38
Κεφάλαιο 7^ο – Ο Εκπαιδευτικός ως καραγκιοζοπαίχτης: Πολυτροπικότητα, Αυτοσχεδιασμός και Συμπερίληψη στη σχολική τάξη	40
7.1. Η Μετάβαση στην Πολυτροπική Διδασκαλία.....	40
7.2. Το Επικοινωνιακό Μοντέλο πίσω από τον Μπερντέ	40

7.3. Παιδαγωγικές Στρατηγικές στην Εκπαιδευτική Πράξη	41
7.4. Δραστηριότητες Έκφρασης και Αυτοανάλυσης.....	41
7.5. Ο εκπαιδευτικός ως δημιουργός-διαμεσολαβητής (το παράδειγμα του καθηγητή Μπομποτίνου).....	41
7.6. Ψυχοπαιδαγωγικές διαστάσεις και γνωστικά οφέλη: Ανιμισμός και ανάπτυξη δεξιοτήτων.....	42
7.7. Τα αστεία του Καραγκιόζη	43
7.8. Δημιουργική κατασκευαστική.....	44
7.9. Από το Κουκλοθέατρο με Αναπηρία στην Ταύτιση με το Γκροτέσκο Σώμα του Καραγκιόζη	44
7.10. Γλωσσική Πολυφωνία, αυτοσχεδιασμός και αποδοχή του λάθους	45
7.11. Η Ανατροπή του Στερεοτύπου: Ο Καραγκιόζης ως Κοινωνικός Ανατροπέας	46
7.12. Δομή και αυτοσχεδιασμός παραστάσεων.....	47
7. 13. Η εμφάνιση του καραγκιοζοπαίχτη δασκάλου.....	47
7. 14. Η Συγκρότηση της Συμπεριληπτικής Ομάδας: Ο Δάσκαλος ως Αρχιτέκτονας της Παρέας	48
7.15. Η Φιγούρα ως Διαμεσολαβητής: Μια Εναλλακτική Διδακτική Πρακτική	48
7.16. Η Διδακτική Παράσταση: Από τον Παθητικό Δέκτη στον Συν-δημιουργό	49
7.17. Από τα γεωγραφικά στα πνευματικά σύνορα.....	50
7.18. Η ετερότητα στην καρδιά της ταυτότητας	50
7.19. Η μεταστοιχείωση της έλλειψης σε δημιουργία	51
7.20. Το Σχολείο του Καραγκιόζη – Ένα Σπίτι για Όλους	52
Μέρος Β΄ - Ερευνητικό Πλαίσιο	54
Κεφάλαιο 8ο – Σκοπός και ερωτήματα της έρευνας	55
8.1. Ερευνητικός σκοπός.....	55
8.2. Ερευνητικά ερωτήματα	55
8.3. Ερευνητικό σχέδιο, δειγματοληψία, ερευνητικό εργαλείο.....	56
8.4. Συμμετέχοντες	58

8.5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας	58
8.6. Θεματική ανάλυση	60
8.6.1. Θεματικός Άξονας 1: Ξενισμός, εξοικείωση και ταύτιση με τη φιγούρα...60	
8.6.2. Θεματικός Άξονας 2: Από το οπτικό ερέθισμα σε σύμβολο δύναμης.....62	
8.6.3. Θεματικός Άξονας 3: Ο μπερντές από προστατευτικό πλαίσιο σε απελευθέρωση	65
8.6.4. Θεματικός Άξονας 4: Αυτοσαρκασμός, ανθεκτικότητα και αποδόμηση της κανονικότητας.....67	
8.6.5. Συνοπτικός πίνακας σύγκρισης	68
Κεφάλαιο 9ο: Αποτελέσματα	71
9.1. Αποτελέσματα ως προς το EE1	71
9.2. Αποτελέσματα ως προς το EE2.....	71
9.3. Αποτελέσματα ως προς το EE3	72
9.4. Αποτελέσματα ως προς το EE4.....	72
9.5. Αποτελέσματα ως προς το EE5.....	73
Κεφάλαιο 10ο – Συζήτηση/Συμπεράσματα	74
Κεφάλαιο 11ο – Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις μελλοντικών μελετών .	76
Βιβλιογραφικές Αναφορές	77
Παράρτημα Α΄	80
Παράρτημα Β΄	106

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονείται στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ. Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και εξετάζει τη δυνατότητα αξιοποίησης του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη ως παιδαγωγικό εργαλείο συμπερίληψης στην Ειδική Αγωγή. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον της έρευνας εστιάζεται στον τρόπο με τον οποίο η φιγούρα του Καραγκιόζη, ένας ήρωας με διαφορετικά σωματικά χαρακτηριστικά, μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο διαχείρισης του κοινωνικού στίγματος και συγκρότησης υποκειμενικότητας για μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ).

Το ελληνικό θέατρο σκιών αποτελεί μία ζωντανή λαϊκή τέχνη με βαθιές ρίζες στην ελληνική κοινωνική και πολιτισμική ιστορία. Ο Καραγκιόζης, ο κεντρικός ήρωας αυτής της τέχνης, δεν είναι μία απλή θεατρική φιγούρα. Αποτελεί ένα πολύπλοκο κοινωνικό σύμβολο που ενσαρκώνει την ανθεκτικότητα, την αντίσταση στην εξουσία και την αποδοχή της διαφορετικότητας (Κιουρτσάκης, 2019). Το «κατακερματισμένο» σώμα του, δηλαδή η «καμπούρα» και το «μακρύ» του χέρι, δεν αντιπροσωπεύει ένα ελάττωμα προς διόρθωση, αλλά ένα ενεργό εκφραστικό σύμβολο που ανατρέπει τα κανονιστικά πρότυπα σωματικής «κανονικότητας» (Fisher, 2018).

Η σύνδεση του θεάτρου σκιών με την Ειδική Αγωγή δεν είναι αυθαίρετη. Η φιγούρα του Καραγκιόζη προσφέρει σ' έναν μαθητή με ΕΕΑ ένα ασφαλές «εξωτερικό» σώμα μέσα από το οποίο μπορεί να αφηγηθεί την εμπειρία του, να διαχειριστεί το κοινωνικό στίγμα και να επαναδιαπραγματευτεί την ταυτότητά του (Goffman, 1963/2001). Ο μπερντές, ως προστατευτικό πλαίσιο, μειώνει το άγχος της άμεσης έκθεσης, επιτρέποντας στο παιδί να πειραματιστεί με ρόλους και κινήσεις που δεν θα τολμούσε να κάνει δημόσια (Κοντογιάννη, 2011). Ταυτόχρονα ο αυτοσαρκασμός του ήρωα λειτουργεί ως μηχανισμός ανθεκτικότητας απέναντι στον εσωτερικευμένο μισαναπηρισμό (Campbell, 2009), προσφέροντας ένα πρότυπο αποδοχής του διαφορετικού εαυτού.

Η παρούσα εργασία κινείται στον τομέα της κοινωνιολογίας του σώματος και της αναπηρίας, αξιοποιώντας τις θεωρητικές προσεγγίσεις από τη δραματουργική κοινωνιολογία (Goffman, 1963/2001), τη βιοπολιτική (Φουκώ, 2011), την αισθητική

του γκροτέσκο (Κιουρτσάκης, 2008), τη θεωρία του «κατακερματισμένου» σώματος (Fisher, 2018) και τη θεωρία της εμπρόθετης δράσης (Parsons, 1953, οπ. αναφ., Μουζακίτης και Τσακίρη, 2026). Απώτερος στόχος της μελέτης είναι καταρχήν μέσα από τη διερεύνηση του βιώματος των εκπαιδευτικών να συνεισφέρουμε στο να αναδειχθεί το θεωρητικό και πρακτικό δυναμικό της φιγούρας του Καραγκιόζη ως εργαλείο συμπερίληψης, τόσο σε επίπεδο εκπαιδευτικής πράξης και όσο και σε επίπεδο κοινωνικής ερμηνείας.

Μέρος Α΄ - Θεωρητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 1^ο – Το σώμα στον μπερντέ: οντολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της φιγούρας του Καραγκιόζη

1.1. Η οντολογία του σώματος στον Μπερντέ

Σύμφωνα με τον Κιουρτσάκη (2019), ο ελληνικός Καραγκιόζης υπερβαίνει τα όρια μιας απλής θεατρικής φιγούρας και μεταμορφώνεται σε έναν «ηθοποιό-σκιά», ο οποίος έχει την ικανότητα να ενσαρκώσει στους ρόλους του κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής. Το Θέατρο Σκιών αποτελεί μια ιδιαίτερη δραματική τέχνη όπου η φιλοσοφία της εδράζεται στην τριάδα φως, φιγούρα και λόγος. Σύμφωνα με τον Αγραφιώτη (2008), η ύπαρξη του ήρωα στον μπερντέ προϋποθέτει τη σύμφυτη σχέση φωτός και σκιάς. Η φιγούρα του Καραγκιόζη είναι «δεκτική του φωτός» λόγω της διάτρητης φύσης της, γεγονός που την καθιστά μια «αυτόφωτη» οντότητα. Το φως που βρίσκεται πίσω από το πανί, δεν φωτίζει απλώς την φιγούρα εξωτερικά, αλλά μοιάζει να πηγάζει από μέσα της, αναδεικνύοντας την εσωτερική προϋπόθεση της ύπαρξής της.

Αυτή η οντολογική προσέγγιση είναι καθοριστική για τη μελέτη του σώματος στην Ειδική Αγωγή. Αν θεωρήσουμε τη διάτρητη φιγούρα ως αναλογία του «κατακερματισμένου σώματος» (fractured body), τότε η αναπηρία και οι σωματικές «ρωγμές» σταματούν να λογίζονται ως ελλείμματα (Fisher, 2018). Αντίθετα, μετατρέπονται στα απαραίτητα εκείνα σημεία που επιτρέπουν στο φως να διαπεράσει την ύλη, δίνοντας στη σκιά την τελική της μορφή και υπόσταση.

1.2. Κοινωνική αντίθεση του Μπερντέ

Η μετάλλαξη του Καραγκιόζη από καλοντυμένο Τούρκο (Karagoz), σε ρακένδυτο Έλληνα λαϊκό ήρωα, υπογραμμίζει την υπαρξιακή ανασφάλεια και ευθραυστότητα του βίου. Η εμβληματική αντίθεση ανάμεσα στην Παράγκα και στο Σεράγι δεν αποτυπώνει μόνο ένα κοινωνικό χάσμα, αλλά και την καθημερινή πάλη του «κατώτερου», του «διαφορετικού», απέναντι σε δομές που δεν το χωρούν (Κιουρτσάκης, 2019). Στο πλαίσιο της συμπερίληψης, η παράγκα του Καραγκιόζη αντιπροσωπεύει την ανθεκτικότητα του περιθωρίου. Η ικανότητα του ήρωα να επιβιώνει μέσα σε έναν ασταθή και άδικο κόσμο γι' αυτόν, προσφέρει ένα ισχυρό πρότυπο για τους μαθητές. Αυτό δείχνει τη σημασία της αυτοαποδοχής και συνεπώς της αποδοχής της

ευθραυστότητάς μας, η οποία μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για τη δημιουργία μιας εσωτερικής δύναμης που δεν πτοείται από τις κοινωνικές ανισότητες και τους αποκλεισμούς.

1.3. Το σώμα του Καραγκιόζη υπό το πρίσμα της θεωρίας του κατακερματισμένου σώματος (fractured body)

1.3.1. Το «κατακερματισμένο» σώμα

Το κατακερματισμένο σώμα δεν προσεγγίζεται απλώς ως μια βιολογική ή ιατρική συνθήκη, αλλά ως ένα θεμελιώδες κλονισμός της σωματικής ενότητας και συνοχής, ενός προβλήματος εξαιτίας κάποιου σοβαρού τραύματος, κάποιας ασθένειας ή μόνιμης αναπηρίας (Fisher, 2018). Η εμπειρία αυτή δημιουργεί ένα ρήγμα ανάμεσα στην πρότερη εικόνα του εαυτού και στη νέα σωματική πραγματικότητα, μεταβάλλοντας ριζικά τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται το σώμα και την ταυτότητά του. Ο κατακερματισμός, ωστόσο, υπερβαίνει τη σωματικότητα και μετουσιώνεται σε μια σύνθετη ψυχοκοινωνική εμπειρία, η οποία συμβάλλει καθοριστικά στη συγκρότηση της προσωπικής ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό η αναπηρία παύει να θεωρείται ως «ελλειμματική» και αναγνωρίζεται ως μια εναλλακτική μορφή ύπαρξης, η οποία αναζητά νέους τρόπους έκφρασης, αφήγησης και επιτέλεσης, επιχειρώντας να γεφυρώσει τα «κατακερματισμένα» κομμάτια της βιωμένης εμπειρίας του σε ένα νέο νόημα (Fisher, 2018).

1.3.1.1. Το κατακερματισμένο σώμα του Καραγκιόζη

Στη φιγούρα του Καραγκιόζη, μπορούμε να δούμε την ενσάρκωση του «κατακερματισμένου» σώματος. Η σωματική του διάπλαση, με την χαρακτηριστική καμπούρα του και το αφύσικα μακρύ του χέρι, δεν αποτελεί απλά ένα αισθητικό εύρημα, αλλά ένα σώμα που φέρει ίχνη φθοράς, στέρησης και κοινωνικής ευαλωτότητας. Η εικόνα του αντανakλά τις συνθήκες της δομικής ανισότητας, τοποθετώντας τον ήρωα μόνιμα στο κοινωνικό περιθώριο (Αγραφιώτης, 2008).

Ωστόσο το «κατακερματισμένο» σώμα του Καραγκιόζη δεν παραμένει παθητικό. Παρά την έλλειψη και την αβεβαιότητα που το χαρακτηρίζει, μέσα από τη θεατρική πράξη αποκτά ορατότητα, κίνηση και φωνή. Η σωματική ετερότητα

μετατρέπεται σε σημείο αφήγησης. Ο Καραγκιόζης όχι μόνο δεν πτοείται από την εικόνα του, αλλά την μετουσιώνει σε αγάπη και δύναμη, προσφέροντας στο κοινό τόσο το αίσθημα της ανθεκτικότητας, όσο και του ανατρεπτικού γέλιου.

1.4. Από τον εσωτερικό κατακερματισμό στην επιτελεστική μετουσίωση

Η κατάσταση της «θρυμματισμένης αναστοχαστικότητας», όπως αναλύεται από τους (Donati & Archer, 2022, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026) αποτελεί μια κεντρική πρόκληση για το άτομο με αναπηρία. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εσωτερικός διάλογος του υποκειμένου εγκλωβίζεται σε μια αρνητική ανατροφοδότηση, εντείνοντας τον αποπροσανατολισμό και το υπαρξιακό ρήγμα, καθώς οι κοινωνικές δομές (το «Σεράγι» της κανονικότητας) αδυνατούν να ενσωματώσουν την ιδιαιτερότητά του.

Αυτός ο εσωτερικός κατακερματισμός βρίσκει τη λύτρωσή του στην έννοια του «κατακερματισμένου μαριονετικού εαυτού» (fractured puppet self) της Fisher (2018). Εδώ, η μαριονέτα και κατ' επέκταση η φιγούρα του Καραγκιόζη δεν λειτουργεί ως ένα απλό εξωτερικό αντικείμενο, αλλά ως μια οργανική προέκταση του σώματος του δημιουργού, ικανή να εικονοποιήσει τον κατακερματισμένο εσωτερικό του κόσμο (Fisher, 2018). Η μαριονέτα δανείζεται τη φωνή και την κίνηση του χειριστή, προσφέροντάς του ταυτόχρονα την αναγκαία αισθητική υπόσταση, ώστε να επεξεργαστεί την τραυματισμένη του ταυτότητα χωρίς την οδύνη της άμεσης έκθεσης.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, η «θρυμματισμένη αναστοχαστικότητα» μετουσιώνεται στη μέθοδο της «αυτο-εθνομαριονετοπαιξίας» (auto-ethnopuppetry). Ο μαθητής με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του καραγκιοζοπαίχτη, χρησιμοποιεί τη φιγούρα ως έναν «ασφαλή άλλο» (Fisher, 2018). Ο μπερντές μετατρέπεται σε ένα συμβολικό πεδίο όπου οι κινητικές δυσκολίες και η αίσθηση περιθωριοποίησης ερμηνεύονται ξανά μέσω του χιούμορ. Η ευαλωτότητα παύει να είναι στοιχείο ντροπής και μετατρέπεται σε μια εμπρόθετη δράση (Parsons, 1953 οπ. αναφ., Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026). Έτσι, το παιδί, ως «αυτο-εθνομαριονετοπαίκτης», χρησιμοποιεί το «εικονικό σώμα» του Καραγκιόζη για να αφηγηθεί τη δική του δύναμη και ανθεκτικότητα, μετατρέποντας τον σωματικό περιορισμό σε μια αυτόφωρη καλλιτεχνική ταυτότητα.

1.5. Η βιοπολιτική θεώρηση του «κατακερματισμένου σώματος»

Η βιοπολιτική γνώση είναι το βασικό εργαλείο που κρατάει η εξουσία στα χέρια της για να καθορίσει το σώμα ως φυσιολογικό ή παθολογικό (Φουκώ, 2011). Η βιοπολιτική μέσα από τη βιο-λογική, προχωρά σε μια διαρκή κατηγοριοποίηση των υποκειμένων και στην κατάτμηση της κοινωνίας σε «μικρές» ομάδες, ώστε αυτή να γίνει πιο διαχειρίσιμη (Andrieu, 2004). Το «κατακερματισμένο σώμα» (fractured body) του Καραγκιόζη το καθιστά παθολογικό από τη βιοπολιτική εξουσία, την οποία την συμβολίζει ο Πασάς.

Κεφάλαιο 2^ο – Μισαναπηρισμός

2.1. Μισαναπηρισμός (Ableism) και η εσωτερίκευση του τραύματος

Ο όρος μισαναπηρισμός (ableism) περιγράφει ένα σύστημα κοινωνικών πεποιθήσεων και πρακτικών που προκρίνει το «αρτιμελές σώμα» ως κανονικό και επιθυμητό, υποτιμώντας ή περιθωριοποιώντας τη σωματική αναπηρία. Μία από τις πιο επώδυνες εκφάνσεις του μισαναπηρισμού είναι ο εσωτερικευμένος μισαναπηρισμός, κατά τον οποίο το ίδιο το άτομο υιοθετεί τις κυρίαρχες κοινωνικές προκαταλήψεις, αδυνατώντας να αποδεχθεί την αναπηρία ως μέρος του εαυτού του. Η διαδικασία αυτή μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα ανεπάρκειας ή ακόμη και απόρριψης του ίδιου του σώματος, το οποίο βιώνεται ως «ελαττωματικό» (Campbell, 2009). Απέναντι σε αυτή τη μορφή εσωτερικευμένης υποτίμησης, η φιγούρα του Καραγκιόζη προτάσσει μια ριζικά διαφορετική οντολογία του σώματος. Ως θεατρικός χαρακτήρας, ενσαρκώνει όλα εκείνα τα σωματικά χαρακτηριστικά που ο μισαναπηρισμός τείνει να απαξιώνει: την καμπούρα, τη σωματική δυσαναλογία και την απόκλιση από το αρτιμελές πρότυπο. Ωστόσο, ο Καραγκιόζης δεν απορρίπτει ούτε «μισεί» το σώμα του. Αντιθέτως, το αξιοποιεί ως μέσο επιβίωσης, σαρκασμού και κοινωνικού σχολιασμού. Ο αυτοσαρκασμός του λειτουργεί ως μηχανισμός αποδόμησης των κυρίαρχων προκαταλήψεων και μετατρέπει τη σωματική ετερότητα σε πηγή δύναμης και δράσης (Αγραφιώτης, 2008).

Για το παιδί με αναπηρία η ταύτιση με τον Καραγκιόζη μπορεί να λειτουργήσει ως ουσιαστική διέξοδος από την εμπειρία της εσωτερικευμένης ανεπάρκειας. Χειριζόμενο μια φιγούρα που ενσαρκώνει ένα «fractured body», όπως ο Καραγκιόζης, το παιδί παρακολουθεί τη σωματική ετερότητα να μετασχηματίζεται σε πηγή δημιουργικότητας, ενέργειας και δύναμης επάνω στον μπερντέ. Η «προσθετική» λειτουργία της φιγούρας επιτρέπει στο παιδί να επαναδιαπραγματευτεί τη σχέση του με το σώμα του, μετατρέποντας την εμπειρία του μισαναπηρισμού σε μια διαδικασία καλλιτεχνικής ενδυνάμωσης. Με τον τρόπο αυτό, το σώμα παύει να βιώνεται ως «ελαττωματικό» και αναγνωρίζεται ως ικανό να παράγει τέχνη, γέλιο και δράση, σπάζοντας τον κύκλο της εσωτερικευμένης υποτίμησης (Fisher, 2018).

2.2. Η «αντίσταση» του Καραγκιόζη στο Ιατρικό Μοντέλο της Αναπηρίας και η ρήξη με το παραμυθένιο τέλος

Σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, ένα άτομο με αναπηρία χρειάζεται ιατρική αντιμετώπιση, με σκοπό την αποκατάσταση της αναπηρίας (Σούλης, 2008). Ο Καραγκιόζης, σε κάθε παράσταση του αποδεικνύει πως είναι αυτός ο καμπούρης, ο ξυπόλυτος με το μακρύ χέρι και καταφέρνει να επιτύχει το στόχο του με απόλυτη επιτυχία. Δείχνει πάντα μια μεγάλη άρνηση να επιδιορθώσει την καμπούρα του και το μακρύ του χέρι, όπως σ' ένα κλασσικό παραμυθένιο τέλος. Επιπλέον, ανάλογα με όποιον ρόλο και να υποδύεται κάθε φορά, μπορεί να αλλάζει ρούχα, αλλά ποτέ δεν φοράει παπούτσια (Κοντογιάννη, 2011 σελ. 61). Επιθυμεί να κρατήσει την ταυτότητα του φτωχού και πεινασμένου ανθρώπου. Το ίδιο συμβαίνει στο ξεκίνημα μιας νέας παράστασης πάντα, ξεκινάει ως ο φτωχός Καραγκιόζης και μετά αναλαμβάνει τις μεσιτείες που του αναθέτει ο Χατζηαβάτης (Ιωάννου, 1985). Προτιμάει δηλαδή την απόλυτη αντίθεση και ρήξη με το παραμυθένιο τέλος. Και ο σκοπός του Καραγκιόζη είναι να αντισταθεί στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, να δείξει στον κόσμο, πως αγαπάει τον εαυτό του, τον σατιρίζει και αποδέχεται τον εαυτό του, κάτι που τον φέρνει σε πλήρη ρήξη με τα παραμύθια, στα οποία η αναπηρία διορθώνεται (Fisher, 2018).

Το νόημα του ιστορικού Καραγκιόζη είναι η αντίσταση απέναντι στην εξουσία και η διαρκής σύγκρουση μαζί της. Το «καμπούρικο» σώμα του με το μακρύ χέρι και την ξιπολησιά του, μας δείχνει πως δεν είναι απλά μια βιολογική ύπαρξη, αλλά το σύμβολο αντίστασης του Έλληνα πολίτη απέναντι στην εξουσία. Και αυτό φαίνεται στην παράσταση πως αριστερά είναι η παράγκα και δεξιά το Σεράγι (Αγραφιώτης, 2008). Η εμβληματική αντίθεση ανάμεσα στην Παράγκα και στο Σεράγι δεν αποτυπώνει μόνο ένα κοινωνικό χάσμα, αλλά και την καθημερινή πάλη του «κατώτερου», του «διαφορετικού», απέναντι σε δομές που δεν το χωρούν (Κιουρτσάκης, 2019). Αυτή η αντίσταση του Καραγκιόζη, μπορεί να χαρακτηριστεί και ως αντίσταση στο ιατρικό και στο κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας.

2.3. Το Coming out της Φιγούρας του Καραγκιόζη

Ο Καραγκιόζης ενσαρκώνει τον «fractured body» ήρωα ο οποίος σε κάθε του παράσταση απεικονίζει τόσο το εσωτερικό, όσο και το εξωτερικό coming out. Ο ίδιος

έχει αποδεχτεί την καμπούρα, το μακρύ του χέρι. Παρ' όλα αυτά είναι πάντα χαρούμενος και σαρκαστικός. Επιπλέον πάντα σε κάθε παράσταση που ξεκινάει από την αρχή δείχνει και πάλι ό,τι είναι ο ίδιος άνθρωπος. Αποδέχεται κατά κάποιο τρόπο τη «διαφορετικότητά» του (Samuels, 2003). Επομένως δείχνει στον κόσμο ό,τι είναι ο ίδιος ο Καραγκιόζης κάθε φορά, δεν αλλάζει την ταυτότητά του.

2.4. Η φιγούρα ως οπτική φωνή (visual voice)

Μέσα από το θέατρο σκιών, ο καραγκιοζοπαίχτης μπορεί να μεταφέρει τη συνείδησή του στην φιγούρα την οποία χειρίζεται. Η δημιουργία μιας φιγούρας, όπως ο ίδιος επιθυμεί, μπορεί να την μετουσιώσει σε ένα οπτικό εργαλείο κατάλληλο να αφηγηθεί τη δική του προσωπική ιστορία. Η χρήση της επίσης, του προσφέρει την «πολυτέλεια» για την οπτική αφήγηση, κάτι που δεν μπορεί να κάνει ένας ζωντανός ηθοποιός. Διότι οι κούκλες μπορούν να υπερβούν τους φυσικούς νόμους και να κάνουν ότι θέλουν, ενώ ο ηθοποιός δεν μπορεί να το κάνει, λόγω των σωματικών του περιορισμών (Fisher, 2018).

2.4.1. Η φιγούρα ως φορέας ετερότητας και αναπαράστασης του αναπήρου σώματος

Η φιγούρα ενδείκνυται να ξεπερνάει την κλασσική μορφή του ανθρώπινου σώματος, γιατί αλλιώς χάνει την αξία της. Εφόσον διατηρήσει την κλασσική μορφή, δεν έχει καμία διαφορά από τον ζωντανό ηθοποιό. Εάν η φιγούρα έχει διαφορετική μορφή, τότε μπορεί να γίνει το τέλειο μέσο για να αναπαραστήσει το ανάπηρο σώμα (Fisher, 2018). Σε έναν κόσμο που διέπεται από τις αξίες της εμπορευματοποίησης και της απόδοσης, η ετερότητα συχνά απορρίπτεται. Το θέατρο σκιών έχει την ευκαιρία, μέσα από «φιγούρες» με κατακερματισμένα σώματα, να δώσουν φωνή σε ταυτότητες που συχνά περιθωριοποιούνται. Η επιτελεστική ανάδειξη της ετερότητας, μας επιτρέπει να αγνοήσουμε τις πολιτικές αμφισημίες και να αναθεωρήσουμε τη σημασία του «τι σημαίνει να είσαι», αναγνωρίζοντας την αξία κάθε σώματος στην ολότητα της ύπαρξής του (Astles, 2016).

Κεφάλαιο 3^ο – Το Γκροτέσκο σώμα

3.1. Η αισθητική του Γκροτέσκου σώματος και η εμπρόθετη δράση

Για τον Μπαχτίν, το γκροτέσκο ταυτίζεται με την αρχαία κουλτούρα του λαϊκού γέλιου (Κιουρτσάκης, 2008). Στο γκροτέσκο, το σώμα δεν είναι κάτι απομονωμένο ή «τέλειο». Αντίθετα, είναι μια οντότητα που δεν ολοκληρώνεται ποτέ, γιατί βρίσκεται σε διαρκή επαφή με τον κόσμο γύρω του. Ξεπερνά τα όρια του ατόμου και επιδιώκει να ενωθεί με το σύμπαν, από όπου αντλεί ζωή και όπου την επιστρέφει. Είναι ένα σώμα που είναι πάντα ανέτοιμο και ημιτελές, που δημιουργεί και δημιουργείται ταυτόχρονα, βρίσκοντας την ανανέωσή του μέσα από τη σύνδεση με τους άλλους (Κιουρτσάκης, 2008). Σύμφωνα με τον Μπαχτίν, το «γκροτέσκο» σώμα είναι ένα σώμα διπλό ή αλλιώς «δισωματικό», το οποίο επηρεάζει τον κόσμο και επηρεάζεται από αυτόν. Στο γκροτέσκο σώμα, τονίζεται υπερβολικά η καρναβαλική κοιλιά, αλλά και η καμπούρα με την μεγάλη μύτη (Κιουρτσάκης, 2008).

3.2. Το Γκροτέσκο σώμα του Καραγκιόζη και η θεατρική αναπηρία

Το μακρύ χέρι, η μύτη και η καμπούρα είναι τα βασικά στοιχεία του Καραγκιόζη που ανήκουν στο γκροτέσκο σώμα. Η «καμπούρα» του Καραγκιόζη, η οποία παραπέμπει σε σωματική αναπηρία, είναι ένα από τα πιο βασικά στοιχεία του ελληνικού Καραγκιόζη, η οποία καμπούρα δέχεται πολλές ερμηνείες από τους μελετητές. Με το μακρύ χέρι ο Καραγκιόζης μπορεί και επιβιώνει, δέρνει τον κόσμο και δέρνεται ο ίδιος για να αυτοσαρκαστεί. Ακόμα και ο ίδιος κάνει καλαμπούρι με το χέρι του «Το ‘χω κόψει, αλλά φύτρωσε πάλι» (Κιουρτσάκης, 2008, σ.195). Την καμπούρα την βλέπουμε σε πολλά ξένα καρναβάλια και σε ελληνικά. Η «καρναβαλική» καμπούρα ερμηνεύεται ως «θεατρική» αναπηρία. Οι «μασκαράδες» οι οποίοι υποδύονται τους καμπούρηδες στο καρναβάλι, το κάνουν για να δείξουν την ανάγκη τους να προφυλαχτούν από τα «χτυπήματα» κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού, όπως οι γελωτοποιοί στις παραστάσεις, αλλά και την πιστή μίμηση του γεροντικού σώματος (Κιουρτσάκης, 2008).

3.3. Λαϊκό Γέλιο ως μηχανισμός «εκθρόνισης» και «ενθρόνισης» και ξυλοδαρμός

Σύμφωνα με τον Κιουρτσάκη (2008), ο Μπαχτίν εισήγαγε μια ιδιοφυή ανθρωπολογική προσέγγιση για τη γλώσσα του λαϊκού γέλιου, διακρίνοντας την κωμική λαϊκή παράδοση ως μια οντότητα με αυτόνομη ταυτότητα, η οποία διαφοροποιείται σαφώς από τη σοβαρή ή τη λόγια έκφραση. Το λαϊκό γέλιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το πνεύμα του καρναβαλιού, το οποίο για τον Μπαχτίν συμβολίζει το τέλος του παλαιού και την αναγέννηση του νέου (Κιουρτσάκης, 2008).

Πρόκειται για ένα γέλιο με καθολική μορφή, καθώς γελοιοποιεί το σύνολο του κόσμου χωρίς εξαιρέσεις. Στρέφεται με ιδιαίτερη ένταση εναντίον κάθε μορφής ανωτερότητας ή εξουσίας, όχι ως στείρος χλευασμός, αλλά ως μια πράξη που εμπνέει αγαλλίαση και αισιοδοξία. Ο χαρακτήρας του γέλιου είναι θεμελιωδώς αμφίσημος και διαλεκτικός. Διαθέτει την ικανότητα να καταλύει και ταυτόχρονα να οικοδομεί, να «σκοτώνει» συμβολικά το κατεστημένο και να «ανασταίνει» την ελευθερία.

Στο πλαίσιο αυτής της λαϊκής γιορτής, η ιεραρχία καταργείται και το υποκείμενο αποκτά το δικαίωμα να γελά με τους πάντες, ακόμα και με τον ίδιο του τον εαυτό. Αυτό το «καρναβαλικό γέλιο» είναι εορταστικό χωρίς δεσμεύσεις, έχει τη μαγική ιδιότητα να εξορκίζει τον φόβο και τα «πνεύματα του κακού», ενώ ταυτόχρονα αφυπνίζει τις συνειδήσεις. Πάνω από όλα, ο ρόλος του γέλιου είναι αντιστασιακός. Αποτελεί το διαχρονικό «όπλο» της ελευθερίας του λαού, το οποίο του επιτρέπει να διατηρεί την αξιοπρέπειά του και να αμφισβητεί την κοινωνική αδικία μέσα από την ανατρεπτική δύναμη της σάτιρας (Κιουρτσάκης, 2008).

Σύμφωνα με τον Μπαχτίν, ο ξυλοδαρμός υπήρχε ως θέαμα σε κάθε τελετή, στην οποία υπήρχε «ενθρόνιση» και «εκθρόνιση». Ξυλοκοπούσαν τον απερχόμενο βασιλιά με σκοπό να αναλάβει ο επόμενος.. Ο ξυλοδαρμός αποτελεί μια βασική πράξη του σωματικού δράματος, από το οποίο αντλεί και το νόημά του. Είναι αμφίπλευρος γιατί στη λαϊκή γιορτή απουσιάζει η άρνηση. Πάντα αρχίζει και τελειώνει μέσα στα γέλια (Κιουρτσάκης, 2008).

Με το μεγάλο χέρι του ο Καραγκιόζης, το οποίο είναι χαρακτηριστικό του γκροτέσκου σώματος του, χρησιμοποιεί την τεχνική του ξυλοδαρμού. Με αυτό το χέρι δέρνει, κλέβει, αντιστέκεται, αρπάζει, αγωνίζεται και εκφράζεται, ξεπερνώντας έτσι τα όρια ενός κανονικού σώματος. Κατά κάποιο τρόπο επικοινωνεί με τον κόσμο αυτό.

Κανέναν δεν ξεφεύγει από το ξύλο του Καραγκιόζη, ο οποίος επίσης γελάει με τους πάντες και τα πάντα. Βέβαια δεν δέρνει μόνο, αλλά δέρνεται και από τη γυναίκα και τα παιδιά του, τον Βεληγκέκα και τον Μπαρμπαγιώργο (Κιουρτσάκης, 2008).

Κεφάλαιο 4^ο - Κοινωνική Αλληλεπίδραση και η Συγκρότηση της Υποκειμενικότητας

4.1. Η Θεωρία του Κατοπτρικού Εαυτού (Cooley) και η Εσωτερίκευση της Αναπηρίας

Σύμφωνα με τον Cooley (1902/2021) η εικόνα που διαμορφώνουμε για τον εαυτό μας δεν είναι ένα αυτόνομο δημιούργημα, αλλά ένα κοινωνικό οικοδόμημα που καθρεπτίζεται πάντα μέσα από τις κρίσεις, τις αντιδράσεις και τις αντιλήψεις των άλλων. Μέσα από τη θεωρία του «κατοπτρικού εαυτού» (looking-glass self), το άτομο αντιλαμβάνεται την ταυτότητά του ερμηνεύοντας τον τρόπο με τον οποίο το «βλέπουν» οι «σημαντικοί άλλοι» και η ευρύτερη κοινωνία.

Στην περίπτωση του μαθητή με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ), ο «κοινωνικός καθρέπτης» τείνει να εστιάζει μονοδιάστατα στην αναπηρία, μετατρέποντάς την στο κυρίαρχο και καθοριστικό χαρακτηριστικό της ταυτότητάς του. Αυτή η εστίαση συχνά παραβλέπει το γεγονός ότι η αναπηρία δεν αποτελεί ένα εγγενές «πρόβλημα» προς διόρθωση, αλλά συνιστά ένα δομικό συστατικό της ανθρώπινης ποικιλομορφίας (Mackelprang & Salsgiver, 2016). Όταν, όμως, το παιδί βιώνει ένα κοινωνικό βλέμμα που βασίζεται στον οίκτο ή στην απαξίωση, τείνει να εσωτερικεύει την εικόνα του «ελλειμματικού» υποκειμένου, οδηγούμενο σε μια υποτιμημένη αυτοεικόνα και σε έναν υπαρξιακό περιορισμό.

4.2. Ο Μπερντές ως «Εναλλακτικός Καθρέπτης» Αναπλαισίωσης

Το Θέατρο Σκιών παρεμβαίνει δυναμικά σε αυτή τη διαδικασία κοινωνικής κατασκευής του εαυτού, προσφέροντας στον μαθητή έναν εναλλακτικό καθρέπτη (Cooley, 1902/2021). Όταν το παιδί αναλαμβάνει τον ρόλο του καραγκιοζοπαίχτη και ταυτίζεται με τον ήρωα, σταματά να καθρεπτίζεται σε ένα άκαμπτο πρότυπο «κανονικότητας» που το αποκλείει. Αντιθέτως, αντικρίζει τον εαυτό του μέσα από τη φιγούρα του Καραγκιόζη η οποία, αν και φέρει εμφανή σωματική δυσμορφία, είναι ο απόλυτος πρωταγωνιστής. Ένας ήρωας ευφυής, ανατρεπτικός, αγαπητός και κυρίαρχος στη σκηνή (Κιουρτσάκης, 2019).

Μέσα από την αποδοχή και το γέλιο του κοινού, ο μαθητής αναδομεί τον κατοπτρικό του εαυτό (Cooley, 1902/2021). Η αναπηρία παύει να είναι σημείο ντροπής ή στίγματος και μετατρέπεται σε σημείο σύνδεσης και επικοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο, ο «καθρέπτης» του μπερντές επιτρέπει στο παιδί να επαναδιαπραγματευτεί την ταυτότητά του, να δει έναν εαυτό ικανό για εμπρόθετη δράση και δημιουργία (Parsons, 1953, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026). Έτσι λοιπόν, καταφέρνει να σπάσει τον φαύλο κύκλο της κοινωνικής ετικετοποίησης και του εσωτερικευμένου μισαναπηρισμού.

Κεφάλαιο 5^ο – Η ταυτότητα του Καραγκιόζη και η διαχείριση του στίγματος (Goffman)

5.1. Διαχείριση εντυπώσεων (impression management)

Η διαχείριση των εντυπώσεων (impression management) αποτελεί μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία το στιγματισμένο υποκείμενο επιχειρεί να ελέγξει τις πληροφορίες που εκπέμπει για τον εαυτό του κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση (Τάτσης, 1983). Μέσα από μια μορφή κοινωνικής «μεταμφίεσης», το άτομο προσπαθεί να οικοδομήσει μια δημόσια εικόνα που να εναρμονίζεται με τις κανονιστικές προσδοκίες των «φυσιολογικών», επιδιώκοντας να «περνάει ως» κάποιος που δεν φέρει το απαξιωτικό στίγμα (Goffman, 1963/2001). Έτσι, ο εαυτός μετατρέπεται σε μια διαρκή καθημερινή «παράσταση», όπου το ζητούμενο δεν είναι η ανάδειξη μιας αυθεντικής ατομικότητας, αλλά η επιτυχής συγκρότηση μιας ταυτότητας που ορίζεται και επικυρώνεται από την εκάστοτε κοινωνική περίσταση (Τάτσης, 1983).

5.2. Η δραματουργική διαχείριση των εντυπώσεων: Προσκήνιο και Παρασκήνιο

Η δράση του Καραγκιόζη πάνω στη σκηνή αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα χειρισμού των εντυπώσεων, όπου ο ήρωας διαφοροποιεί τη «βιτρίνα» του ανάλογα με το ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται (Τάτσης, 1983). Κατά τη διάρκεια της παράστασης, ο Καραγκιόζης εκθέτει την αυθεντική του ταυτότητα στο κοινό χωρίς να επιδιώκει την εναρμόνιση με τις κανονιστικές προσδοκίες του «φυσιολογικού» κόσμου. Η αποδοχή του ενδεχόμενου στιγματισμού δεν τον αποθαρρύνει, καθώς ο πρωταρχικός του στόχος είναι η πρόκληση του γέλιου, γεγονός που του προσφέρει μια ιδιότυπη κοινωνική ασυλία και κυριαρχία πάνω στη σκηνή. Ωστόσο, η στρατηγική του μεταβάλλεται ριζικά όταν έρχεται αντιμέτωπος με τους εκπροσώπους της εξουσίας ή τους διαμεσολαβητές της, όπως ο Χατζηαβάτης. Σε αυτές τις αλληλεπιδράσεις, ο Καραγκιόζης επιστρατεύει δραματικά τεχνάσματα για να «περαστεί» ως ένας μορφωμένος και κοινωνικά ενταγμένος πολίτης (Goffman, 1963/2001). Αυτή η σκόπιμη παραποίηση της εικόνας του στοχεύει στην εξαπάτηση της εξουσίας (π.χ. του Πασά), με σκοπό την ανάληψη ρόλων που θα του εξασφαλίσουν επιβίωση ή κέρδος.

Συνεπώς, παρατηρείται μια διπλή λειτουργία στη διαχείριση της εμφάνισής του: από τη μια πλευρά, η ειλικρινής έκθεση της ταυτότητάς του προς το κοινό για την παραγωγή κωμικού αποτελέσματος και, από την άλλη, η κυνική υποκρισία ενός «φυσιολογικού» προφίλ απέναντι στην εξουσία για την ανατροπή της (Τάτσης, 1983).

Στο πλαίσιο της δραματουργικής ανάλυσης, η συμπεριφορά του Καραγκιόζη μπορεί να ερμηνευτεί ως μια διαρκής μετακίνηση ανάμεσα στις δύο ζωτικές περιοχές του κοινωνικού χώρου: το προσκήνιο και το παρασκήνιο (Τάτσης, 1983). Συγκεκριμένα, ο διάλογος του Καραγκιόζη με το κοινό και η αρχική δράση πριν την εμπλοκή του με άλλους χαρακτήρες λειτουργούν ως μια μορφή «παρασκηνίου». Σε αυτή τη φάση, ο ήρωας αποκαλύπτει την «αληθινή» του ταυτότητα την πείνα, τις δυσκολίες και τις πραγματικές του σκέψεις χωρίς τη χρήση κοινωνικών προσωπείων. Εδώ, το κοινό δεν αντιμετωπίζεται ως κριτικό ακροατήριο, αλλά ως έμπιστος σύμμαχος στον οποίο ο ηθοποιός επιτρέπει την είσοδο στις «κουϊντες» της ύπαρξής του (Τάτσης, 1983).

Αντιθέτως, η αλληλεπίδραση με τον Χατζηαβάτη μεταφέρει τον ήρωα στο «προσκήνιο». Στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει τις μεσιτείες του Πασά, ο Καραγκιόζης επιστρατεύει «δραματικά τεχνάσματα πιστότητας» για να γίνει πειστικός στον ρόλο του, φορώντας τη μάσκα του μορφωμένου και κοινωνικά εναρμονισμένου ατόμου (Τάτσης, 1983). Σε αυτό το σημείο, η συμπεριφορά του γίνεται μια σκόπιμη παράσταση που στοχεύει στον έλεγχο των εντυπώσεων και στην εξαπάτηση της εξουσίας. Πρόκειται για μια κυνική χρήση του «προσώπου» που κρίνεται κατάλληλο για την περίσταση, προκειμένου να επιτευχθεί ο υπαρξιακός στόχος της επιβίωσης (Goffman, 1963/2001). Αυτή η εναλλαγή καταδεικνύει ότι ο Καραγκιόζης χρησιμοποιεί το προσκήνιο ως εργαλείο στρατηγικής και το παρασκήνιο ως χώρο αυθεντικής επικοινωνίας, ανατρέποντας τους κανόνες της σκηνικής τέχνης προς όφελός του.

5.3. Η Ρευστότητα της Ταυτότητας: Ο Καραγκιόζης ως Απαξιωμένος και Απαξιώσιμος

Στη δραματουργική θεωρία του Goffman (1963/2001), το υποκείμενο διαχωρίζεται σε «απαξιωμένο» (discredited), όταν το στίγμα του είναι εμφανές, και «απαξιώσιμος» (discreditable), όταν το στίγμα του παραμένει κρυφό και διαχειρίσιμη. Ο Καραγκιόζης

αποτελεί μια μοναδική περίπτωση, καθώς ενσαρκώνει ταυτόχρονα και τις δύο ιδιότητες, χρησιμοποιώντας αυτή τη δυαδικότητα ως εργαλείο κοινωνικής ανατροπής.

Ως Απαξιωμένος, ο Καραγκιόζης φέρει ένα στίγμα άμεσα αναγνωρίσιμο από τον περίγυρό του: την καμπούρα, το μακρύ χέρι και την ακραία φτώχεια. Για το κοινό, αλλά και για την εξουσία (τον Πασά), η ταυτότητά του είναι ήδη «στιγματισμένη» και δεδομένη. Ωστόσο, ο ήρωας δεν αποδέχεται παθητικά αυτόν τον κοινωνικό προσδιορισμό. Επιχειρεί διαρκώς να μετακινηθεί στην κατηγορία του απαξιώσιμου, προσπαθώντας να ελέγξει τη ροή των πληροφοριών (Goffman, 1963/2001). Φοράει τη «μάσκα» του μορφωμένου και του εύπορου μεσίτη, επιχειρώντας να εξαπατήσει τον Χατζηαβάτη και την εξουσία, κρύβοντας επιδέξια την «πραγματική» του υπόσταση (Πετρής, 1986).

Η «μεγάλη νίκη» του Καραγκιόζη δεν έγκειται στο αν θα καταφέρει τελικά να πείσει μόνιμα για τον ρόλο του καθώς συχνά η απάτη αποκαλύπτεται και ο ήρωας υφίσταται τις συνέπειες του ξυλοδαρμού αλλά στο γεγονός ότι καταργεί τα όρια μεταξύ των δύο κατηγοριών. Μέσα από το γέλιο, ο Καραγκιόζης «σπάει» το κοινωνικό σύνορο:

1. **Αποδομεί το στίγμα:** Μετατρέπει την κοινωνική απαξίωση σε κωμικό μέσο (Τάτσης, 1983).
2. **Ανατρέπει την ιεραρχία:** Η αποτυχία του να διατηρήσει την ταυτότητα του «απαξιώσιμου» (π.χ. αποκαλύπτει πως δεν είναι μορφωμένος) δεν οδηγεί στην περιθωριοποίησή του, αλλά στην επιβεβαίωση της κυριαρχίας του επί της σκηνής.

Με αυτόν τον τρόπο, ο Καραγκιόζης αποδεικνύει ότι η κοινωνική ταυτότητα δεν είναι μια στατική κατάσταση, αλλά μια ρευστή διαπραγμάτευση. Το γέλιο που προκαλεί στο κοινό λειτουργεί ως η τελική επικύρωση της νίκης του, καθώς το κοινό αποδέχεται την ανατροπή και «συνωμοτεί» μαζί του για να διαλύσει τα στεγανά του απαξιωμένου και του απαξιώσιμου (Goffman, 1963/2001).

5.4. Η Κοινωνιολογική Διάρθρωση του Θιάσου: Διαχείριση Στίγματος και Ρόλοι

Στο πλαίσιο της δραματουργικής ανάλυσης, η παράγκα του Καραγκιόζη δεν αποτελεί μόνο έναν φυσικό χώρο, αλλά ένα «κοινωνικό εργαστήριο» διαχείρισης του στίγματος. Σύμφωνα με τον Goffman (1963/2001), το στιγματισμένο υποκείμενο αναπτύσσει στρατηγικές επιβίωσης μέσα από τη σχέση του με δύο κύριες κατηγορίες ατόμων: τους «ομοίους» και τους «επαΐοντες».

5.5. Οι Όμοιοι (The Owns) και Οι Επαΐοντες (The Wises)

Οι «όμοιοι» είναι τα άτομα που μοιράζονται το ίδιο στίγμα και, ως εκ τούτου, παρέχουν το ένα στο άλλο την αποδοχή που η ευρύτερη κοινωνία αρνείται. Μέσα σε αυτή την ομάδα, αναπτύσσεται μια ιδιαίτερη συλλογική ταυτότητα, βασισμένη σε κοινούς κώδικες και αμοιβαία κατανόηση. Στο θέατρο σκιών, η «παρέα» της παράγκας συγκροτείται από τους εξής ήρωες:

- **Καραγκιόζης:** Είναι πολύ φτωχός άνθρωπος αλλά είναι πάντα ζωηρός και κεφάτος άνθρωπος του λαού, ο οποίος κατοικεί με την οικογένειά του σε μια μεγάλη πόλη. Η πόλη αυτή είναι η Αθήνα ή ο Πειραιάς. Η καλύβα που κατοικεί είναι ετοιμόρροπη. Ήταν άσχημος με μεγάλη καμπούρα, αλλά δεν του καιγόταν καρφί. Είχε χαρακτήρα εύθυμο και γλεντζέ και έπαιρνε τη ζωή από την κωμική της μορφή. Μπορεί να μην γνωρίζει κάποια τέχνη, αλλά πάντα ανακατεύεται μέχρι και σε επιστημονικές δουλειές, χωρίς να φοβάται την αποτυχία, διότι δεν έχει τίποτα να χάσει. Δεν φοβάται την τιμωρία με ξύλο, την έχει συνηθίσει κιόλας (Ιωάννου, 1985).
- **Τα Κολλητήρια (Σκορπιός, Σβούρας, Μυριγκόκος):** Τα παιδιά του Καραγκιόζη, τα οποία αποτελούν την μικρογραφία του. Ο Κολλητήρης, ο Κοπρίτης ή Σβούρας και ο Μυρικόκος (Ιωάννου, 1985).
- **Σταύρακας:** Ο κουτσαβάκης του περιθωρίου, που μοιράζεται με τον ήρωα την ανάγκη επιβίωσης εκτός των «επίσημων» νόμων (Ιωάννου, 1985).
- **Μορφονιός:** Κοντός με μεγάλο κεφάλι και μεγάλη μύτη. Είναι πολύ κομπιευόμενος. Μιλάει μέσα από τη μύτη και με αργό ρυθμό. Είναι μαμμόθρεφτος και ερωτύλος. Θεωρεί τον εαυτό του ωραίο και αρνείται να δει

την πραγματικότητα. Είναι και λαίμαργος. Ο Καραγκιόζης τον δέρνει. Στο τέλος κάθε φράσης του λέει ένα «ουίτ» (Ιωάννου, 1985).

Η ομάδα των ομοίων προσφέρει στον Καραγκιόζη ένα πλαίσιο «ασφάλειας», όπου τα κανονιστικά πρότυπα των «φυσιολογικών» παύουν να αποτελούν το μοναδικό μέτρο σύγκρισης, επιτρέποντας την ανάδυση μιας εναλλακτικής υποκειμενικότητας (Goffman, 1963/2001).

Οι «επαΐοντες» είναι άτομα που, παρόλο που δεν φέρουν το στίγμα, διαθέτουν μια γνώση των «μυστικών» πτυχών της ζωής του στιγματισμένου ανθρώπου (Goffman, 1963/2001). Η αποδοχή τους είναι ζωτικής σημασίας, καθώς επιτρέπουν στον Καραγκιόζη να αποβάλει την κοινωνική του μάσκα:

- **Χατζηαβάτης:** Μπαίνει στη σκηνή τραγουδώντας με γλυκερή και παπαδίστικη φωνή. Φοράει την τουρκική φορεσιά και μια σκούφια. Έχει κουλό το αριστερό του χέρι και γι' αυτό κρατάει τα γένια του. Είναι ο κόλακας, ο δουλοπρεπής, αιώνια συμβιβαστικός και πάντα συνεργαζόμενος με τις δυνάμεις κατοχής της εξουσίας. Ότι κάνει το κάνει για να βοηθήσει τον ίδιο του τον εαυτό, τους συνανθρώπους του και τον φίλο του τον Καραγκιόζη. Πάντα κάνει τον μεσίτη στον Πασά, ο οποίος του αναθέτει να κάνει διάφορες δουλειές, αλλά ο ίδιος προτιμάει να τις αναθέσει σε άλλους ανθρώπους, αλλά πάντα στον Καραγκιόζη καταλήγει. Έτσι βοηθάει τον Καραγκιόζη (Ιωάννου, 1985).
- **Μπαρμπαγιώργος:** Ο ρουμελιώτης, ο πρωτόγονος και αφελής, αλλά αγάλαστος στην ψυχή Έλληνας. Θεός του Καραγκιόζη. Κατεβαίνει στην πολιτεία για διάφορες δουλειές, αλλά και για να γλιτώσει τον Καραγκιόζη από τα διάφορα μπλεξίματα του. Ο Καραγκιόζης του και ο Μπαρμπαγιώργος μετά τα παθήματα του τον δέρνει. Βέβαια τον σώζει πάντα από τα χέρια του Βεληγκέκα, τον οποίον δέρνει και αυτόν (Ιωάννου, 1985).
- **Αγλαΐα:** Η Αγλαΐα ή αλλιώς Καραγκιόζαινα, είναι η γυναίκα του Καραγκιόζη. Ανάλογα το έργο την βλέπουμε είτε ως νέα και όμορφη, είτε ως γριά και άσχημη (Κοντογιάννη, 2011). Μπορεί να γκρινιάζει, αλλά πάντα στέκεται βράχος δίπλα στον Καραγκιόζη.

- **Σιορ Διονύσιος:** Η ευγένεια και η εγγύτητά του με τον θίασο τον καθιστούν έναν άνθρωπο που δεν βλέπει το στίγμα ως «ελάττωμα», αλλά αποδέχεται τον Καραγκιόζη ως ισότιμο συνομιλητή (Κοντογιάννη, 2011).
- **Βεζυροπούλα:** Σε πολλές παραστάσεις λειτουργεί ως σημαντική επαΐουσα, καθώς η ενσυναίσθησή της για τη δυστυχία του ήρωα την καθιστά ικανή να μεσολαβεί υπέρ του, αγνοώντας τις κοινωνικές προκαταλήψεις και τις εντολές του πατέρα της (Πασά) (Κοντογιάννη, 2011).

Στην παρουσία των επαϊόντων, ο Καραγκιόζης απαλλάσσεται από το αίσθημα της ντροπής και την ανάγκη για διαρκή «διαχείριση των εντυπώσεων», καθώς αντιμετωπίζεται ως ένα πλήρες και συνηθισμένο πρόσωπο (Goffman, 1963/2001). Η σχέση αυτή αποτελεί το «ασφαλές καταφύγιο» όπου το υποκείμενο μπορεί να σχετιστεί με όρους αυθεντικότητας, μακριά από τον καταναγκασμό των κοινωνικών προτύπων.

Στο πλαίσιο της θεωρίας του Goffman (1963/2001), η περίπτωση του Καραγκιόζη αναδεικνύει την ένταση μεταξύ πραγματικής και δυνητικής κοινωνικής ταυτότητας. Η πραγματική κοινωνική ταυτότητα του ήρωα είναι εκείνη του περιθωριοποιημένου ατόμου με τα εμφανή σωματικά και κοινωνικά «ελαττώματα» (καμπούρα, φτώχεια), τα οποία αποτελούν τη βάση του κοινωνικού του στιγματισμού. Αντιθέτως, η δυνητική κοινωνική ταυτότητα είναι εκείνη την οποία ο Καραγκιόζης επιβάλλει στρατηγικά, υποδυόμενος τον μορφωμένο και κοινωνικά αποδεκτό μεσίτη στις αλληλεπιδράσεις του με την εξουσία (π.χ. μέσω του Χατζηαβάτη).

Η διαρκής σύγκρουση ανάμεσα σε αυτά τα δύο επίπεδα όπου η δυνητική ταυτότητα του «μορφωμένου» διαψεύδεται συστηματικά από την πραγματική ταυτότητα του «κακομοίρη» δεν οδηγεί στην περιθωριοποίηση του ήρωα, αλλά λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής κριτικής. Ο Καραγκιόζης αναδεικνύει ότι οι "κανονιστικές προσδοκίες" του κοινωνικού περίγυρου είναι συχνά εύθραυστες κατασκευές, τις οποίες το στιγματισμένο υποκείμενο μπορεί να χειριστεί, να διαψεύσει ή να ανατρέψει για χάρη της επιβίωσης και της κωμικής αποδόμησης της εξουσίας (Goffman, 1963/2001).

5.6. Το Επίμονο Βλέμμα (Staring) και η Μυσταγωγία της Σκιάς

Η εμφάνιση του Καραγκιόζη στον φωτισμένο μπερντέ λειτουργεί ως ένας ισχυρός οπτικός μαγνήτης που ενεργοποιεί τη διαδικασία του επίμονου βλέμματος (staring). Σύμφωνα με την Garland-Thomson (1996), το σώμα που αποκλίνει από τα κανονιστικά πρότυπα, όπως το «κατακερματισμένο» σώμα του Καραγκιόζη με την καμπούρα και τα δυσανάλογα μέλη, προκαλεί μια αυθόρμητη προσπάθεια κατανόησης από την πλευρά του θεατή, ο οποίος κοιτάει επίμονα το σώμα.

Σε αυτή τη δυναμική αλληλεπίδραση, ο θεατής, και ιδιαίτερα το παιδί, μετατρέπεται σε «ερευνητή» (inquirer), ενώ η φιγούρα του Καραγκιόζη καθίσταται το «αντικείμενο έρευνας» (object of inquiry). Το βλέμμα «καρφώνεται» πάνω στη σκιά, όχι ως μια πράξη επίκρισης, αλλά ως μια προσπάθεια αποκωδικοποίησης ενός σωματικού και οπτικού γρίφου (Garland-Thomson, 2005).

Η στιγμή που ο καραγκιοζοπαίχτης ανάβει το φως σηματοδοτεί την είσοδο του παιδιού-θεατή σε έναν μαγικό κόσμο, όπου η σκιά λειτουργεί ως το πρώτο επίπεδο μιας βαθύτερης αποκάλυψης. Η αρχική αμφιβολία για την «αλήθεια» του θεάματος μετατρέπεται σταδιακά σε βιωματική γνώση: το παιδί αντιλαμβάνεται ότι πίσω από τον μπερντέ κρύβονται άνθρωποι που δημιουργούν αυτή την ψευδαίσθηση. Ωστόσο, όπως επισημαίνει ο Αγραφιώτης (2008), η κυρίαρχη αίσθηση του «μυστικού» που καλύπτει όσα συμβαίνουν πίσω από το πανί είναι αυτή που διεγείρει την αγωνία και διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον.

Με αυτόν τον τρόπο, το επίμονο βλέμμα μετασχηματίζεται: από μια στατική παρατήρηση μιας «παράξενης» φιγούρας, γίνεται μια ενεργητική συμμετοχή σε μια συλλογική φαντασίωση, όπου το «κατακερματισμένο» σώμα του ήρωα γίνεται η γέφυρα για την ανακάλυψη ενός ολόκληρου κόσμου.

Κεφάλαιο 6^ο - Η Κοινωνιολογική Σημαντική του Σώματος: Το Σώμα ως Εκφραστικό Σύμβολο

6.1. Η κοινωνιολογική σημασία του σώματος

Σύμφωνα με τη θεωρία της δράσης του Talcott Parsons (1953, οπ. Αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026), η σωματικότητα δεν αποτελεί μια στατική βιολογική κατάσταση, αλλά ένα δυναμικό πεδίο δράσης. Κάθε «σωματική μεταβολή» μετατρέπεται σε εκφραστικό σύμβολο όταν προσλαμβάνεται ως «εικόνα σώματος» και εντάσσεται σε μια εμπρόθετη δράση.

Στο πλαίσιο αυτό, η μορφή του Καραγκιόζη με την καμπούρα και το μακρύ χέρι παύει να εκλαμβάνεται ως παθολογική αναπηρία. Αντιθέτως, αναδεικνύεται σε ένα «σώμα-μήνυμα» που προηγείται του λόγου, συμβολίζοντας την έσχατη φτώχεια, την πείνα και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Όπως επισημαίνει ο Αγραφιώτης (2008), η οπτική διάσταση της φιγούρας παράγει «οπτικά αστεία» και νοήματα πριν καν ξεκινήσει η λεκτική δράση, μετατρέποντας το κατακερματισμένο σώμα (fractured body) από πηγή στίγματος σε όχημα δημιουργικής ανατροπής.

6.2. Η Δυναμική της Παραμόρφωσης: Το Μακρύ Χέρι ως Εμπρόθετη Δράση

Τα γκροτέσκο χαρακτηριστικά της φιγούρας το μακρύ χέρι, η μύτη, η καμπούρα αποτελούν τα εργαλεία μιας «αντισυμβατικής» επιβίωσης. Ιδιαίτερα το μακρύ χέρι αποτελεί την κατεξοχήν ενσάρκωση της εμπρόθετης δράσης (Parsons, 1953, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2016). Δεν είναι ένα «άχρηστο» μέλος, αλλά το μέσο με το οποίο ο ήρωας αντιστέκεται, αρπάζει, δέρνει και αυτοσαρκάζεται («Το 'χω κόψει, αλλά φύτρωσε πάλι», Κιουρτσάκης, 2008, σ.195).

Μέσω του ξυλοδαρμού και της διαρκούς κίνησης, ο Καραγκιόζης υπερβαίνει τα όρια ενός «κανονικού» σώματος. Η ανθρώπινη δημιουργία, όπως σημειώνει ο (Καστοριάδης, 2011, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026), μπορεί να αναδύει μορφές που φαντάζουν «τερατώδεις» ή «μεγαλειώδεις». Η περίπτωση του Καραγκιόζη αποδεικνύει ότι το «τερατώδες» (η απόκλιση από το πρότυπο) μπορεί να είναι

μεγαλειώδες, καθώς μετασχηματίζει την αναπηρία σε μια ενεργή, πολιτική και καλλιτεχνική ταυτότητα που αρνείται την παθητικότητα.

Κεφάλαιο 7^ο – Ο Εκπαιδευτικός ως καραγκιοζοπαίχτης: Πολυτροπικότητα, Αυτοσχεδιασμός και Συμπερίληψη στη σχολική τάξη

7.1. Η Μετάβαση στην Πολυτροπική Διδασκαλία

Η ένταξη του Θεάτρου Σκιών στη σχολική κοινότητα και ιδιαίτερα στο Δημοτικό σχολείο αποτελεί ένα πολυσύνθετο παιδαγωγικό και πολιτισμικό εργαλείο που υπερβαίνει τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Ενώ το σχολείο επί δεκαετίες εστίαζε σχεδόν αποκλειστικά στον γραπτό και τον προφορικό λόγο, η σύγχρονη εποχή και η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας επιβάλλουν τη μετάβαση σε μια οπτικοακουστική πραγματικότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει την ευθύνη να εξοικειώσει τους μαθητές με τα πολυτροπικά έργα, εκείνα δηλαδή που συνδυάζουν αρμονικά την εικόνα, τον ήχο και τον λόγο. Το Θέατρο Σκιών αναδεικνύεται ως το κατάλληλο μέσο για αυτόν τον σκοπό, καθώς καταφέρνει να προκαλέσει την ευχαρίστηση και το γέλιο, ενώ παράλληλα μεταδίδει σημαντικά μηνύματα που συχνά αγνοούνται στην τυπική καθημερινότητα (Vasileiou, 2017).

7.2. Το Επικοινωνιακό Μοντέλο πίσω από τον Μπερντέ

Η παιδαγωγική αξία του Θεάτρου Σκιών στηρίζεται σε ένα σύνθετο επικοινωνιακό μοντέλο που αναπτύσσεται μεταξύ του πομπού και του δέκτη. Τον ρόλο του πομπού αναλαμβάνει ο καραγκιοζοπαίχτης, ο οποίος μπορεί να είναι ο ίδιος ο δάσκαλος, ενώ τον ρόλο του δέκτη έχει το παιδί-θεατής. Η διαδικασία αυτή δεν είναι μονομερής, καθώς ο πομπός παρακινεί διαρκώς τον δέκτη να συμμετέχει στην εξέλιξη του μύθου μέσα από ερωτήσεις και προκλήσεις, χρησιμοποιώντας οπτικά και ηχητικά μέσα για να διατηρεί την προσοχή του (Αγραφιώτης, 2008). Η επικοινωνία αυτή περιβάλλεται από μια μαγική ατμόσφαιρα όπου ο κώδικας περιλαμβάνει τόσο τον λόγο όσο και τις κινήσεις πάνω στον μπερντέ. Ο διάλογος επικοινωνίας λειτουργεί διττά μέσω της ακοής και της όρασης, ενώ οι συνθήκες της παράστασης, όπως ο φωτισμός, η μουσική και οι αόρατοι άνθρωποι πίσω από το πανί, συνθέτουν μια μυσταγωγία που σαγηνεύει τους μαθητές (Κοντογιάννη, 2011).

7.3. Παιδαγωγικές Στρατηγικές στην Εκπαιδευτική Πράξη

Στην εκπαιδευτική πράξη, το Θέατρο Σκιών μπορεί αρχικά να χρησιμοποιηθεί ως θέαμα, όπου ο δάσκαλος-εμπυχωτής βρίσκεται κρυμμένος πίσω από τον μπερντέ. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, οι μαθητές δεν παραμένουν παθητικοί, αλλά γίνονται μέρος της παράστασης μέσα από τον διάλογο, τα γέλια και τα χειροκροτήματα. Μια εναλλακτική προσέγγιση είναι η χρήση της φιγούρας χωρίς τον μπερντέ, όπου ο δάσκαλος την κρατά στο χέρι του και απευθύνεται μέσω αυτής στους μαθητές. Η φιγούρα ουσιαστικά αντικαθιστά την αυστηρή αυθεντία του εκπαιδευτικού, κάνοντας τη διδακτική πράξη πιο οικεία και ευχάριστη (Κοντογιάννη, 2011). Όταν μάλιστα οι ίδιοι οι μαθητές κρατούν τις δικές τους φιγούρες, όπως τα Κόλλητήρια ή τη Βεζυροπούλα, απελευθερώνονται από τον φόβο του λάθους και συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία.

7.4. Δραστηριότητες Έκφρασης και Αυτοανάλυσης

Πέρα από την επικοινωνία, οι δραστηριότητες αυτές αγγίζουν τα όρια της έκφρασης και της αυτοανάλυσης. Η χρήση του μπερντέ προσφέρει μια απαραίτητη προστασία στον μαθητή, επιτρέποντάς του να κάνει μονολόγους ή διαλόγους με τη φιγούρα του χωρίς να εκτίθεται ο ίδιος απευθείας. Αυτή η διαδικασία λειτουργεί ως μέσο εκτόνωσης και καλύτερης γνώσης του εσωτερικού κόσμου του παιδιού (Κοντογιάννη, 2011). Μέσω της προβολής των συναισθημάτων του στη σκιά, ο μαθητής, και ιδιαίτερα εκείνος με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, βρίσκει έναν ασφαλή δρόμο για να εκφράσει τις αγωνίες του και να ανακαλύψει την προσωπική του ταυτότητα μακριά από κοινωνικούς καταναγκασμούς.

7.5. Ο εκπαιδευτικός ως δημιουργός-διαμεσολαβητής (το παράδειγμα του καθηγητή Μπομποτίνου)

Η περίπτωση του καθηγητή Λυκείου και ερασιτέχνη καραγκιοζοπαίχτη Μπομποτίνου αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα για τον σύγχρονο εκπαιδευτικό της Ειδικής Αγωγής. Ο καθηγητής, μεταφέροντας την ιστορία στον μπερντέ, απέδειξε ότι το θέατρο σκιών μπορεί να λειτουργήσει ως ένα δημιουργικό «σχολείο». Αντίστοιχα, ο δάσκαλος που οργανώνει μια παράσταση για τη συμπερίληψη, δρα ως ένας σύγχρονος

διαμεσολαβητής. Χρησιμοποιεί τη φιγούρα του Καραγκιόζη για να καταργήσει τα εμπόδια στη μάθηση, επιτρέποντας σε κάθε μαθητή, ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων αναγκών του, να συμμετάσχει ισότιμα στη δημιουργία ενός συλλογικού βιώματος (Κυριαζής, 2017).

Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός, εμπνεόμενος από το παράδειγμα του καθηγητή Μπομποτινίου, καλείται να μετεξελιχθεί σε έναν δημιουργικό διαμεσολαβητή που διδάσκει μέσω της πράξης και όχι της στείρας θεωρίας. Μετατρέποντας την τάξη σε έναν σύγχρονο μπερντέ, ο δάσκαλος προσφέρει στους μαθητές του τη φαντασμαγορική εμπειρία του θεάτρου σκιών, όπου οι έννοιες της αποδοχής, της ισότητας και της αλληλεγγύης δεν περιγράφονται απλώς, αλλά βιώνονται. Σε αυτό το πλαίσιο, ο δάσκαλος-καραγκιοζοπαίχτης χρησιμοποιεί τη σκιά και το φως για να γίνει η παράσταση προσβάσιμη σε όλους, αποδεικνύοντας ότι η αληθινή συμπερίληψη επιτυγχάνεται όταν η μάθηση γίνεται ομαδική-συλλογική δημιουργία.

7.6. Ψυχοπαιδαγωγικές διαστάσεις και γνωστικά οφέλη: Ανιμισμός και ανάπτυξη δεξιοτήτων

Τα παιδιά έχουν την τάση να δίνουν ψυχή στα «άψυχα» αντικείμενα και παιχνίδια όπως είναι οι κούκλες και οι μαριονέτες. Αντίστοιχα λοιπόν, το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τις φιγούρες του Θεάτρου Σκιών. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται «ανιμισμός» και αυτό που κάνει ζωντανή αυτή τη λογική είναι η σκιά του Καραγκιόζη όταν ανοίγει το φως στον μπερντέ (Αγραφιώτης, 2008). Ειδικά όταν ο Καραγκιοζοπαίχτης ξεκινάει να μιλάει και τα παιδιά δεν μπορούν να τον διακρίνουν πίσω από τον μπερντέ, έχουν την εντύπωση καθ' όλη τη διάρκεια της παράστασης ότι αυτός που μιλάει δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον Καραγκιόζη. Η μιμητική ικανότητα επίσης του δασκάλου-Καραγκιοζοπαίχτη να αλλάζει τη φωνή του για τον κάθε ήρωα ξεχωριστά, δίνει την εντύπωση ότι οι φιγούρες είναι οι ίδιες που μιλούν.

Για το παιδί-δέκτη, η ενεργός συμμετοχή στον μαγικό κόσμο του Θεάτρου Σκιών από τη θέση του θεατή είναι βγαλμένη μέσα από όνειρο, διότι δυσκολεύεται να διακρίνει τη φαντασία από την πραγματικότητα, έχοντας την τάση να πιστεύει τα φανταστικά γεγονότα ως πραγματικά. Για παράδειγμα με το γέλιο, τη φωνή, το χειροκρότημα του κατά τη διάρκεια της παράστασης, θεωρεί ότι βοηθάει με κάποιο τρόπο τις ίδιες τις φιγούρες. Στη συνέχεια με το θέαμα που βλέπει, προβληματίζεται

για την πορεία του δράματος και ταυτόχρονα ταυτίζεται με τους ήρωες του θιάσου του Καραγκιόζη, κάτι που δείχνει πως επιθυμούν να κοινωνικοποιηθούν, ειδικά τα παιδιά που θέλουν να μοιάσουν σε ανθρώπους τους κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντός τους (Αγραφιώτης, 2008).

7.7. Τα αστεία του Καραγκιόζη

Η μεγαλύτερη αποστολή που έχει ο Καραγκιόζης είναι να χαρίσει άφθονο γέλιο στο κοινό του, τόσο στους μικρούς όσο και στους μεγάλους φίλους που παρακολουθούν με μεγάλη αγωνία την παράσταση. Τα αστεία κυρίως γίνονταν με τον λόγο από τον Καραγκιοζοπαίχτη, οπότε το κοινό μπορούσε μόνο να τα ακούσει, εκτός από κάποιες φορές που τα αστεία έπαιρναν σάρκα και οστά με τα κόλπα του Καραγκιοζοπαίχτη. Το γέλιο προκαλείται πρώτα από την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, αλλά και μετά από τα αστεία του. Ίσα ίσα με την πάροδο των παραστάσεων, ο Καραγκιόζης κάνει τον θεατή να γελάσει πριν καν μιλήσει, γιατί γνωρίζει ότι θα πει κάποιο αστείο (Πετρής, 1986).

Πάνω στον μπερντέ οι φιγούρες με τις σκιές τους, δίνουν την αίσθηση ότι είναι αληθινοί άνθρωποι, γιατί κάνουν ενέργειες που μόνο οι άνθρωποι μπορούν να κάνουν, μιλούν, γελούν, χορεύουν, κινούνται. Ο Καραγκιοζοπαίχτης ο οποίος βρίσκεται πίσω από τον μπερντέ, μετακινεί αυτές τις φιγούρες, δίνοντας την αίσθηση ότι οι κινήσεις αυτές είναι αληθινές. Με αυτόν τον τρόπο, το έργο που επιθυμεί να μεταδώσει ο δάσκαλος στους μαθητές του το έργο της αποδοχής και της ισότητας παύει να αποτελεί μια θεωρητική υποχρέωση και μετουσιώνεται σε μια ζωντανή κοινωνική πράξη. Ο εκπαιδευτικός της γενικής τάξης καθίσταται ο συνδετικός κρίκος που ενώνει το «διαφορετικό» με το «συνηθισμένο», αποδεικνύοντας ότι στον κόσμο του Καραγκιόζη, όπως και στην αληθινή ζωή, υπάρχει χώρος και ρόλος για τον καθένα.

Όπως ο Καραγκιόζης εξελίσσεται για να ανταποκριθεί στις νέες κοινωνικές συνθήκες, έτσι και η εκπαιδευτική διαδικασία οφείλει να είναι ευέλικτη και «ανοιχτή» στα ερεθίσματα της στιγμής. Ο Καραγκιόζης «δανείζεται» προβλήματα, χαρές και αγωνίες από το σήμερα για να δώσει απαντήσεις μέσα από το γέλιο. Στην τάξη, αυτό σημαίνει ότι το θέατρο σκιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επεξεργαστούν οι μαθητές σύγχρονα ζητήματα, όπως ο σχολικός εκφοβισμός, η αποδοχή της διαφορετικότητας και η συμπερίληψη. Η ικανότητα του ήρωα να επιβιώνει,

διασφαλίζει ότι το μήνυμα της συμπερίληψης δεν παραμένει μια αφηρημένη έννοια, αλλά γίνεται μια επίκαιρη και αναγκαία απάντηση στις προκλήσεις της καθημερινής ζωής των παιδιών (Κοντογιάννη, 2011).

7.8. Δημιουργική κατασκευαστική

Οι φιγούρες του Καραγκιόζη δεν σχεδιάζονται μια φορά και τέλος. Σχεδιάζονται κάθε φορά ανάλογα την πλοκή του έργου. Ο δάσκαλος-καραγκιοζοπαίχτης πρέπει λοιπόν να σχεδιάζει και να κόβει κατάλληλα τις φιγούρες και τα σκηνικά. Επιπλέον πρέπει να μιμείται κάθε φωνή ξεχωριστά για κάθε ήρωα. Η μιμητική ικανότητα σε συνδυασμό με τα αστεία που λέει πρέπει να προκαλέσει το γέλιο των μαθητών του, διότι αν δεν υπάρχει γέλιο η παράσταση μπορεί να καταντήσει βαρετή (Πετρή, 1986). Όλη η εικόνα της παράστασης, ο μπερντές, οι φιγούρες, η παράγκα, το σεράγι, ο φωτισμός πρέπει να είναι έτοιμα τόσο καλά ώστε να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών-θεατών. Για να αποσπάσεις το χειροκρότημα του παιδιού και να κερδίσεις το γέλιο του, είναι αναγκαίο όλη η δουλειά να είναι «νοικοκυρεμένη». Το γεγονός πως οι πιο μεγάλοι Καραγκιοζοπαίχτες ξεκίνησαν με το παιχνίδι και έφτασαν εκεί που έφτασαν, πρέπει να δώσει το έναυσμα στον σημερινό δάσκαλο να βρεθεί πίσω από τον μπερντέ και να παρακινήσει τους μαθητές του να ανέβουν και αυτοί. Μπορούν όλοι να δουν τη διαδικασία με παιγνιώδη μορφή, διότι ο προφορικός λόγος κυριαρχεί έναντι του γραπτού στο θέατρο σκιών. Όλη η πλοκή του έργου βρίσκεται στην ευχέρεια του δασκάλου-Καραγκιοζοπαίχτη πως θα στηθεί. Ο Καραγκιοζοπαίχτης για να κάνει πιο ζωντανή την παράσταση, έπρεπε να κάνει διάφορα κόλπα και τεχνικές (Πετρή, 1986). Έτσι λοιπόν, ο δάσκαλος μπορεί να μπει στα «παπούτσια» του κλασσικού καραγκιοζοπαίχτη για να «ξετρελάνει» τους μαθητές του.

7.9. Από το Κουκλοθέατρο με Αναπηρία στην Ταύτιση με το Γκροτέσκο Σώμα του Καραγκιόζη

Μια σημαντική παράμετρος στη σύγχρονη παιδαγωγική θεάτρου είναι η χρήση του κουκλοθεάτρου από άτομα με αναπηρία ως μέσο αφήγησης προσωπικών βιωμάτων. Μέσα από τη δραματοποίηση ιστοριών με μαριονέτες, τα άτομα αυτά έχουν την ευκαιρία να εξερευνήσουν το σώμα με αναπηρία και να αναζητήσουν το νόημα της ύπαρξής τους σε έναν κόσμο που συχνά εστιάζει αποκλειστικά στην «ικανότητα»

(Fisher, 2018). Αν και το ελληνικό Θέατρο Σκιών αποτελεί διαφορετικό είδος, η φιγούρα του Καραγκιόζη παρουσιάζει μια βαθιά συγγένεια με αυτή την προσέγγιση.

Ο Καραγκιόζης, με το έντονα «γκροτέσκο» σώμα του την καμπούρα και το μακρύ χέρι δεν προκαλεί οίκτο, αλλά γίνεται εξαιρετικά ευχάριστος και αγαπητός στο κοινό του (Κιουρτσάκης, 2008). Αυτή η ιδιαιτερότητα της μορφής του λειτουργεί λυτρωτικά για έναν μαθητή με σωματική δυσμορφία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Το παιδί μπορεί να «εκμεταλλευτεί» την αποδεκτή διαφορετικότητα του ήρωα και, πίσω από την ασφάλεια που παρέχει η «μάσκα» του Καραγκιόζη, να βρει το θάρρος να αφηγηθεί τη δική του προσωπική ιστορία. Με αυτόν τον τρόπο, η αναπηρία ή η δυσκολία παύει να είναι ένα στίγμα που πρέπει να κρυφτεί και μετατρέπεται σε ένα δημιουργικό εργαλείο επικοινωνίας και αυτοέκφρασης.

7.10. Γλωσσική Πολυφωνία, αυτοσχεδιασμός και αποδοχή του λάθους

Η γλωσσική ποικιλία που αναπτύσσεται πάνω στον μπερντέ του Καραγκιόζη λειτουργεί ως ένας αυθεντικός «συμπεριληπτικός θίασος», όπου διαφορετικοί κόσμοι συνυπάρχουν αρμονικά. Στη σκηνή αυτή συναντάμε τη λαϊκή δημοτική του κεντρικού ήρωα να συγκρούεται με τη «δασκαλίστικη» καθαρεύουσα του Χατζηαβάτη, ενώ την ίδια στιγμή ακούγονται τα ρουμελιώτικα ιδιώματα του Μπάρμπα-Γιώργου, τα επτανησιακά του Νιόνιου με τις έντονες ιταλικές επιρροές και η μάγκικη αργκό του Σταύρακα (Κυριαζής, 2017). Αυτή η συσπείρωση διαφορετικών ελληνικών τύπων και διαλέκτων από τα κρητικά του Μανούσου μέχρι τα αρβανίτικα του Βεληγκέκα δεν αποτελεί απλώς ένα γλωσσικό μάθημα, αλλά μια βαθιά παιδαγωγική πράξη.

Όταν ο εκπαιδευτικός-καραγκιοζοπαίχτης χειρίζεται αυτή την πολυφωνία, δημιουργεί ένα κλίμα ασφάλειας και οικειότητας στην τάξη. Η παραδοσιακή αυθεντία του δασκάλου «τσαλακώνεται» δημιουργικά μέσα από το γέλιο και τον γλωσσικό αυτοσχεδιασμό, επιτρέποντας στους μαθητές να απελευθερωθούν από τον παθητικό τους ρόλο. Βλέποντας τον δάσκαλό τους να πειραματίζεται με περίεργες λέξεις και προφορές, οι μαθητές παύουν να φοβούνται το λάθος. Ο μπερντές προσφέρει το ιδανικό πλαίσιο όπου το γλωσσικό «σφάλμα» μετατρέπεται σε δημιουργικό αστείο, ενθαρρύνοντας τον μαθητή να αυτοσχεδιάσει και να επικοινωνήσει χωρίς το άγχος της τυπικής ορθότητας. Η αξιοποίηση του λάθους με αυτόν τον τρόπο λειτουργεί

λυτρωτικά, καθώς ο Καραγκιόζης διδάσκει ότι κάθε αστοχία μπορεί να μετατραπεί σε πλεονέκτημα και εργαλείο επιβίωσης (Γαλάνη & Μπεκιάρης, 2009).

Το γλωσσικό αυτό μωσαϊκό γίνεται ακόμα πιο πλούσιο με την παρουσία φιγούρων όπως ο Εβραίος, ο οποίος με τα «Ισπανοεβραϊκά» και τις ιδιότυπες καταλήξεις του όπως «Καραγκιοζαρίνος» και «φαγητία» ενισχύει το κλίμα της αυθόρμητης έκφρασης. Αντίστοιχα, ο Σιορ Διονύσιος με τις ακατανόητες ιταλικές λέξεις και ο Σταύρακας με τα «κουτσαβίτικα» του Πειραιά, προσφέρουν επιπλέον στρώματα ποικιλίας που καθιστούν την παράσταση μια γιορτή της ετερότητας (Πετρή, 1986).

Σε αυτό το περιβάλλον, το γέλιο προκύπτει τόσο εσκεμμένα, μέσα από τα πανέξυπνα αστεία του Καραγκιόζη και του Κολλητηριού, όσο και άθελα, εξαιτίας της «καθυστέρησης» ή της αφέλειας ηρώων όπως ο Μπαρμπαγιώργος. Ο εκπαιδευτικός, ως υπεύθυνος διαχειριστής αυτών των κωμικών καταστάσεων, διδάσκει στους μαθητές του ότι η επικοινωνία και η αμοιβαία αποδοχή είναι σημαντικότερες από την αυστηρή τήρηση των κανόνων. Τελικά, η γλωσσική πολυφωνία του Θεάτρου Σκιών μετατρέπει τη γλώσσα σε έναν ανοιχτό, δημοκρατικό χώρο, όπου υπάρχει θέση για κάθε φωνή, ανεξάρτητα από το πόσο «διαφορετική» μπορεί να ακούγεται.

7.11. Η Ανατροπή του Στερεοτύπου: Ο Καραγκιόζης ως Κοινωνικός Ανατροπέας

Πέρα από τη γλωσσική του πολυφωνία, ο Καραγκιόζης επιτελεί έναν βαθύτερο κοινωνικό ρόλο που σχετίζεται με την αποδόμηση των προκαταλήψεων. Σύμφωνα με τη θεωρία του Rene Girard, η κοινωνία τείνει συχνά να μετατρέπει τον διαφορετικό και τον αδύναμο σε έναν «αποδιοπομπαίο τράγο», φορτώνοντάς του τις δικές της ανεπάρκειες. Ωστόσο, ο Καραγκιόζης έρχεται να ανατρέψει ριζικά αυτό το στερεότυπο. Μέσα από το γέλιο και τη γελιοποίηση των πάντων συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού του παύει να είναι το παθητικό θύμα και μετατρέπεται σε έναν δυναμικό κοινωνικό ανατροπέα (Tzotzis & Michail, 2025).

Αυτή η «ανατρεπτική ταυτότητα» είναι που του επιτρέπει να επιβιώνει και να κυριαρχεί στον μπερντέ, διδάσκοντας στους μαθητές ότι η αδυναμία μπορεί να μεταμορφωθεί σε δύναμη αντίστασης και κριτικής. Στο πλαίσιο της συμπερίληψης, το

μάθημα είναι σαφές: ο μαθητής με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δεν είναι ο «αδύναμος κρίκος» της τάξης, αλλά ένα πρόσωπο με τη δική του μοναδική, ανατρεπτική φωνή, ικανό να αμφισβητήσει τις ταμπέλες που του επιβάλλονται και να επαναπροσδιορίσει τη θέση του μέσα στην ομάδα.

7.12. Δομή και αυτοσχεδιασμός παραστάσεων

Ο αυτοσχεδιασμός, ως δομικό στοιχείο του θεάτρου σκιών, επιτρέπει στον καραγκιοζοπαίχτη να σχολιάζει την επικαιρότητα και να συνδέεται άμεσα με το κοινό του (Κυριαζής, 2017). Στο πλαίσιο της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης, αυτή η ελευθερία λόγου μετατρέπεται σε ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο. Ο δάσκαλος υιοθετώντας την τεχνική του αυτοσχεδιασμού, μπορεί να προσαρμόσει την παράσταση στις μοναδικές ανάγκες και αντιδράσεις των μαθητών του σε πραγματικό χρόνο. Αυτή η δυναμική επικοινωνία ενισχύει την αυτοπεποίθηση των παιδιών, καθώς μετατρέπει τη μαθησιακή διαδικασία από μια μονόδρομη μετάδοση πληροφοριών σε έναν ζωντανό, συμπεριληπτικό διάλογο όπου κάθε φωνή έχει αξία και επηρεάζει το αποτέλεσμα. Με αυτόν τον τρόπο, το έργο που επιθυμεί να μεταδώσει ο δάσκαλος στους μαθητές του, το έργο της αποδοχής και της ισότητας παύει να αποτελεί μια θεωρητική υποχρέωση και μετουσιώνεται σε μια ζωντανή κοινωνική πράξη.

7. 13. Η εμφάνιση του καραγκιοζοπαίχτη δασκάλου

Αυτή η διαδικασία έχει τεράστια συμπεριληπτική αξία: όταν η παράσταση τελειώνει και οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι ο «αόρατος» θίασος με τον οποίο συνομιλούσαν ήταν ο ίδιος ο δάσκαλός τους, δημιουργείται ένα ισχυρό αίσθημα οικειότητας. Η αποκάλυψη ότι ο δάσκαλος «δάνεισε» το σώμα και τη φωνή του για να τους προσφέρει χαρά, καταρρίπτει τις τυπικές αποστάσεις και χτίζει μια σχέση βαθιάς εμπιστοσύνης. Έτσι, οι μαθητές, βιώνοντας αυτή τη μαγεία, παρακινούνται να ανέβουν και οι ίδιοι στη σκηνή. Η ενασχόλησή τους με τις φιγούρες δεν γίνεται πλέον μια σχολική υποχρέωση, αλλά μια γνήσια ευχαρίστηση, καθώς νιώθουν ότι στον κόσμο του μπερντέ έχουν την ελευθερία να πειραματιστούν με τη δική τους φωνή και να εκφραστούν χωρίς τον φόβο της κριτικής.

7. 14. Η Συγκρότηση της Συμπεριληπτικής Ομάδας: Ο Δάσκαλος ως Αρχιτέκτονας της Παρέας

Μέσα από τη μελέτη μιας παράστασης του Θεάτρου Σκιών, διαπιστώνεται ότι ο θίασος λειτουργεί ως μια συμπαγής και οικεία ομάδα, όπου η διαφορετικότητα είναι η κανονικότητα. Οι χαρακτήρες του μπερντέ έχουν συναντηθεί αμέτρητες φορές στην πορεία του χρόνου και, ως εκ τούτου, δεν παραξενεύονται από τις ιδιαίτερες ή «περίεργες» συμπεριφορές των υπολοίπων. Ο θεατής αντιλαμβάνεται αμέσως ότι όλες οι φιγούρες, παρά τις συγκρούσεις τους, αποτελούν στην πραγματικότητα μια οργανική παρέα που αποδέχεται τα μέλη της ως έχουν.

Αυτή η δυναμική της αποδοχής μεταφέρεται σταδιακά και κάτω από τη σκηνή, στο επίπεδο των θεατών. Με την πάροδο των παραστάσεων, το κοινό παύει να είναι ένα σύνολο ξένων μεταξύ τους ανθρώπων οι θεατές αρχίζουν να γνωρίζονται, να συνδέονται και να δημιουργούν μια νέα παρέα που συναντιέται με σκοπό να μοιραστεί το βίωμα της παράστασης του Καραγκιόζη (Πετρή, 1986). Σε αυτή την κοινωνική διαδικασία, ο καραγκιοζοπαίχτης κατέχει κομβικό ρόλο, καθώς είναι εκείνος που κινεί τα νήματα και τις φιγούρες από το παρασκήνιο, λειτουργώντας ουσιαστικά ως ο «αρχιτέκτονας» αυτής της συλλογικής συνάντησης.

Μεταφέροντας αυτό το μοντέλο στη σχολική πραγματικότητα, ο δάσκαλος-καραγκιοζοπαίχτης αναλαμβάνει έναν αντίστοιχο, κρίσιμο ρόλο. Γίνεται ο αρχιτέκτονας της συμπερίληψης μέσα στην τάξη του, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες ώστε οι μαθητές ανεξάρτητα από τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες να πάνε να είναι μονάδες και να γίνουν μέλη μιας ομάδας. Όπως ο θίασος του Καραγκιόζη δεν αποβάλλει κανέναν ήρωα για την ιδιαιτερότητά του, έτσι και ο εκπαιδευτικός, μέσα από τον μπερντέ, χτίζει μια κοινότητα όπου η οικειότητα και η φιλία καταργούν τους αποκλεισμούς και ενισχύουν το αίσθημα του «ανήκειν».

7.15. Η Φιγούρα ως Διαμεσολαβητής: Μια Εναλλακτική Διδακτική Πρακτική

Στο πλαίσιο της καθημερινής διδασκαλίας, το Θέατρο Σκιών μπορεί να αξιοποιηθεί με τρόπους που ξεφεύγουν από τα όρια της καθιερωμένης παράστασης, υιοθετώντας μια πιο ευέλικτη μορφή δράσης χωρίς την παρουσία του μπερντέ. Σε αυτή την προσέγγιση, ο εκπαιδευτικός παραμένει στην κανονική του θέση μέσα στην τάξη, με τη διαφορά ότι κρατά στα χέρια του μια φιγούρα μέσω της οποίας απευθύνεται στους μαθητές. Με

αυτόν τον τρόπο, ο δάσκαλος «υποχωρεί» και τη θέση του στη διδακτική πράξη καταλαμβάνει ο ήρωας, γεγονός που καθιστά τη διαδικασία της μάθησης πολύ πιο ευχάριστη και άμεση (Κοντογιάννη, 2011). Όταν, για παράδειγμα, ο λόγος εκφέρεται από τον Καραγκιόζη και όχι από την αυθεντία του δασκάλου, το επικοινωνιακό κλίμα μετασχηματίζεται και γίνεται λιγότερο απειλητικό.

Η δυναμική αυτή ενισχύεται σημαντικά όταν και οι ίδιοι οι μαθητές εφοδιάζονται με τις δικές τους φιγούρες. Συμμετέχοντας στον διάλογο ως μέλη του θιάσου όπως τα Κολλητήρια, η Αγλαΐα ή η Βεζυροπούλα τα παιδιά νιώθουν ότι δανείζουν τη φωνή τους σε έναν ρόλο, κάτι που τα απελευθερώνει συναισθηματικά. Αυτή η «μεταμφίηση» πίσω από τη φιγούρα είναι καθοριστική, καθώς μειώνει το άγχος της έκθεσης και τον φόβο του λάθους. Ο μαθητής δεν αισθάνεται πλέον ότι κρίνεται ο ίδιος για την απάντησή του, αλλά ότι ο ήρωας που κρατά συμμετέχει στη συζήτηση, δημιουργώντας έτσι ένα ασφαλές περιβάλλον πειραματισμού και αυθόρμητης έκφρασης.

7.16. Η Διδακτική Παράσταση: Από τον Παθητικό Δέκτη στον Συν-δημιουργό

Στο αποκορύφωμα της διδακτικής διαδικασίας, ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει τον ρόλο του караγκιοζοπαίχτη, μετατρέποντας την τάξη σε έναν χώρο ζωντανού διαλόγου. Σε αυτή την παράσταση, οι μαθητές παύουν να είναι παθητικοί δέκτες και μετατρέπονται σε ενεργούς συν-δημιουργούς. Μέσα από τη λεκτική αλληλεπίδραση με τις φιγούρες, τα παιδιά αισθάνονται μεγαλύτερη άνεση να εκφραστούν, καθώς η επικοινωνία με τον Καραγκιόζη είναι απαλλαγμένη από το άγχος της τυπικής αξιολόγησης που συχνά κυριαρχεί στην παραδοσιακή διδασκαλία (Κοντογιάννη, 2011). Με αυτόν τον τρόπο, το όριο μεταξύ σκηνής και κοινού καταρρέει, συμβολίζοντας την κατάρριψη των εμποδίων που πρέπει να επιτυγχάνεται σε κάθε συμπεριληπτική ομάδα.

Αυτή η εμπειρία λειτουργεί ως προπαρασκευαστικό στάδιο για την πλήρη ενεργοποίηση του μαθητή. Μετά την ολοκλήρωση της παράστασης από τον δάσκαλο, ο κάθε μαθητής ενθαρρύνεται να ανέβει ο ίδιος στη σκηνή και να πειραματιστεί πίσω από τον μπερντέ. Η δυνατότητα να παρουσιάσει μια δική του σύντομη ιστορία μπροστά στους συμμαθητές του προσφέρει ένα αίσθημα ασφάλειας, καθώς το παιδί δεν εκτίθεται άμεσα το ίδιο, αλλά προστατεύεται πίσω από τον ρόλο της φιγούρας που

κρατά. Με την καθοδήγηση και την ενθάρρυνση του εκπαιδευτικού, η σκηνή του Θεάτρου Σκιών μεταμορφώνεται σε ένα ασφαλές εργαστήριο ανάπτυξης της αυτοπεποίθησης, όπου η μάθηση γίνεται βίωμα και η συμπερίληψη πράξη.

7.17. Από τα γεωγραφικά στα πνευματικά σύνορα

Η πορεία του Καραγκιόζη δείχνει τη μοναδική του ιδιότητα. Μπορεί να ήρθε από την Τουρκία, αλλά δεν ξέχασε την καταγωγή του. Κι' όμως κατάφερε να γίνει Έλληνας και συνεπώς ο καθρέφτης του Νεοέλληνα, κάτι που τον έκανε ιδιαίτερα αγαπητό από το κοινό. Το μήνυμα που δίνει στα παιδιά είναι ότι να είναι κάποιος «ξένος» ή «διαφορετικός», δεν τον εμποδίζει να γίνει μέλος μιας ομάδας και να νιώσει ισότιμος με τα υπόλοιπα μέλη. Εκτός όμως από τα γεωγραφικά σύνορα, υπάρχουν και τα πνευματικά (Κιουρτσάκης, 2019). Τα «πνευματικά» σύνορα, μπορεί να είναι οι προκαταλήψεις που έχει κάποιος για τη διαφορετικότητα.

7.18. Η ετερότητα στην καρδιά της ταυτότητας

Σύμφωνα με τον Κιουρτσάκη (2019), η μελέτη του Καραγκιόζη μπορεί να μας οδηγήσει στην ανακάλυψη του ίδιου μας του εαυτού. Μέσα από την οπτική γωνία του Καραγκιόζη, κατάλαβε πως η «ετερότητα φωλιάζει μέσα στην καρδιά της ταυτότητας» (Κιουρτσάκης, 2019, σ.200). Έτσι λοιπόν ο Καραγκιόζης για τα παιδιά, εκτός από το γέλιο, μπορεί να προκαλέσει και ενσυναίσθηση. Εάν οι μαθητές δουν στην φιγούρα του Καραγκιόζη κάποια κοινά συναισθήματα, θα νιώσουν και οι ίδιοι καλύτερα και θα αποδεχτούν πιο εύκολα τον άλλον. Επιπλέον οι πολλοί ρόλοι, οι πολλές φωνές, τα πολλά πρόσωπα του Καραγκιόζη, αποδεικνύουν ότι μέσα σε έναν μόνο άνθρωπο συνυπάρχουν πολλές πτυχές. Μία και μόνο φωνή μπορεί να κρύβει μέσα της πολλούς εαυτούς που υπάρχουν στη ζωή και ότι πίσω από ένα πρόσωπο πηγάζουν αμέτρητες άλλες προσωπικότητες (Κιουρτσάκης, 2019).

Όλη η σχολική κοινότητα (μαθητής-δάσκαλος), μπορεί μέσα από τον Καραγκιόζη να καταλάβει ότι ο καθένας που ανήκει στην ομάδα είναι ταυτόχρονα αστείος, σοβαρός, ήρωας και φίλος. Αυτό είναι το νόημα της συμπερίληψης, να μην είμαστε απλά μέλη μιας ομάδας με κοινά χαρακτηριστικά, αλλά να ανήκουμε στο «Εμείς» και να καλλιεργούμε το μοναδικό μας «Εγώ». Ο Καραγκιόζης μας αποδεικνύει

πως να είμαστε μέλη ενός θιάσου χωρίς να χάνουμε την ιδιαίτερη προσωπικότητα και την ιδιαίτερη φωνή μας.

7.19. Η μεταστοιχείωση της έλλειψης σε δημιουργία

Σύμφωνα με τον Κιουρτσάκη (2019), ο караγκιοζοπαίχτης Γιάνναρος, δεν ήταν ένας απλός Караγκιοζοπαίχτης που έπαιζε απλά Караγκιόζη, αλλά αποτελούσε την ενσάρκωση του ίδιου του Караγκιόζη. Ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης κουβαλούσε τους καημούς και τις ταλαιπωρίες ολόκληρου του ελληνικού λαού. Αυτοί οι καημοί και αυτές οι ταλαιπωρίες απεικονίζονται στον Караγκιόζη. Το φιλότιμο όμως και η χάρη που διέθετε ήταν αρκετά για να ικανοποιήσουν το κοινό που τον παρακολουθούσε.

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε δεν τον εμπόδισαν να γίνει ένας σπουδαίος караγκιοζοπαίχτης. Κατάφερε να μετατρέψει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε σε δημιουργία. Έτσι πρέπει να κάνουμε όλοι οι άνθρωποι. Να αξιοποιήσουμε το φιλότιμο που έχουμε, μετουσιώνοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε σε δημιουργία. Ακόμα περισσότερο οι εκπαιδευτικοί έχουν χρέος να διδάξουν αυτή τη στάση στα παιδιά. Και ένας σημαντικό πρόσωπο που μπορεί να μας βοηθήσει να το καταφέρουμε αυτό είναι ο Караγκιόζης.

Ο Караγκιόζης αποτελεί στην ουσία μια μάσκα. Πίσω από αυτήν δεν κρύβεται απλώς ένας ηθοποιός που μεταμφιέστηκε, αλλά ολόκληρη η οντότητα του καλλιτέχνη η φωνή και το πνεύμα του που αφοσιώνεται στην υπηρεσία της φιγούρας. Στην πραγματικότητα, όμως, ούτε η φωνή ανήκει στον παίκτη. Είναι η φωνή της λαϊκής παράδοσης και της κοινότητας. Έτσι, ο Караγκιόζης γίνεται το μέσο με το οποίο το άορατο πρόσωπο του λαού καταφέρνει ταυτόχρονα να κρυφτεί και να φανερωθεί (Κιουρτσάκης, 2019). Πίσω από τη μάσκα του Караγκιόζη, ο δάσκαλος θα κινήσει τη φιγούρα, θα δανείσει τη φωνή του στον Караγκιόζη, θα αποκτήσει μια νέα ταυτότητα από αυτή του Караγκιόζη. Θα κάνει τα πάντα για να γελάσουν οι μαθητές του, προστατευόμενος από τη μορφή του Караγκιόζη.

Στο κουκλοθέατρο μπορεί εύκολα να γίνει ένας μονόλογος του παιδιού. Παίρνοντας την κούκλα, παίζει με αυτή και αρχίζει και μιλάει απέναντι σε ένα φανταστικό κοινό (Κοντογιάννη, 2011). Στο πλαίσιο του θεάτρου σκιών, ένα παιδί μπορεί να πάρει μια οποιαδήποτε φιγούρα του θεάτρου σκιών και να κάνει το δικό του

μονόλογο απέναντι στο φανταστικό κοινό. Αυτό μπορεί να γίνει και ελεύθερα χωρίς τον μπερντέ, αλλά και με τον μπερντέ. Η χρήση του μπερντέ όμως είναι πιο ενδεδειγμένη, εξαιτίας της προστασίας που παρέχει στο μαθητή.

7.20. Το Σχολείο του Καραγκιόζη – Ένα Σπίτι για Όλους

Η τέχνη του Θεάτρου Σκιών δεν υπήρξε ποτέ μια αφηρημένη έννοια, αλλά μια επιτακτική ανάγκη επιβίωσης που μετουσιωνόταν σε συλλογικό έργο. Οι παλιοί караγκιοζοπαίχτες, έχοντας βιώσει στο πετσί τους τη φτώχεια και την καταπίεση, ταυτίζονταν τόσο βαθιά με τον ήρωά τους, ώστε η μορφή τους γινόταν ένα με εκείνη του Καραγκιόζη (Κιουρτσάκης, 2019). Αυτή ακριβώς η ταύτιση καθιστά τον Καραγκιόζη ένα μοναδικό συμπεριληπτικό εργαλείο για την Ειδική Αγωγή. Μας διδάσκει ότι η συμπερίληψη προκύπτει όταν αναγνωρίσουμε τα βιώματα και τις δυσκολίες των μαθητών όχι ως εμπόδια, αλλά ως την «πρώτη ύλη» για τη δημιουργία μιας ενιαίας ομάδας. Ο εκπαιδευτικός, εμπλέκοντας όλους τους μαθητές στον μαγικό κόσμο των σκιών, τους προσφέρει ισότιμη «φωνή», κάνοντάς τους να συνειδητοποιήσουν ότι συμβάλλουν ενεργά σε ένα κοινό, συλλογικό δημιούργημα.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του караγκιοζοπαίχτη Γιάνναρου, ο οποίος, αφού φιλοξένησε τους θεατές του, τους άφησε με την αίσθηση ότι η φιλοξενία δεν έγινε στο δικό του σπίτι, αλλά στο «σπίτι του Καραγκιόζη» (Κιουρτσάκης, 2019). Αυτή η κατάργηση των ορίων μεταξύ δημιουργού, ήρωα και κοινού αποτελεί το ιδανικό πρότυπο για το σύγχρονο σχολείο. Οραματιζόμαστε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που λειτουργεί ως ένα μεγάλο σπίτι, όπου η «καμπούρα», το «μακρύ χέρι» και η «διαφορετική φωνή» δεν αποτελούν ξένα σώματα, αλλά δομικά υλικά της κοινότητας. Σε αυτό το σπίτι, η ετερότητα δεν είναι απλώς ανεκτή, αλλά φιλοξενείται ισότιμα· οι άνθρωποι εισέρχονται ο ένας στον κόσμο του άλλου χωρίς ταμπέλες, καθώς στην "παράγκα" του Καραγκιόζη υπάρχει πάντα χώρος για όλους.

Ο Καραγκιόζης, σε τελική ανάλυση, αντιπροσωπεύει την εσωτερική δύναμη που κρύβεται μέσα σε κάθε μαθητή, τη δυνατότητα να μετουσιώνει την έλλειψη σε δημιουργία και την απομόνωση σε επικοινωνία. Όταν συνειδητοποιήσουμε ότι ο Καραγκιόζης «παίζει μέσα μας», τα σύνορα μεταξύ του «φυσιολογικού» και του «διαφορετικού» καταρρέουν, δίνοντας τη θέση τους σε μια καθολική ανθρώπινη ταυτότητα. Μέσα από τον θίασο των σκιών, η σχολική κοινότητα διδάσκεται να ανήκει

στο συλλογικό «Εμείς», καλλιεργώντας ταυτόχρονα το μοναδικό «Εγώ» του κάθε μέλους της. Η βαθιά εξοικείωση με αυτόν τον κόσμο μάς καλεί να παραιτηθούμε από το επιφανειακό εγώ και να αναζητήσουμε την αληθινή ανθρωπιά πίσω από την εξωτερική εικόνα, διδάσκοντας την ταπεινότητα και την αποδοχή της μοναδικότητας πίσω από τη μάσκα.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία, η φιγούρα γίνεται η μάσκα που προστατεύει και ταυτόχρονα απελευθερώνει το παιδί. Δανείζοντας τη φωνή του στη σκιά, ο μαθητής αποκτά αυτοπεποίθηση και εκφράζει αλήθειες που δύσκολα θα έλεγε με το δικό του πρόσωπο. Πίσω από τον μπερντέ, οι διαφορετικές κινήσεις των χεριών ενώνονται σε μια κοινή προσπάθεια, όπου οι αδυναμίες του καθενός παύουν να έχουν σημασία μπροστά στο συνολικό αποτέλεσμα. Αυτή είναι η ουσία της πραγματικής συμπερίληψης: η αποκάλυψη ότι, παρά τις διαφορές μας, αποτελούμε όλοι αναπόσπαστα κομμάτια μιας ενιαίας ανθρώπινης οντότητας. Το μελλοντικό σχολείο οφείλει να είναι το «Σχολείο του Καραγκιόζη» ένα ανοιχτό σπίτι που αγκαλιάζει κάθε ιδιαιτερότητα και μετατρέπει τη διαφορετικότητα σε πηγή πολιτισμού.

Μέρος Β΄ - Ερευνητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 8^ο – Σκοπός και ερωτήματα της έρευνας

8.1. Ερευνητικός σκοπός

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο που συνδέει την Κοινωνιολογία, την Ειδική Αγωγή και το Θέατρο Σκιών, με κεντρικό αντικείμενο τη μελέτη της παιδαγωγικής του Καραγκιόζη ως εργαλείο κοινωνικής συμπερίληψης για μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ).

Ειδικότερα, η έρευνα επιδιώκει τρεις αλληλένδετους σκοπούς. Πρώτα, να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο η πρόσληψη του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη επηρεάζει τη συγκρότηση της υποκειμενικότητας και της αυτοεικόνας μαθητών με ΕΕΑ. Δεύτερον, να αναδειχθεί ο ρόλος του «κατακερματισμένου σώματος» (fractured body) της φιγούρας ως εργαλείο αναδόμησης της αυτοεκτίμησης και της κοινωνικής ανθεκτικότητας (Fisher, 2018). Τρίτον, να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του θεάτρου σκιών ως πρακτική συμπερίληψη στο πλαίσιο της σύγχρονης εκπαίδευσης.

Η έρευνα παρουσιάζει ιδιαίτερη πρωτοτυπία, καθώς αποτελεί την πρώτη συστηματική σύνδεση της θεωρίας του fractured body (Fisher, 2018) με τον Καραγκιόζη στο πλαίσιο της Ειδικής Αγωγής. Παράλληλα, αναδεικνύει την παιδαγωγική αξία ενός ιθαγενούς ελληνικού πολιτισμικού εργαλείου για την προώθηση της κοινωνικής συμπερίληψης, επιχειρώντας έτσι να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ της διεθνούς θεωρίας της αναπηρίας και της ελληνικής εκπαιδευτικής πράξης.

8.2. Ερευνητικά ερωτήματα

Ερευνητικό ερώτημα 1 (EE1): Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη στην αυτοεικόνα και την αυτοεκτίμηση μαθητών με ΕΕΑ.

Ερευνητικό ερώτημα 2 (EE2): Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη λειτουργία του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη ως μέσου διαχείρισης του κοινωνικού στίγματος και συγκρότησης ταυτότητας για μαθητές με ΕΕΑ.

Ερευνητικό ερώτημα 3 (EE3): Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την αναγνώριση του «κατακερματισμένου σώματος» της φιγούρας και τη σύνδεσή του παραγωγή υπαρξιακού νοήματος και την ανθεκτικότητα των μαθητών με ΕΕΑ.

Ερευνητικό ερώτημα 4 (EE4): Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους το επίμονο βλέμμα και η σωματική απόκλιση της φιγούρας λειτουργούν ως εργαλείο αποδόμησης κοινωνικών στερεοτύπων στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής.

Ερευνητικό ερώτημα 5 (EE5): Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το ρόλο του караγκιζοπαίχτη-διαμεσολαβητή στη διαδικασία απελευθέρωσης έκφρασης και ενίσχυσης της αυτοαποτελεσματικότητας των μαθητών με ΕΕΑ.

8.3. Ερευνητικό σχέδιο, δειγματοληψία, ερευνητικό εργαλείο

Το ερευνητικό εγχείρημα στηρίχθηκε στο σχέδιο της έρευνας-δράσης (action-research). Η βασική θεώρησή της σύμφωνα με τους εκπροσώπους της, είναι πως μέσα από τη δράση και την κατανόηση της δράσης των ανθρώπων αντλούμε μεγαλύτερη γνώση. Στο πλαίσιο της έρευνας-δράσης, τα άτομα που δρουν είναι εκείνα από τα οποία και αντλούμε γνώση, αλλά και παράγουν γνώση, καθώς τους δίνεται η ευκαιρία να επεκτείνουν και να βελτιώσουν τις ενέργειές τους, συμμετέχοντας στην ερευνητική διαδικασία. Σε αυτό το ερευνητικό σχέδιο δεν υπάρχουν εκ των προτέρων διατυπωμένες ερευνητικές υποθέσεις, παρά μόνο ερωτήματα τα οποία τροποποιούνται και αναπροσαρμόζονται, ανάλογα τις πληροφορίες τις οποίες αντλεί ο ερευνητής. Ο σκοπός της ερευνητικής διαδικασίας είναι να ανακαλυφθούν νέες πτυχές και χαρακτηριστικά της δράσης των υποκειμένων καθώς και να κατανοηθούν σε βάθος. Συνολικά θα λέγαμε πως πρόκειται για μία ελεύθερη κυκλική διαδικασία, κατά τη διάρκεια της οποίας όσοι συμμετέχουν σε αυτή και δρουν και κατανοούν με σκοπό τη βελτίωση. Άρα το αρχικό σχέδιο μπορεί συνεχώς να επαναπροσδιορίζεται (Κατσαρού & Τσαφός, 2015).

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας αξιοποιήθηκαν δύο παράλληλες ερευνητικές προσεγγίσεις, καθεμία από τις συνοδευόμενες από τη δική της διαδικασία

δειγματοληψίας. Για την πρώτη προσέγγιση, η οποία αφορά τις ποιοτικές ημιδομημένες συνεντεύξεις, χρησιμοποιήθηκε η σκόπιμη δειγματοληψία. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν δέκα (10) εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής, οι οποίοι κρίθηκαν ότι παρουσιάζουν άμεση σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν. Ο βασικός πυλώνας της σκόπιμης δειγματοληψίας είναι η ιδέα πως τα ερευνητικά ερωτήματα υποδεικνύουν τι είδους μονάδες πρέπει να στοχευθούν ώστε να αποδειχθεί το δείγμα (Bryman, 2017). Η σκόπιμη δειγματοληψία συγκαταλέγεται στις μη πιθανές μεθόδους, καθώς στην ποιοτική έρευνα η επιλογή πιθανής δειγματοληψίας είναι σπάνια, λόγω των πρακτικών περιορισμών της επιτόπιας έρευνας.

Για τη δεύτερη προσέγγιση, που αφορά την Έρευνα-Δράση, επιλέχθηκαν σκόπιμα πέντε (5) εκπαιδευτικοί που υπηρέτησαν σε δομές Ειδικής Αγωγής και συμμετείχαν ενεργά στην παρέμβαση. Η επιλογή τους βασίστηκε στο κριτήριο της άμεσης εμπλοκής τους με το εκπαιδευτικό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται η δράση, καθώς στην Έρευνα-Δράση τα άτομα που δρουν είναι εκείνα από τα οποία αντλείται και παράγεται γνώση (Κατσαρού & Τσαφός, 2015). Οι εκπαιδευτικοί αυτοί αξιολογήθηκαν τόσο πριν (pre-test) όσο και μετά (post-test) την παρέμβαση, προκειμένου να καταγραφεί η εξέλιξη των αντιλήψεων και της εμπειρίας τους.

Το ερευνητικό εργαλείο βάση του οποίου συγκεντρώσαμε τις απαντήσεις του ερευνητικού δείγματος, είναι η συνέντευξη και πιο συγκεκριμένα με ημιδομημένο χαρακτήρα. Στην περίπτωση αυτή, ο κάθε ερευνητής έχει διαμορφώσει ένα σύνολο ερωτήσεων ή θεμάτων τα οποία αναμένεται να συζητηθούν, τα οποία συχνά αναφέρονται ως οδηγοί συνέντευξης. Στο πλαίσιο αυτό ωστόσο, εκείνος που απαντάει δεν περιορίζεται σημαντικά από τον ερευνητή, αλλά έχει το περιθώριο να ελιχθεί ελεύθερα. Ο ερευνητής δεν ενδιαφέρεται για την αυστηρή τήρηση της σειράς των ερωτημάτων όπως τα είχε προσχεδιάσει, αλλά στην πορεία μπορεί να θέσει στον ερωτώμενο κάποιο νέο ερώτημα, ανάλογα την πορεία της συνέντευξης. Ωστόσο στους ερωτώμενους συνηθίζεται να διατυπώνονται οι ερωτήσεις που έχουν ήδη σχεδιαστεί με αρκετά παρόμοιο τρόπο σε σχέση με τον αρχικό (Bryman, 2017).

8.4. Συμμετέχοντες

Αντιλήψεις

Κωδικός	Φύλο	Θέση
Εκπαιδευτικός Α	Άνδρας	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός Β	Γυναίκα	ΕΝΕΓΥΛ
Εκπαιδευτικός Γ	Άνδρας	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός Δ	Άνδρας	Παράλληλη Στήριξη
Εκπαιδευτικός Ε	Γυναίκα	Παράλληλη Στήριξη
Εκπαιδευτικός Στ	Γυναίκα	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός Ζ	Άνδρας	ΚΔΑΠ-ΑΜΕΑ
Εκπαιδευτικός Η	Άνδρας	ΚΔΑΠ-ΑΜΕΑ
Εκπαιδευτικός Θ	Γυναίκα	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός Ι	Γυναίκα	Ειδικό Σχολείο

Έρευνα Δράσης (ΕΔ)

Κωδικός	Φύλο	Θέση
Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Α	Γυναίκα	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Β	Άνδρας	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Γ	Άνδρας	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Δ	Γυναίκα	Ειδικό Σχολείο
Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Ε	Άνδρας	Ειδικό Σχολείο

8.5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας

Η διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας μίας ποιοτικής έρευνας αποτελεί μία θεμελιώδη προϋπόθεση για το μεθοδολογικό της κύρος. Στην παρούσα διπλωματική εργασία ακολουθούν τα κριτήρια που πρότειναν οι Guba και Lincoln (1982, οπ. αναφ. Συμεού, 2007), δηλαδή η αξιοπιστία, η μεταβασιμότητα/γενικευσιμότητα, η βασιμότητα και η επιβεβαίωση της έρευνας.

Η αξιοπιστία αναφέρεται στην ισχύ του μεθοδολογικού σχεδιασμού και στον βαθμό που τα δεδομένα αναπαριστούν αξιόπιστα στην πραγματικότητα (Συμεού, 2007). Για τη διασφάλιση της εφαρμογής χρησιμοποιείται η στρατηγική της τριγωνοποίησης μεθόδων και δεδομένων (Denzin, 1994, οπ. αναφ., Συμεού, 2007). Στην παρούσα έρευνα αξιοποιήθηκαν τρεις διαφορετικές πηγές δεδομένων. Οι ποιοτικές συνεντεύξεις δέκα εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής, οι οποίες αφορούσαν τις αντιλήψεις τους. Οι συνεντεύξεις πέντε εκπαιδευτικών πριν την παρέμβαση (pre-διερεύνηση) και μετά την παρέμβαση (post-διερεύνηση). Τέλος, η τριγωνοποίηση των

δεδομένων, επέτρεψε τη διασταύρωση και επιβεβαίωση των ευρημάτων, ενισχύοντας την αξιοπιστία τους. Επιπλέον, η ερευνητική παρουσία στο πεδίο και η άμεση εμπλοκή με το εκπαιδευτικό πλαίσιο της Ειδικής Αγωγής, τήρησαν το κριτήριο της μακράς εμπειρίας και επαφής με το αντικείμενο της έρευνας (Συμεού, 2007).

Η μεταγραφή αφορά τον βαθμό στον οποίο τα συμπεράσματα μπορούν να γενικευτούν σε ευρύτερα ομοειδή πλαίσια (Συμεού, 2007). Για την ικανοποίηση αυτού του κριτηρίου επιχειρήθηκε πυκνή και αναλυτική περιγραφή των ευρημάτων σε τρία επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο, υπήρξε παρουσίαση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών κοντά στα πρωτογενή δεδομένα. Στο δεύτερο επίπεδο, υπήρξε συγκριτική ανάλυση ανά άξονα μεταξύ των τριών φάσεων (συνεντεύξεις, pre-διερεύνηση post-διερεύνηση). Στο τρίτο επίπεδο, αναδύθηκαν γενικά συμπεράσματα με θεωρητική τεκμηρίωση. Η δομή αυτή επιτρέπει στον αναγνώστη να αξιολογήσει ο ίδιος τα ευρήματα και να κρίνει τη δυνατότητα εφαρμογής τους σε παρόμοια εκπαιδευτικά πλαίσια.

Η βασιμότητα απαιτείται από τον ερευνητή να περιγράφει τη μεθοδολογική πορεία της έρευνας, ενώ η επιβεβαίωση αφορά την τεκμηρίωση του γεγονότος ότι τα ευρήματα απορρέουν από τα πραγματικά δεδομένα και όχι από τις υποκειμενικές ερμηνείες του ερευνητή (Συμεού, 2007). Για την ικανοποίηση και των δύο κριτηρίων, στην παρούσα εργασία αποτυπώνονται με συστηματικότητα τα μεθοδολογικά βήματα που ακολουθήθηκαν, ενώ τα ευρήματα στηρίζονται στους άμεσους λόγους των συμμετεχόντων μέσω χαρακτηριστικών αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις. Με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης μπορεί να αξιολογήσει αυτόνομα αν οι συμπερασματικές ερμηνείες στηρίζονται στις πραγματικές των συμμετεχόντων.

8.5.1 Τριγωνοποίηση

Η τριγωνοποίηση αποτελεί μια θεμελιώδη στρατηγική της αξιοπιστίας στην ποιοτική έρευνα. Σύμφωνα με τον Bryman (2017), η τριγωνοποίηση περιλαμβάνει τη χρήση περισσότερων από μία μεθόδων ή πηγών δεδομένων κατά τη μελέτη ενός φαινομένου, με σκοπό τη διασταύρωση των ευρημάτων. Πιο συγκεκριμένα, ο Bryman (2017) επισημαίνει ότι ο συγκεκριμένος όρος έχει χρησιμοποιηθεί γενικότερα για να δηλώσει την προσέγγιση που αξιοποιεί πολλαπλούς παρατηρητές, θεωρητικές οπτικές, πηγές δεδομένων και μεθοδολογικούς τρόπους διερεύνησης. Όλο και περισσότερο, η τριγωνοποίηση εκλαμβάνεται ως διαδικασία αντιπαραβολής ευρημάτων που προέρχονται τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική έρευνα, αποτελώντας έναν από

τους διάφορους τρόπους θεώρησης του ζητήματος της ενοποίησης ερευνητικών στρατηγικών (Bryman, 2017).

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, η τριγωνοποίηση δημιουργήθηκε μέσω δύο παραλλήλων ερευνητικών προσεγγίσεων. Η πρώτη αφορά ποιοτικές ημιδομημένες συνεντεύξεις με δέκα εκπαιδευτικούς Ειδικής Αγωγής, με στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων τους αναφορικά με την αξιοποίηση του «Καραγκιόζη» ως παιδαγωγικού εργαλείου συμπερίληψης. Η δεύτερη προσέγγιση αφορά την Έρευνα-Δράση που πραγματοποιήθηκε με πέντε εκπαιδευτικούς, με μετρήσεις πριν (pre-διερεύνηση) και μετά (post-διερεύνηση) την παρέμβαση. Ο συνδυασμός των δύο αυτών προσεγγίσεων επέτρεψε τη διασταύρωση των ευρημάτων και ενίσχυσε την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας.

8.6. Θεματική ανάλυση

Η παρούσα ενότητα επιχειρεί μια ολοκληρωμένη σύγκριση των δεδομένων που συλλέχθηκαν στις τρεις φάσεις της έρευνας : α) τις ποιοτικές συνεντεύξεις των αντιλήψεων δέκα εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής, β) την pre-διερεύνηση στην οποία καταγράφηκαν οι προβλέψεις πέντε εκπαιδευτικών πριν την παρέμβαση, γ) την post-διερεύνηση, στην οποία αποτυπώθηκαν οι παρατηρήσεις των ίδιων πέντε εκπαιδευτικών μετά την παρέμβαση, η οποία ήταν παράσταση θεάτρου σκιών και στη συνέχεια, ενασχόληση των μαθητών με τις φιγούρες και τον μπερντέ. Στόχος της σύγκρισης είναι να αναδειχθούν οι συγκλίσεις, οι αποκλίσεις και οι μεταβολές εξέλιξης στις αντιλήψεις και στις εμπειρίες των εκπαιδευτικών, καθώς και να αξιολογηθεί η παιδαγωγική αξία του Καραγκιόζη στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής.

8.6.1. Θεματικός Άξονας 1: Ξενισμός, εξοικείωση και ταύτιση με τη φιγούρα

Ο πρώτος άξονας σύγκρισης αφορά την εξέλιξη της σχέσης μαθητών και εκπαιδευτικών με την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, από την πρόβλεψη στη βιωματική εμπειρία της παρέμβασης.

Διερεύνηση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών (πριν την παρέμβαση)

Στις συνεντεύξεις διερεύνησης εμπειρίας, οι εκπαιδευτικοί περιέγραψαν μια κοινή πορεία. Ο αρχικός ξενισμός που υπήρχε στα παιδιά, στη συνέχεια μετατράπηκε σε οικειότητα. Η ηλικία των μαθητών αναδείχθηκε ως καθοριστικός παράγοντας. Η πολιτισμική εξοικείωση με τη φιγούρα μέσω του παραδοσιακού θεάτρου σκιών, λειτούργησε ως ένα «δίκτυο» προστασίας απέναντι στον ξενισμό. Αξιοσημείωτη ήταν η αντίληψη του Εκπαιδευτικού Α ότι τα παιδιά με αναπηρία μπορεί να αναγνωρίζουν στη φιγούρα κάτι από τον εαυτό τους, ενισχύοντας έτσι την οικειότητα.

Εκπαιδευτικός Α: «Θεωρώ πως αυτή η μορφή τους προκαλεί οικειότητα. Πρώτα απ' όλα γιατί μπορεί να έχουν λίγο Καραγκιόζη στα βιώματά τους, στην παιδική τους ηλικία. Αλλά και μπορεί να νιώσουν ότι έχουν κάποιες ομοιότητες με τον Καραγκιόζη». Από την άλλη ο Εκπαιδευτικός Η αναφέρει ότι η στιγμιαία αίσθηση ξενίσματος μπορεί να μετατραπεί σε οικειότητα.

Εκπαιδευτικός Η: «Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να τους φανούν ασυνήθιστα και αστεία, προκαλώντας στιγμιαία αίσθηση ξενίσματος, αλλά πολύ γρήγορα η υπερβολή και η θεατρικότητα της φιγούρας μετατρέπουν αυτήν την αίσθηση σε οικειότητα».

Pre-διερεύνηση (Πρόβλεψη)

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών εκτίμησε ότι ο ξενισμός δεν θα αποτελούσε εμπόδιο, αλλά θα μετουσιωνόταν ως ένα κίνητρο που εγείρει το ενδιαφέρον και την περιέργεια. Ο Εκπαιδευτικός Ε, διατύπωσε με ακρίβεια αυτή την αντίφαση, επισημαίνοντας ότι το «αστείο» μπορεί να γεφυρώσει την απόσταση από το «διαφορετικό»: Θα είναι μία ωραία πρόκληση γι' αυτούς τους μαθητές, γιατί από τη μία είναι μια διαφορετική μορφή από τη συνηθισμένη, αλλά από την άλλη είναι τόσο αστεία που μπορεί να γίνει και οικεία. Ο Εκπαιδευτικός Γ ωστόσο, εξέφρασε την επιφύλαξη, αν τα παιδιά δεν αναγνωρίζουν σωματικές ομοιότητες με τη φιγούρα, ο ξενισμός ενδέχεται να μη μετατραπεί σε ταύτιση: «Όχι, δεν θεωρώ απαραίτητα ότι θα τους βοηθήσει να νιώσουν μια οικειότητα, γιατί ακριβώς επειδή είναι λίγο διαφορετικός από την ανθρώπινη μορφή, είναι πιο μακρύ το χέρι του και έχει και κάποιες άλλες δυσμορφίες, τις οποίες οι μαθητές μας εδώ στο σχολείο δεν τις βλέπουν εύκολα, δεν έχουν μαθητές με τόσες σωματικές δυσμορφίες, δεν θα το αισθανθούν τόσο πολύ, δεν θα το καταλάβουν. Και εκεί λίγο ίσως τους δυσκολέψει, αλλά ίσως και τους φανεί περίεργο και τους κινήσει και το ενδιαφέρον να το καταλάβουν καλύτερα».

Post-διερεύνηση (Διερεύνηση της σημασίας της δράσης για τα υποκείμενα)

Τα δεδομένα συσχετίστηκαν σε μεγάλο βαθμό με τις προβλέψεις. Ο εκπαιδευτικός Ε, αναδεικνύει την πορεία από το γέλιο, στην αναγνώριση των σωματικών ιδιοτεροτήτων του και στην δυναμικότητα του Καραγκιόζη, κάτι που έδειξε ότι η ταύτιση των μαθητών με τον ήρωα δεν ήταν στιγμιαία, αλλά σταδιακή: «Στην αρχή το εξέλαβαν ως κάτι αστείο. Στην πορεία όμως είδανε ότι με τα σωματικά χαρακτηριστικά του το μακρύ του χέρι και το μυαλό του κατάφερε και κέρδισε. Οπότε αυτό πέρασε ως μήνυμα στα παιδιά ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν να τα καταφέρουν όποια διαφορετικότητα κι αν έχουν». Ο Εκπαιδευτικός Δ, παρατήρησε ότι η ταύτιση εκφράστηκε σωματικά μέσα από αυξημένη κινητικότητα και αλληλεπίδραση: «Τα παιδιά καθώς παίζανε με τις φιγούρες αισθάνθηκαν πάρα πολύ ωραία. Επίσης, παρατήρησα ότι τα παιδιά άρχισαν να αλληλοεπιδρούν, να κάνουν περισσότερες κινήσεις, να μιλούν περισσότερο και απέκτησαν περισσότερο θάρρος με τον Καραγκιόζη σαν ήρωα και άρχισαν κιόλας να χτυπούν με τις φιγούρες και να τις κουνάνε περισσότερο». Η επιφύλαξη του Εκπαιδευτικού Γ διατηρήθηκε, αλλά αναθεώρησε μια σημαντική λεπτομέρεια, ότι τα παιδιά που δεν ταυτίστηκαν πλήρως, συμμετείχαν όσο μπορούσαν στη δράση: «Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις κάποια παιδάκια που είχαμε με αυτισμό ή με νοητικές αναπηρίες δεν το αισθάνθηκαν με αυτήν την έννοια. Ωστόσο τους προξένησε το ενδιαφέρον να πειραματιστούν με τις φιγούρες, να πούνε λογάκια και όλο αυτό ήταν πάρα πολύ όμορφο που συνέβη».

Συμπέρασμα άξονα 1

Η σύγκριση των τριών φάσεων αναδεικνύει μια συγκεκριμένη εξέλιξη. Από τη θεωρητική πρόβλεψη της εξοικείωσης, στην πρακτική επαλήθευσή της μέσω της βιωμένης εμπειρίας. Το κρίσιμο νέο στοιχείο που έφερε το post-test είναι ότι η ταύτιση δεν ήταν «ενιαία», αλλά μια συνεχής διαδικασία στην οποία ο κάθε μαθητής συμμετείχε ανάλογα με τις δυνατότητές του.

8.6.2. Θεματικός Άξονας 2: Από το οπτικό ερέθισμα σε σύμβολο δύναμης

Ο δεύτερος άξονας εξετάζει πως εξελίχθηκε η αντίληψη για τη λειτουργία του μακριού χεριού, του σημαντικότερου στοιχείου της φιγούρας του Καραγκιόζη.

Αντιλήψεις εκπαιδευτικών

Στις συνεντεύξεις αντιλήψεων, το μακρύ χέρι συζητήθηκε κυρίως στο πλαίσιο αναδόμησης της εικόνας του σώματος. Ο Εκπαιδευτικός Η' ανέδειξε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας προβάλλει τη λειτουργικότητα έναντι της τελειότητας.

Εκπαιδευτικός Η': «Τα μέλη που συνδέονται και κινούνται ανεξάρτητα αναδεικνύουν την λειτουργικότητα της φιγούρας και όχι την τελειότητα. Το παιδί θα μάθει και θα έχει τη δυνατότητα να δει το σώμα ως κάτι δυναμικό και προσαρμόσιμο. Δεν προβάλλεται ως το «ενιαίο» ιδανικό σώμα, αλλά ως ένα σώμα που λειτουργεί μέσα από τη συνεργασία των μερών του».

Ο Εκπαιδευτικός Ζ' εστιάζει στη μίμηση των κινήσεων.

Εκπαιδευτικός Ζ': «Μπορεί αυτή τη φιγούρα του Καραγκιόζη με όλες τις κινήσεις να τις εκλάβουν σαν μίμηση, έτσι εξομοιώνοντας με τα δικά τους μέλη και οι προβλήματα που έχουν στην κίνηση».

Η Εκπαιδευτικός Ε αναφέρει τον «καθρεπτισμό», δηλαδή τη δυνατότητα του παιδιού να αναγνωρίσει στοιχεία του εαυτού του στη φιγούρα.

Εκπαιδευτικός Ε': «Ας πούμε τα χέρια που διπλώνουν θα μπορούσαν να μιμηθούν ένα παιδί που έχει έλλειψη σε κάποιο άκρο, θεωρώ. Άρα ο Καραγκιόζης λειτουργεί ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον ίδιο στον εαυτό. Σίγουρα. Υπάρχει καθρεπτισμός».

Ο Εκπαιδευτικός Η αναφέρει ότι τα μέλη της φιγούρα μπορούν να βοηθήσουν το παιδί να δει το σώμα ως κάτι λειτουργικό και όχι ως τέλειο ή ατελές.

Εκπαιδευτικός Η': «Τα μέλη που συνδέονται και κινούνται ανεξάρτητα αναδεικνύουν την λειτουργικότητα της φιγούρας και όχι την τελειότητα. Το παιδί θα μάθει και θα έχει τη δυνατότητα να δει το σώμα ως κάτι δυναμικό και προσαρμόσιμο. Δεν προβάλλεται ως το «ενιαίο» ιδανικό σώμα, αλλά ως ένα σώμα που λειτουργεί μέσα από τη συνεργασία των μερών του».

Pre-διερεύνηση (Πρόβλεψη)

Οι εκπαιδευτικοί εστίασαν στη λειτουργία του μακριού χεριού του Καραγκιόζη ως οπτικού ερεθίσματος. Το πιο πρωτότυπο εύρημα προήλθε από τον Εκπαιδευτικό Ε, ο οποίος εισήγαγε την έννοια της «διπλής λαβής», η οποία θα μετέτρεπε τον μαθητή από

παθητικό δέκτη σε ερευνητή: «Το μακρύ χέρι σίγουρα θα είναι το πρώτο πράγμα που θα κάνει κλικ στους μαθητές, διότι είναι υπερβολικά μακρύ και η φιγούρα έχει δύο λαβές. Οπότε όταν το παιδί δει ότι ένας άνθρωπος θα χρειαστεί δύο λαβές, μία για τη φιγούρα και μία για το χέρι, θα του κινήσει το ενδιαφέρον και κατά κάποιο τρόπο θα γίνει ερευνητής. Δεν θα βλέπει κάτι μόνο ως αστείο, αλλά θα θέλει να ψάξει μέσα του γιατί είναι έτσι το χέρι του Καραγκιόζη».

Post-διερεύνηση (Διερεύνηση της σημασίας της δράσης για τα υποκείμενα)

Μετά από την παρέμβαση βρέθηκε μια μεγάλη έκπληξη σχετικά με αυτόν τον άξονα. Το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη δεν λειτούργησε μόνο ως οπτικό και ερευνητικό ερέθισμα, αλλά ως σύμβολο δύναμης και κυριαρχίας. Ο Εκπαιδευτικός Ε, αναφέρει ότι τα παιδιά το χρησιμοποίησαν για να «νικήσουν» τον Βεληγκέκα και να υπερασπιστούν τον αγαπημένο τους ήρωα: «Φάνηκε ότι τους έδωσε την αίσθηση ότι έχουν δύναμη και ξαφνικά γινόμαστε οι κυρίαρχοι του παιχνιδιού. Και πιο συγκεκριμένα δεν τους άρεσε, το γεγονός ότι ο Βεληγκέκας που χτυπούσε τον Καραγκιόζη κάτι που δεν τους άρεσε, αγάπησαν έτσι πιο πολύ τον Καραγκιόζη και χτυπούσαν πάλι τον Βεληγκέκα, με σκοπό να πάρουν εκδίκηση για τον Καραγκιόζη τον αγαπημένο τους ήρωα». Επίσης, ο ίδιος εκπαιδευτικός έκανε αναφορά στη σχέση αγάπης μεταξύ του Καραγκιόζη και των παιδιών του, με τη διαφορά ότι το ξύλο ανάμεσα τους διαφέρει από τον «κλασσικό» ξυλοδαρμό: «Ακόμα και με τα παιδιά του Καραγκιόζη που τα χτυπούσαν το είδαν ως μια σχέση αγάπης μεταξύ πατέρα και παιδιών, καταλαβαίνοντας έτσι ότι στην προκειμένη περίπτωση το συγκεκριμένο ξύλο είναι κάτι αστείο, όχι με την έννοια του γνωστού ξυλοδαρμού».

Συμπέρασμα άξονα 2:

Η εξέλιξη ως προς αυτόν τον άξονα είναι η πιο εντυπωσιακή στη σύγκριση. Από τις αντιλήψεις για την εικόνα του σώματος και τις προβλέψεις, η παρέμβαση έδειξε μία νέα διάσταση, η οποία ήταν η δύναμη που αποκτά το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη. Αυτή η μετατόπιση από τη «γνώση» στη «δύναμη», αποτελεί σημαντικό εύρημα για την αξιοποίηση της φιγούρας.

8.6.3. Θεματικός Άξονας 3: Ο μπερντές από προστατευτικό πλαίσιο σε απελευθέρωση

Ο τρίτος άξονας εξετάζει την εξέλιξη της αντίληψης για το μπερντέ, στον οποίον καταγράφηκε η μεγαλύτερη ομοφωνία και στις τρεις φάσεις.

Αντιλήψεις εκπαιδευτικών

Στις συνεντεύξεις αντιλήψεων, ο μπερντές αναδείχθηκε ως το πιο ισχυρό εργαλείο. Χαρακτηριστικές είναι οι μεταφορικές εκφράσεις που χρησιμοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες. Ο Εκπαιδευτικός Α χρησιμοποίησε την έκφραση «μάσκα».

Εκπαιδευτικός Α: «Παίζοντας με τη φιγούρα του Καραγκιόζη, μπορεί να κρυφτεί ουσιαστικά το παιδί πίσω από τον Καραγκιόζη, να τον φορέσει δηλαδή σαν μία μάσκα, σαν μία στολή και να πει πράγματα και να κάνει πράγματα, όπως είπατε, που υπό άλλες συνθήκες δεν θα σκεφτόταν καν να τα κάνει».

Ο Εκπαιδευτικός Ζ επανέλαβε την μεταφορική φράση της ερώτησης που δέχτηκε «εξαϋλωση της αναπηρίας».

Εκπαιδευτικός Ζ: «Εκεί εξαϋλώνεται όλη αυτή η αναπηρία, δεν είναι ορατή, έχουμε μόνο κίνηση και οπτική, τίποτα άλλο».

Ο Εκπαιδευτικός Η χρησιμοποίησε μια πρωτότυπη αλλά επίκαιρη φράση «ισότητα στη σκηνή».

Εκπαιδευτικός Η: «Λοιπόν, η σκιά λειτουργεί ως ένα μέσο αφαίρεσης των λεπτομερειών της εξωτερικής εμφάνισης. Αυτό επιτρέπει την εστίαση στη δράση και τη φωνή του παιδιού. Μέσα στον μπερντέ η εικόνα απλοποιείται και γίνεται πιο συμβολική. Έτσι η αναπηρία δεν είναι τόσο εμφανής. Το παιδί βιώνει μια μορφή ισότητας στη σκηνή. Όλοι οι χαρακτήρες παρουσιάζονται ως σκιές με παρόμοια μορφή».

Η Εκπαιδευτικός Ι συσχέτισε τη λειτουργία του μπερντέ με το ενδεχόμενο βίωμα της απόρριψης.

Εκπαιδευτικός Ι: «Επειδή δεν τα βλέπουν οι άλλοι, τους δίνεται η δυνατότητα να κινούνται ελεύθερα χωρίς να ντρέπονται. Και επειδή έχουν βιώσει την απόρριψη και την κοροϊδία από τους άλλους, πίστευαν ότι δεν μπορούν να κάνουν πράγματα. Τώρα όμως που οι άλλοι δεν τους βλέπουν, απελευθερώνονται και κάνουν πράγματα που δεν

θα τα έκαναν όταν τους έβλεπαν οι άλλοι. Όπως είπα και πριν, τα παιδιά απελευθερώνονται όταν δεν τα βλέπουν».

Pre-διερεύνηση (πρόβλεψη)

Κατά τη διαδικασία αυτή επιβεβαιώθηκε ομόφωνα η θετική αντίληψη με τη θεωρητική πρόβλεψη. Σημαντική εξαίρεση αποτέλεσε ο Εκπαιδευτικός Γ, ο οποίος έκανε ορθά τη διάκριση μεταξύ παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, τα οποία δυσκολεύονται να διαχωρίσουν το μπροστά από το πίσω στο πανί: «Σε κάποιες περιπτώσεις ναι, σε κάποιες άλλες πάλι όχι. Δηλαδή σε κάποιες περιπτώσεις που αν βάλουμε κάποια παιδιά με αυτισμό ή με νοητική αναπηρία, ίσως να μην καταλάβουν και να μην μπορεί το μυαλό τους να φτάσει στο να δουν πίσω από τον μπερντέ τι κρύβεται ή ποιοι παρακολουθούν την παράσταση».

Post-διερεύνηση: Εμπειρική επαλήθευση

Μετά το τέλος της διαδικασίας επαληθεύθηκε πλήρως η πρόβλεψη. Ακόμα και οι πιο διστακτικοί μαθητές συμμετείχαν. Ο Εκπαιδευτικός Γ, επαλήθευσε την επιφύλαξή του. Όλα τα παιδιά συμμετείχαν ευχάριστα: «Είδαμε ότι είχαν επικεντρωθεί στο να παίξουν είχαν επικεντρωθεί στο να τροποποιήσουν τις φωνές τους και να κάνουν έτσι μια γενικότερη προσπάθεια να μιμηθούν αυτό που είδαν στην παράσταση με τον Καραγκιοζοπαίχτη πριν». Το νέο στοιχείο που αναδύθηκε από τον Εκπαιδευτικό Ε, ήταν ο βοηθητικός ρόλος του Καραγκιόζη ως μεσολαβητή, γεγονός που κάνει τη διαφορά ότι ο μπερντές από μόνος του δεν αρκεί, αλλά χρειάζονται τα παιδιά και μια επιπλέον ώθηση από κάποιον άνθρωπο: «Με τη βοήθεια και την ώθηση που τους έδωσε ο Καραγκιοζοπαίχτης, τους έδωσε την αίσθηση ότι μπορούν να τα καταφέρουν. Και έτσι πίστεψαν και εκεί τον εαυτό τους και κατάφεραν να παίξουν μια πολύ μικρή παράσταση, έναν μικρό μονόλογο χωρίς να φοβούνται τίποτα. Λες και δεν υπήρχε τίποτα μπροστά».

Συμπέρασμα άξονα 3

Η αξία και η «προστατευτικότητα» του μπερντέ αποδείχτηκε ως το πιο σταθερό και αδιαμφισβήτητο εύρημα και στις τρεις φάσεις. Η μόνη διαφοροποίηση ήταν η ανάδυση του ανθρώπινου μεσολαβητή (Καραγκιοζοπαίχτης). Αυτό είναι το πιο σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας, ο μπερντές να μην είναι απλώς ένα «σκηνικό», αλλά ένα ενεργό παιδαγωγικό εργαλείο στα χέρια ενός εμπυχωτή.

8.6.4. Θεματικός Άξονας 4: Αυτοσαρκασμός, ανθεκτικότητα και αποδόμηση της κανονικότητας

Ο τέταρτος άξονας εστιάζει στην εξέλιξη της αντίληψης για τον αυτοσαρκασμό του ήρωα και τη λειτουργία του χιούμορ ως παιδαγωγικό εργαλείο.

Αντιλήψεις εκπαιδευτικών (πριν την παρέμβαση)

Στις συνεντεύξεις των αντιλήψεων, ο αυτοσαρκασμός αναδείχτηκε ως εργαλείο αυτοεκτίμησης και ανθεκτικότητας. Ο Εκπαιδευτικός Α χαρακτήρισε τον αυτοσαρκασμό ως «πανοπλία» απέναντι στο bullying.

Εκπαιδευτικός Α: «Δεχόμενοι ίσως κάποιες μορφές bullying, κάποιες μορφές λεκτικής κακοποίησης όλοι τους στη ζωή, θα μπορέσει αυτό το πράγμα, δηλαδή η χρησιμοποίηση του Καραγκιόζη να είναι μια «πανοπλία» γι' αυτούς ώστε να ατσαλωθούν σε πνευματικό επίπεδο».

Ο Εκπαιδευτικός Η έκανε μια σπουδαία διάκριση μεταξύ υγιούς αυτοσαρκασμού και αρνητικής υποτίμησης.

Εκπαιδευτικός Η: «Μέσα από το χιούμορ, μπορεί να ανοιχτεί ο χώρος για συζήτηση γύρω από την αυτοεικόνα και τα παιδιά να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ ενός υγιούς αυτοσαρκασμού και μιας αρνητικής υποτίμησης. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να καθοδηγήσει τη συζήτηση προς την αποδοχή του εαυτού».

Η Εκπαιδευτικός Β προτείνει τη «μετουσίωση» του αυτοσαρκασμού σε μήνυμα αποδοχής.

Εκπαιδευτικός Β: «Εγώ θα το έλεγα σαν κάτι θετικό και θα το μετουσίωνα σαν παράδειγμα. Όχι τόσο ο αυτοσαρκασμός όσο η αποδοχή του εαυτού μας και τη διαφορετικότητα μας».

Pre-διερεύνηση(πρόβλεψη)

Στη διαδικασία του pre-test, ο αυτοσαρκασμός δεν τέθηκε απευθείας ως ερώτηση. Η θεματική αυτή αναδύθηκε κυρίως στο πλαίσιο της συζήτησης σχετικά με το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη και τη διαφορετική εμφάνιση από την συνηθισμένη. Οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν θετικές προσδοκίες ως προς τη λειτουργία του χιούμορ, αλλά χωρίς να εντοπίσουν συγκεκριμένες «κεντρικές στιγμές».

Post-διερεύνηση (Διερεύνηση της σημασίας της δράσης για τα υποκείμενα)

Στη διαδικασία του post-test αναδείχθηκε μια συγκεκριμένη στιγμή που λειτούργησε ως σύμβολο ολόκληρης της παρέμβασης και δεν είναι άλλη από την ατάκα της παράστασης από τον Καραγκιοζοπαίχτη «μπορώ να γίνω δάσκαλος γιατί έχω μακρύ χέρι και θα γράφω εύκολα στον πίνακα», η οποία αποτυπώθηκε τόσο από τον Εκπαιδευτικό Γ, όσο και από τον Εκπαιδευτικό Ε. Η στιγμή αυτή συνοψίζει παιδαγωγικά τη μετατόπιση από τη «δυσμορφία» στο «λειτουργικό πλεονέκτημα» και αποδεικνύει ότι η σωστή χρήση της τεχνικής του αυτοσαρκασμού συμβάλλει στην «αποδόμηση» της κανονικότητας και στην ενίσχυση της αυτοεικόνας.

Εκπαιδευτικός Γ: « Το μήνυμα που μπορεί να λάβει κάποιος είναι ότι: έχω ένα μακρύ χέρι, μια δυσμορφία, αλλά είμαι λειτουργικός. Ήταν κάτι πολύ όμορφο, περνούσε πολύ ωραία μηνύματα η παράσταση.

Εκπαιδευτικός Ε: «Είπε ότι μπορώ να γίνω δάσκαλος επειδή έχω μακρύ χέρι και θα γράφω εύκολα στον πίνακα. Αυτό έδωσε ένα παράδειγμα στους μαθητές ότι ξεφεύγουμε από τα όρια της τελειότητας και της κανονικότητας».

Συμπέρασμα άξονα 4

Ο τέταρτος άξονας αναδεικνύει τη μεγαλύτερη σύγκλιση ανάμεσα στις θεωρητικές αντιλήψεις και στην εμπειρική πραγματικότητα. Αυτά που ανέμεναν οι εκπαιδευτικοί επαληθεύτηκε στην πράξη. Η ατάκα του Καραγκιοζή ως δασκάλου, αποτελεί εμπειρική «απόδειξη» της θεωρητικής υπόθεσης.

8.6.5. Συνοπτικός πίνακας σύγκρισης

Άξονας	Αντιλήψεις/Pre-διερεύνηση	Post- διερεύνηση
Ξενισμός & ταύτιση	Αρχικός ξενισμός και μετάβαση στην οικειότητα.	Σταδιακή ταύτιση. Μετάβαση από το γέλιο στην αναγνώριση και στην αυτοαποτελεσματικότητα.

	Πολιτισμική εξοικείωση ως προστατευτικός παράγοντας. Επιφύλαξη για τα μικρότερα παιδιά και για κάποια παιδιά με ΕΕΑ.	Όλα τα παιδιά συμμετείχαν. Η ηλικία ως παράγοντας διαφοροποίησης.
Μακρύ χέρι	Αναδόμηση σωματικής εικόνας . «Καθρεπτισμός». «Διπλή λαβή» η οποία εγείρει την περιέργεια.	Σύμβολο δύναμης & κυριαρχίας. Μίμηση κινήσεων και αλλαγή φωνής. Συναισθηματική φόρτιση-προστασία του ήρωα .
Μπερντές	Προστατευτικό πλαίσιο-εξαϋλωση της αναπηρίας. Ισότητα στη σκηνή. Διατήρηση επιφύλαξης για συγκεκριμένους μαθητές με ΕΕΑ.	Πλήρης επαλήθευση η συμμετοχή όλων των μαθητών, ακόμα και των πιο διστακτικών. Ο καραγκιοζοπαίχτης-δάσκαλος ως διαμεσολαβητής. Ατομική έκφραση & αποκάλυψη χαρακτήρα.
Αυτοσαρκασμός & ανθεκτικότητα	«Πανοπλία» απέναντι στο bullying.	Εμβληματική ατάκα «μπορώ να γίνω δάσκαλος

	Διάκριση υγιούς αυτοσαρκασμού/αρνητικής υποτίμησης . Ανθεκτικότητα ήρωα ως πρότυπο επιβίωσης.	επειδή έχω μακρύ χέρι και θα γράφω εύκολα στον πίνακα». Αποδόμηση της κανονικότητας -η δυσμορφία ως πλεονέκτημα. Το γέλιο ως γνωστική & συναισθηματική αποφόρτιση.
--	---	---

Κεφάλαιο 9ο: Αποτελέσματα

9.1. Αποτελέσματα ως προς το ΕΕ1

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη στην αυτοεικόνα και στην αυτοεκτίμηση μαθητών με ΕΕΑ. Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι η ταύτιση με τη φιγούρα ακολουθεί μια σταδιακή πορεία. Από την αρχική επαφή που χαρακτηρίζεται από «ξενισμό» ή γέλιο, στην αναγνώριση κοινών στοιχείων και τελικά στην εσωτερίκευση ενός θετικότερου αυτοσχεδιασμού. Ο μπερντές λειτουργεί ως ένας «εναλλακτικός καθρέπτης» που αντικαθιστά το κυρίαρχο κοινωνικό βλέμμα, εκείνο που εστιάζει στην ανεπάρκεια μ' ένα βλέμμα αναγνώρισης και αποδοχής.

Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί παρατήρησαν ότι μαθητές που αρχικά δυσκολεύονταν να εκφραστούν δημόσια, μέσα από την φιγούρα απέκτησαν αυξημένη κινητικότητα, λεκτική έκφραση και αυτοπεποίθηση. Η ατάκα του Καραγκιόζη «μπορώ να γίνω δάσκαλος επειδή έχω μακρύ χέρι», αναδείχθηκε ως η πιο εμβληματική παιδαγωγική στιγμή της παρέμβασης. Η «δυσμορφία» του Καραγκιόζη μετατοπίζεται σε «λειτουργικό πλεονέκτημα», αποδομώντας την αντίληψη περί «κανονικότητας» του σώματος (Fisher, 2018).

9.2. Αποτελέσματα ως προς το ΕΕ2

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη λειτουργία του εικονικού κειμένου του Καραγκιόζη ως μέσου διαχείρισης του κοινωνικού στίγματος. Τα δεδομένα επιβεβαιώνουν τη δραματουργική ανάλυση του Goffman (1963/2001). Ο Καραγκιόζης ενσαρκώνει ταυτόχρονα τον «απαξιωμένο» και τον «απαξιώσιμο», χρησιμοποιώντας αυτές τις δύο έννοιες ως εργαλείο κοινωνικής ανατροπής. Ο μαθητής που χειρίζεται τη φιγούρα δεν υποδύεται απλώς έναν ρόλο, αλλά διαπραγματεύεται ενεργητικά την ταυτότητά του, εναλλάσσοντας το «προσκήνιο» και το «παρασκήνιο» της κοινωνικής του παρουσίας (Τάτσης, 1983).

Ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα αποτελεί η λειτουργία του αυτοσαρκασμού ως «πανοπλία», απέναντι στον μισαναπηρισμό (Campbell, 2009). Οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν ότι η σκόπιμη αξιοποίηση των στιγμών αυτοσαρκασμού του ήρωα στη σχολική τάξη δημιουργεί ένα κλίμα αποδόμησης των στερεοτύπων, επιτρέποντας στους μαθητές να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ του υγιούς αυτοσαρκασμού που απελευθερώνει και της αρνητικής υποτίμησης που καταστρέφει.

9.3. Αποτελέσματα ως προς το ΕΕ3

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την αναγνώριση του «κατακερματισμένου σώματος» (fractured body) της φιγούρας και τη σύνδεση του με την παραγωγή υπαρξιακού νοήματος και την ανθεκτικότητα. Τα εμπειρικά δεδομένα επαληθεύουν τη θεωρία της Fisher (2018) για τον κατακερματισμένο μαριονετικό εαυτό (fractured puppet self). Η αποσπασματική φύση της φιγούρας, τα συνδεδεμένα μέλη της φιγούρας δεν λειτουργεί ως σύμβολο αδυναμίας, αλλά αντίθετα αναδεικνύει τη λειτουργικότητα έναντι της τελειότητας. Οι εκπαιδευτικοί παρατήρησαν ότι μαθητές που βίωναν αίσθημα «κατακερματισμού» στον εαυτό τους, μέσα από τη φιγούρα συμφιλιώνονταν με το σώμα τους και αποκτούσαν έλεγχο και δύναμη.

Η σύνδεση αυτή ενισχύεται από την εμπρόθετη δράση (Parsons, 1953, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2016). Το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη μετατράπηκε στα χέρια των παιδιών σε σύμβολο δύναμης και κυριαρχίας, αποδεικνύοντας ότι το «τερατώδες» μπορεί να γίνει και «μεγαλειώδες» (Καστοριάδης, 2011, οπ. αναφ. Μουζακίτης & Τσακίρη, 2026).

9.4. Αποτελέσματα ως προς το ΕΕ4

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα διερευνούσε τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τους τρόπους τους οποίους το επίμονο βλέμμα (staring) και η σωματική απόκλιση της φιγούρας λειτουργούν ως εργαλεία αποδόμησης κοινωνικών στερεοτύπων στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής. Ο αρχικός ξενισμός που προκαλεί η μη κανονική μορφή του ήρωα δεν λειτουργεί ως φραγμός, αλλά ως «διαβατήριο» στον κόσμο της διαφορετικότητας. Η λειτουργία της «διπλής λαβής» της φιγούρας του

Καραγκιόζη μετατρέπει το ενδιαφέρον του θεατή σε έρευνα (Garland-Thomson, 1996). Τα παιδιά δεν αντιμετώπισαν το μακρύ χέρι ως κάτι διαφορετικό, αλλά ως αντικείμενο περιέργειας και στη συνέχεια ως εργαλείο ενδυνάμωσης.

9.5. Αποτελέσματα ως προς το ΕΕ5

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το ρόλο του εκπαιδευτικού ως καραγκιοζοπαίχτη-διαμεσολαβητή στη διαδικασία απελευθέρωσης, έκφρασης και ενίσχυσης της αυτοαποτελεσματικότητας των μαθητών με ΕΕΑ. Το σημαντικότερο εύρημα των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών από την έρευνα-δράσης είναι πως ο μπερντές από μόνος του δεν αρκεί. Η αποτελεσματικότητά του εξαρτάται από την ανθρώπινη παρουσία του εκπαιδευτικού ως εμψυχωτή. Ο καραγκιοζοπαίχτης-δάσκαλος δεν είναι απλώς τεχνικός χειριστής της φιγούρας. Είναι ο «αρχιτέκτονας» της συμπερίληψης (Κυριαζής, 2017). Εκείνος που δημιουργεί το κλίμα εμπιστοσύνης μέσα στο οποίο ακόμη και οι πιο διστακτικοί τολμούν να εκτεθούν.

Αυτό το εύρημα συνδέεται άμεσα με την έννοια της «αυτό-εθνομαριονετοπαιξίας» (auto-ethnopuppetry) (Fisher, 2018). Ο εκπαιδευτικός δανείζει τη φωνή και το σώμα του στον Καραγκιόζη, αποκαλύπτοντας στους μαθητές ότι πίσω από τη «μάσκα» υπάρχει ένας άνθρωπος που μοιράζεται μαζί τους την ευαλωτότητα.

Κεφάλαιο 10^ο – Συζήτηση/Συμπεράσματα

Συνθέτοντας τα ευρήματα των πέντε ερευνητικών ερωτημάτων, αναδύεται μια κεντρική διαπίστωση. Η φιγούρα του Καραγκιόζη λειτουργεί ως ένα πολυεπίπεδο συμπεριληπτικό εργαλείο που δρα ταυτόχρονα σε τρία επίπεδα. Στο ατομικό επίπεδο, βοηθά τον μαθητή με ΕΕΑ να επαναδιαπραγματευτεί τη σχέση του με το σώμα και την ταυτότητά του. Στο διαπροσωπικό επίπεδο, δημιουργεί κλίμα αποδοχής και αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών. Στο θεσμικό επίπεδο προσφέρει στον εκπαιδευτικό ένα εναλλακτικό παιδαγωγικό μοντέλο που υπερβαίνει τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας.

Η σύνδεση των τριών αυτών επιπέδων εξηγεί γιατί το θέατρο σκιών δεν είναι απλώς μια δραστηριότητα, αλλά ένα ολοκληρωμένο σύστημα, σύμφωνο με τις αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Ο Καραγκιόζης δεν διδάσκει τη συμπερίληψη ως αφηρημένη ιδέα, αλλά τη βιώνει ως πράξη, μέσα από το συλλογικό παιχνίδι, τον αυτοσαρκασμό και τη λαϊκή σοφία (Κιουρτσάκης, 2019).

Η παρούσα εργασία ανέδειξε ότι ο Καραγκιόζης, αυτός με την «καμπούρα» και το «μακρύ χέρι», ο ήρωας της λαϊκής μας παράδοσης κρύβει μέσα του μια βαθιά παιδαγωγική σοφία, η οποία αντέχει στο χρόνο ακριβώς επειδή μιλά για την ανθρώπινη ευαλωτότητα χωρίς να τη φοβάται. Σε μια εποχή που η εκπαίδευση καλείται να αντιμετωπίσει την ποικιλομορφία ως πηγή πλούτου και όχι ως «πρόβλημα», η φιγούρα του Καραγκιόζη προσφέρει ένα διαχρονικό πρότυπο. Η διαφορετικότητα δεν είναι εμπόδιο αλλά πηγή δημιουργίας, αντίστασης και επικοινωνίας.

Το «κατακερματισμένο» σώμα του Καραγκιόζη, με την καμπούρα και το μακρύ του χέρι, αποδείχτηκε πως δεν λειτουργεί κάτι το οποίο «ξενίζει», αλλά λειτουργεί ως «εναλλακτικός καθρέπτης» αναπλαισίωσης για τους μαθητές με ΕΕΑ. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η ταύτιση με τη φιγούρα δεν έγινε αμέσως, αλλά σταδιακά. Αρχικά ακολούθησαν ο ξενισμός και το γέλιο, κάτι που μετουσιώθηκε σε αναγνώριση των σωματικών ιδιαιτεροτήτων του ήρωα και τελικά στη διαπίστωση ότι η διαφορετικότητα δεν είναι κάτι αρνητικό, αλλά πηγή δύναμης. Το εύρημα αυτό αντιστοιχεί με τη θεωρία του κατοπτρικού εαυτού (Cooley, 1902/2021) και της «αυτο-

εθνομαριονετοπαιξίας» (Fisher, 2018), οι οποίες αποδεικνύουν πως η φιγούρα αποτελεί έναν ασφαλή χώρο, χάρη στον οποίον η ταυτότητα μπορεί να επαναδιαπραγματευτεί.

Το πιο σταθερό εύρημα της έρευνας αφορά την προστατευτικότητα που παρέχει ο μπερντές. Όλοι οι μαθητές, ακόμα και οι πιο διστακτικοί συμμετείχαν με ενθουσιασμό, πειραματίστηκαν με ρόλους, φωνές, κινήσεις και εκφράστηκαν χωρίς να έχουν το αίσθημα του φόβου. Η αναπηρία εξαυλώθηκε πίσω από τον μπερντέ. Για να λειτουργήσει όμως αυτή η προστατευτικότητα, σημαντικό ρόλο επιβάλλεται να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός-καραγκιοζοπαίχτης, ο οποίος είναι το κατάλληλο πρόσωπο για να δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης, αλλά και να δώσει την κατάλληλη ώθηση και επιμονή στους μαθητές να συμμετέχουν στο έργο.

Η ατάκα της παράστασης «μπορώ να γίνω δάσκαλος γιατί έχω μακρύ χέρι και θα γράφω εύκολα στον πίνακα» αναδείχθηκε ως η πιο σημαντική ατάκα της παρέμβασης. Μέσα σε αυτή τη φράση, η «δυσμορφία» μετατοπίστηκε σε δυναμική «δράση» και αποδομήθηκε η «κανονικότητα» μέσα από το χιούμορ. Το γέλιο των μαθητών δεν λειτούργησε ως υποτίμηση, αλλά ως μηχανισμός ανθεκτικότητας, επιβεβαιώνοντας τη θεωρία για την αισθητική του γκροτέσκου (Κιουρτσάκης, 2008) και της θεωρίας του Goffman (1963/2001) για τη διαχείριση του στίγματος.

Ο Καραγκιόζης, όπως αναδείχθηκε από τη δραματουργική ανάλυση του Goffman (1963/2001), διαχειρίζεται πολύ καλά το στίγμα του πάνω στον μπερντέ με τον αυτοσαρκασμό και τη δράση του. Επιπλέον, ο μαθητής με ΕΕΑ, όταν χειρίζεται τη φιγούρα και μπαίνει πίσω από τη «μάσκα» του Καραγκιόζη, γίνεται ταυτόχρονα δημιουργός και πρωταγωνιστής, διαχειρίζοντας το δικό του στίγμα αντίστοιχα, μέσω του γέλιου και της κυριαρχίας του πάνω στη σκηνή.

Το όραμα για το «Σχολείο του Καραγκιόζη» δεν είναι ουτοπία, αλλά είναι μία παιδαγωγική πρακτική που είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί, εφόσον υπάρχει ένας εκπαιδευτικός πρόθυμος να βρεθεί πίσω από τον μπερντέ, να δανείσει τη φωνή του στη σκιά και να αποδείξει στους μαθητές ότι πίσω από κάθε «καμπούρα» και «μακρύ χέρι» υπάρχει μια ανεξάντλητη δύναμη που περιμένει να φωτιστεί, εμπλέκοντας τους ίδιους ενεργά στη διαδικασία.

Κεφάλαιο 11^ο – Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις μελλοντικών μελετών

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζουν ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι πρέπει να αναφερθούν. Πρώτον, το δείγμα των συμμετεχόντων είναι σχετικά μικρό (15 εκπαιδευτικοί), γεγονός που δεν επιτρέπει γενικεύσεις των ευρημάτων στο σύνολο των εκπαιδευτικών της ειδικής αγωγής. Δεύτερον, η έρευνα εστιάζει στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και όχι στην άμεση εμπειρία των μαθητών, οι οποίοι αποτελούν το κεντρικό υποκείμενο της παρέμβασης. Τρίτον, η παρέμβαση πραγματοποιήθηκε σε συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο (Ειδικό Σχολείο), με λίγους μαθητές. Τέταρτον, η έρευνα δεν συμπεριέλαβε άμεση βιντεοσκόπηση ή παρατήρηση της παρέμβασης, με αποτέλεσμα τα δεδομένα να βασίζονται αποκλειστικά στις αναφορές των εκπαιδευτικών και όχι σε άμεση καταγραφή της συμπεριφοράς των μαθητών. Τέλος η παρέμβαση πραγματοποιήθηκε σε μία μόνο χρονική στιγμή και δεν επιτρέπει την αξιολόγηση μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων.

Με βάση τα ευρήματα και τους περιορισμούς της παρούσας έρευνας, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Πρώτα απ' όλα θα μπορούσαν να γίνουν παρεμβάσεις με το θέατρο σκιών χωρισμένες σε συγκεκριμένες κατηγορίες μαθητών (π.χ. αυτισμός, νοητική αναπηρία, κινητική αναπηρία). Στη συνέχεια μπορούν να γίνουν παρεμβάσεις σε παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης, με σκοπό να διερευνηθεί περισσότερο ο παράγοντας της συμπερίληψης μέσα από το θέατρο σκιών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αγραφιώτης, Θ. Α. (2008). *Το νεοελληνικό θέατρο σκιών ως μέσο αγωγής των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: χριστιανοπαιδαγωγική θεώρηση* [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/15860>
- Andrieu, B. (2004). La fin de la biopolitique chez Michel Foucault: le troisième déplacement. *Le Portique*, 13-14. <https://doi.org/10.4000/leportique.627>
- Astles, C. (2016). Puppetry research: between worlds. *Móin-Móin-Revista de Estudos sobre Teatro de Formas Animadas*, 2(16), 70–77. <https://www.revistas.udesc.br/index.php/moin/article/view/1059652595034702162016070/7710>
- Γαλάνη, Μ., & Μπεκιάρης, Γ. (2009). Η επίδραση του τρόπου παρακολούθησης μιας παράστασης θεάτρου σκιών στη δημιουργική έκφραση των μαθητών του δημοτικού σχολείου. *Εκπαίδευση και Θέατρο*, (10), 32–44. https://theatroedu.gr/Portals/0/main/images/stories/files/Magazine/T10/T10_05GalaniMpekiarisGr.pdf?ver=2020-04-12-162808-930
- Campbell, F. K. (2009). *Contours of ableism: The production of disability and abledness*. Palgrave Macmillan.
- Cooley, C. H. (1902/2021). The looking-glass self. In J. Pooley (Ed.), *Social media & the self: An open reader* (1st ed.). mediastudies.press. doi.org (Original work published 1902)
- Garland-Thomson, R. (1996) *Freakery: Cultural Spectacles of the Extraordinary Body*. NYU Press.
- Garland-Thomson, R., (2005) “Staring at the Other”, *Disability Studies Quarterly*, 25(4). <https://doi.org/10.18061/dsq.v25i4.610>
- Goffman, E. (2001). *Στίγμα: Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας* (Δ. Μακρυνιώτη, Εισαγ. & Μεταφρ.). Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

- Fisher, E. C. (2018). *Performing the fractured puppet self: Employing auto-ethnopuppetry to portray and challenge cultural and personal constructions of the disabled body* [Doctoral dissertation, Mary Immaculate College, University of Limerick]. Mary Immaculate College Institutional Repository. ul.ie
- Donati, P., & Archer, M. (2022). *Το Σχεσιακό Υποκείμενο*. (μτφρ. Αναστασία Μαρινοπούλου). Πεδίο.
- Ιωάννου, Γ. (επιμ.). (1985). *Ο Καραγκιόζης* (Τόμ. 1). Εκδόσεις Ερμής.
- Καστοριάδης, Κ. (2011). *Η Ελληνική Ιδιαιτερότητα*. τ. Γ': Θουκυδίδης, η ισχύς και το δίκαιο. Κριτική.
- Κατσαρού, Ε., & Τσάφος, Β. (Επιμ.). (2018). Ορίζοντας την έρευνα-δράση στην Ελλάδα: Στην προοπτική διαμόρφωσης μιας επαγγελματικής κοινότητας εκπαιδευτικών ερευνητών [Πρακτικά συμποσίου]. Πανεπιστήμιο Κρήτης & Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. http://www.actionresearch.gr/sites/default/files/1o_symposio.pdf
- Κιουρτσάκης, Γ. (2008). *Καρναβάλι και Καραγκιόζης: Οι ρίζες και οι μεταμορφώσεις του λαϊκού γέλιου*. Εκδόσεις Κέδρος.
- Κιουρτσάκης, Γ. (2019). *Ένα αστόπαιδο στο σχολείο του Καραγκιόζη: Οι δρόμοι της δημιουργίας*. Εκδόσεις Πατάκη.
- Κοντογιάννη, Α. (2011). *Κουκλο-θέατρο σκιών*. Εκδόσεις Πεδίο.
- Κυριαζής, Χ. Α. (2017). *Ο κοινωνικός και φιλοσοφικός ρόλος του Καραγκιόζη: Ελληνικό λαϊκό θέατρο σκιών*. Εκδόσεις Ιωλκός.
- Mackelprang, R.W. & Salsgiver, R. (2016). *Disability: A Diversity Model Approach in Human Service Practice*. Oxford University Press.
- Μουζακίτης, Α., & Τσακίρη, Β. (2026). Μέρος Γ: Πέραν της συστημικής θεωρίας. Στο *Εαυτός και Ετερότητα στη Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/15248>
- Πετρής, Γ. (1986). *Ο Καραγκιόζης: Δοκίμιο κοινωνιολογικό*. Εκδόσεις Γνώση.

- Samuels, E.J. (2003). My Body, My Closet: Invisible Disability and the Limits of Coming Out Discourse, *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 9(1-2), 233–255. <https://doi.org/10.1215/10642684-9-1-2-233>
- Σούλης, Σ.-Γ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους: Από την έρευνα στην πράξη. Παιδαγωγική της ένταξης*. Εκδόσεις Gutenberg.
- Συμεού, Λ. (2007). Εγκυρότητα και αξιοπιστία στην ποιοτική εκπαιδευτική έρευνα: Παρουσίαση, αιτιολόγηση και πράξη. Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας. (Τομ. 2, σ. 333-339). Αφοί Κυριακίδη.
- Τάτσης, Ν. Χ. (1983). Δραματουργική κοινωνιολογία: Η θεατρικότητα της κοινωνικής ζωής στο έργο του Erving Goffman. *Ελληνική Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 50, 53–90. <https://doi.org/10.12681/grsr.203>
- Tzotzis, V., & Mihail, D. (2025). Ideology and cultural references in shadow theatre. The case of Karagiozis. *Envisioning the Future of Communication (EFoC)*, 2(1), 1–15. Department of Communication and Digital Media, University of Western Macedonia. (σελ. 171-181). <https://doi.org/10.12681/efoc.7923>
- Φουκώ, Μ. (2011). Επιτήρηση και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής (Τ. Μπέτσελος, Μτφρ.). Πλέθρον.
- Vassiliou, A. (2017). The Pedagogic and Instructive Use of Art in Primary School: The Case of Shadow Puppet Theatre. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 5(1), 110–136. <http://dx.doi.org/10.46886/MAJESS/v5-i1/2434>

Παράρτημα Α΄

Απομαγνητοφωνήσεις συνεντεύξεων για τις αντιλήψεις

Εκπαιδευτικός Α΄

Ερευνητής: Γεια σας, θα ήθελα να σας ρωτήσω πρώτα πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή.

Συμμετέχων: Στην ειδική αγωγή εργάζομαι 5 χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε σε ειδικό σχολείο ή ως παράλληλη στήριξη;

Συμμετέχων: Σε ειδικό σχολείο.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Η αλήθεια είναι όχι, δεν είχα σκεφτεί μέχρι τώρα να το χρησιμοποιήσω. Ούτε έχουν παρακολουθήσει τα παιδιά κάποια παράσταση Καραγκιόζη μέσα στο σχολείο.

Ερευνητής: Επομένως, πώς πιστεύετε τότε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη; Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει.

Συμμετέχων: Θεωρώ πως αυτή η μορφή τους προκαλεί οικειότητα. Πρώτα απ' όλα γιατί μπορεί να έχουν λίγο Καραγκιόζη στα βιώματά τους, στην παιδική τους ηλικία. Αλλά και μπορεί να νιώσουν ότι έχουν κάποιες ομοιότητες με τον Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Συγκεκριμένα η καμπούρα και το μακρύ χέρι πιστεύετε ότι μπορεί να τους αρέσει.

Συμμετέχων: Συνήθως μπορεί να τους προκαλεί γέλιο η εμφάνιση του Καραγκιόζη. Αλλά μπορεί να τον βρουν γοητευτικό χαρακτήρα.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη.

Συμμετέχων: Λοιπόν, κοιτάζτε να δείτε. Θεωρώ πως ο Καραγκιόζης, λόγω των ιδιαίτερων σωματικών του χαρακτηριστικών, καταφέρει να τα αξιοποιήσει, ειδικά το μακρύ του χέρι, ίσως για να χτυπήσει κάποιον άλλον χαρακτήρα, αλλά στην ουσία το χρησιμοποιεί ώστε να βγει νικητής, και τα καταφέρει να επιβιώσει από την καθημερινότητα.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που και πεινάει και δέχεται ξύλο, αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Ο Καραγκιόζης βοηθάει τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα, διότι είναι ένας χαρακτήρας, όπως είπατε, ανθεκτικός και καταφέρει να τα βγάλει πέρα με τη δύσκολη καθημερινότητά του. Τη φτώχεια, τις συναναστροφές με τους γύρω του, την οικογένειά του. Καταφέρνει δηλαδή να επιβιώνει. Ίσως έτσι αποτελεί και ένα πρότυπο στους μαθητές, ώστε να τους εμπνεύσει, ώστε να κάνουν κι αυτοί ένα βήμα παραπέρα και να κατορθώσουν να ανταπεξέρχονται στις δυσκολίες της δικής τους καθημερινότητας.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα του Καραγκιόζη όταν πιάσουν τη φιγούρα στα χέρια τους;

Συμμετέχων: Θεωρώ πως μπορούν να το κάνουν αυτό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν την φιγούρα του Καραγκιόζη, με ένα δικό τους τρόπο και να του προσδώσουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Είτε ως προς την προσωπικότητά του είτε ίσως κάποια σωματικά χαρακτηριστικά που δεν έχει ο χαρακτήρας του Καραγκιόζη. Άρα η φιγούρα του Καραγκιόζη μπορεί να λειτουργήσει ως ένα εξωτερικό σώμα που επιτρέπει στους μαθητές να μιλήσουν για τον ίδιο τους τον εαυτό πίσω από τη φιγούρα!

Ερευνητής: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί το σώμα του Καραγκιόζη ως ένα «εξωτερικό» σώμα, το οποίο τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Μπορεί να αποτελέσει αφορμή ώστε το κάθε παιδί να μοιραστεί ίσως και μία ενδόμυχη σκέψη του, να μοιραστεί ένα δικό του χαρακτηριστικό μέσα από το

Καραγκιόζη, δηλαδή να μιλήσει μέσα από το χαρακτήρα, από τη φιγούρα του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει ο Μπερντές, δηλαδή το πανί, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά εξαιτίας της αναπηρίας του.

Συμμετέχων: Ναι, φυσικά το πιστεύω αυτό. Παίζοντας με τη φιγούρα του Καραγκιόζη, μπορεί να κρυφτεί ουσιαστικά το παιδί πίσω από τον Καραγκιόζη, να τον φορέσει δηλαδή σαν μία μάσκα, σαν μία στολή και να πει πράγματα και να κάνει πράγματα, όπως είπατε, που υπό άλλες συνθήκες δεν θα σκεφτόταν καν να τα κάνει.

Ερευνητής: Θεωρείτε δηλαδή ότι η φιγούρα μπορεί να χορέψει, να τρέξει, να παίξει κάτι που μπορεί να δυσκολεύει το παιδί στην πραγματική του ζωή;

Συμμετέχων: Φυσικά. Μπορεί ίσως το παιδί, θα λέγαμε και αυτό απαντά και στην προηγούμενη ερώτησή σας, να κάνει και κάποια πράγματα που ούτε θα τα φανταζόταν, δηλαδή κάποια πράγματα που θα του φαίνονταν αδύνατα μέσα από αυτή τη χρησιμοποίηση, από αυτό το παίξιμο της φιγούρας του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι η σκιά λειτουργεί ως μέσο εξισορρόπησης. Θεωρείτε ότι πίσω από το μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ πως μέσα από το μπερντέ μπορεί το παιδί να «σβήσει» κάποια χαρακτηριστικά του και να υποδυθεί ουσιαστικά ένα ρόλο. Δεν υποδύεται ουσιαστικά τον ίδιο τον Καραγκιόζη, αλλά υποδύεται ίσως μια άλλη εκδοχή του εαυτού του μέσα από τον Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πώς μπορεί ένας εκπαιδευτικός να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του;

Συμμετέχων: Μπορεί να χρησιμοποιήσει τέτοιες στιγμές ώστε να αυτοσαρκαστεί ίσως και για τον δικό του εαυτό. Γιατί θεωρώ το να σαρκάζεται και να αυτοσαρκάζεται στην συγκεκριμένη περίπτωση ένα άτομο που κάνει καλό, ειδικά και όταν μιλάμε για άτομα που αντιμετωπίζουν κάποια προβλήματα, κάποιες δυσκολίες όπως αυτά τα παιδιά και μπορεί να τους ατσαλώσει λίγο σε πνευματικό και ψυχολογικό επίπεδο. Δηλαδή δεχόμενοι ίσως κάποιες μορφές bullying, κάποιες μορφές λεκτικής κακοποίησης όλοι

τους στη ζωή, θα μπορέσει αυτό το πράγμα, δηλαδή η χρησιμοποίηση του Καραγκιόζη να είναι μια «πανοπλία» γι' αυτούς ώστε να ατσαλωθούν σε πνευματικό επίπεδο.

Ερευνητής: Άρα συγκεκριμένα ο αυτοσαρκασμός του Καραγκιόζη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή από τον εκπαιδευτικό για να τεθεί στην τάξη το θέμα της αυτοεκτίμησης.

Συμμετέχων: Βέβαια, σίγουρα μπορεί να το κάνει αυτό κάποιος εκπαιδευτικός για να βοηθηθούν τα παιδιά αυτά περισσότερο, να νιώσουν λίγο πιο άνετα με τον εαυτό τους όπως είπαμε.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φηγούρας, πώς μπορεί να ενθαρρύνει ο εκπαιδευτικός την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Θα μπορέσει ο μαθητής με αυτή την κίνηση που είπατε με το χέρι του Καραγκιόζη, για να νιώσει ίσως ένα συναίσθημα, όπως είπαμε πιο πριν, ότι μπορεί να κάνει κάτι που θα το φαινόταν αδύνατο. Αυτό θα το πετύχει στον Καραγκιόζη, όπως είπατε, με αυτή την κίνηση του χεριού, που φαίνεται είναι σαν να αρπάζει κάτι, θα μπορούσε να φτάνει σε ένα σημείο που δεν θα μπορούσε να φτάσει. Το χέρι του Καραγκιόζη είναι πιο μακρύ από το φυσιολογικό, πιο μακρύ από όσο το επέτρεπε. Ίσως με αυτό το χέρι μπορεί να φτάσει κάποιον ή κάτι το οποίο δεν θα μπορούσε υπό άλλες συνθήκες.

Εκπαιδευτικός Β΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Δεκαπέντε

Ερευνητής: Εργάζεστε ως παράλληλη στήριξη ή δουλεύετε σε ειδικό σχολείο;

Συμμετέχων: Δούλευα σ' ένα κέντρο ημέρας και τώρα είμαι στο ειδικό σχολείο, στον ΕΝΕΓΥΛ.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Όχι, δεν τον έχω χρησιμοποιήσει ποτέ.

Ερευνητής: Πώς πιστεύετε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει;

Συμμετέχων: Νομίζω ότι επειδή πολλά παιδιά έχουν μεγαλώσει με τον Καραγκιόζη, ίσως να μην προκαλεί την εντύπωση και την περιέργεια. Παρ' όλα αυτά, σίγουρα κάποιοι μπορεί να σχολιάζουν την εμφάνισή του.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Σε μεγάλο.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο, αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθάει αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Εξαιτίας της ηλικίας, θεωρώ ότι κάθε ηλικία θα είναι διαφορετική. Τα μικρότερα σίγουρα τα προβληματίζει, τα μεγαλύτερα τα κάνει να νιώθουν πιο σκεπτόμενα άτομα.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείζουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια;

Συμμετέχων: Σίγουρα μπορούν, ναι.

Ερευνητής: Λειτουργεί ο Καραγκιόζης ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Δεν είμαι πάρα πολύ σίγουρη αν μπορούν να ταυτιστούν. Εντάξει ο Καραγκιόζης είναι και μία άλλη γενιά και δεν είμαι πάρα πολύ σίγουρη πως μπορούν να ταυτιστούν μαζί τους.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο Μπερντές, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Σίγουρα μπορεί, είναι διαφορετικό να κάνεις οτιδήποτε θες χωρίς να σε βλέπει κανένας.

Ερευνητής: Πως λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης; Θεωρείτε ότι στον Μπερντέ η αναπηρία εξαϋλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Μπορεί. Ίσως ναι. Θα ήθελα να το δοκιμάσω για να σιγουρευτώ.

Ερευνητής: Πως διαχειρίζεται παιδαγωγικά ο εκπαιδευτικός τις στιγμές που ο Καραγκιόζι αυτοσαρκάζεται για την εμφάνιση του;

Συμμετέχων: Εγώ θα το έλεγα σαν κάτι θετικό και θα το μετουσίωνα σαν παράδειγμα. Όχι τόσο ο αυτοσαρκασμός όσο η αποδοχή του εαυτού μας και τη διαφορετικότητα μας.

Ερευνητής: Επομένως, μπορεί ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιήσει τη φιγούρα του Καραγκιόζι ως αφορμή για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Βέβαια, εννοείται αυτό. Και θεωρώ πως θα έχει σημαντικά αποτελέσματα.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρύνει την αίσθηση της δύναμης ή την εκδίκηση που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Η φιγούρα μπορεί να γίνει μια εξουσία. Ειδικά το μακρύ χέρι μπορεί να δώσει την δύναμη στο παιδί να κυριαρχήσει.

Εκπαιδευτικός Γ΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Δέκα χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε ως παράλληλη στήριξη ή σε ειδικό σχολείο;

Συμμετέχων: Έχω εργαστεί σε κέντρο με παιδιά με αυτισμό, σε ειδικό σχολείο τρία χρόνια, σε παράλληλη στήριξη δύο χρόνια και σε τμήμα ένταξης.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει τον Καραγκιόζι στη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Τον έχουμε χρησιμοποιήσει ως κείμενο, γιατί οι διάλογοι δίνουν ζωντάνια και είναι πιο εύκολο και πιο ωραίο για τα παιδιά, τα οποία έχουν δυσκολίες στην ανάγνωση. Ως θεατρικό και για παιδιά στο ειδικό σχολείο, στο ειδικό δημοτικό και για παιδιά δημοτικού με μαθησιακές δυσκολίες και δραματοποίηση.

Ερευνητής: Πώς αντιδρούν οι μαθητές την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή ξενίζει;

Συμμετέχων: Νομίζω ότι τον βλέπουν ως αστείο και τους προκαλεί σίγουρα ευχάριστα συναισθήματα και πάντα τους διασκεδάζει. '

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Νομίζω ότι ίσως τους βοηθάει σε κάποιο βαθμό να εξοικειωθούν όταν βλέπουν κάποιες δυσκολίες σχετικά με την κίνηση του Καραγκιόζη. Οπότε νομίζω ότι βλέπουν θετικά τη ψυχολογία τους.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο, αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθαίνει να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Τους ενδυναμώνει, κατά την γνώμη μου. Και με βάση τις ιστορίες τους και ο Καραγκιόζης προσπαθεί να βρίσκει ευχάριστο τρόπο να ξεπερνάει τις δυσκολίες της ζωής. Αυτό νομίζω κάνουν για τα παιδιά. Προσπαθούν με ευχάριστο τρόπο να αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες που έχουν στην καθημερινότητά τους.

Ερευνητής: Έχετε παρατηρήσει παιδιά να δανείζουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια; Λειτουργεί ο Καραγκιόζης ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Ναι, πολλές φορές τα παιδιά χρησιμοποιούν ίσως αυτόν τον σαρκασμό με βάση τα χαρακτηριστικά τους. Αυτό τα βοηθάει να κάνουν την καθημερινότητα πιο ευχάριστη.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει ο Μπερντέ, το πανί δηλαδή, επιτρέπει το παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Ναι, πιστεύω ότι όταν τα παιδιά γενικά μπαίνουν σε ένα ρόλο, μπορεί να είναι πιο αυθόρμητα και να μην έχουν ενδοιασμούς και το συναίσθημα της ντροπής. Οπότε μπορούν να τσαλακωθούν πιο εύκολα και να είναι πιο ελεύθερα. Ειδικά όταν έχουν την προστασία του πανιού. Ναι, ειδικά όταν δεν έχουν άμεση προβολή στο κοινό.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης; Θεωρείτε ότι στον Μπερντέ η αναπηρία εξαϋλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού.

Συμμετέχων: Εν μέρη όταν είναι πίσω από τον Μπερντέ τα παιδιά μπορούν να σκεφτούν ότι η αναπηρία εξαϋλώνεται, μένοντας μόνο η σκιά. Αλλά σίγουρα κάποιες δυσκολίες, ίσως στον λόγο ή στην κίνηση, θα αποτυπώνονται και με τη σκιά. Βέβαια είναι πιο εύκολο για τα παιδιά πίσω από το πανί του Μπερντέ.

Ερευνητής: Πώς διαχειρίζεστε παιδαγωγικά τις στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του; Το χρησιμοποιείτε ως αφορμή να μιλήσετε για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Ναι, μέσα από τους αυτοσαρκασμούς σίγουρα βοηθάει για όλα τα παιδιά να μιλήσουν για μειονεκτήματα ή προτερήματά τους και μέσω του αυτοσαρκασμού να τους δείξει τρόπους να τα αντιμετωπίσουν. Δεν πρέπει να τους επηρεάζει τη ψυχολογία τους και πρέπει να τα καταφέρνουν μέσα από τα δυνατά τους σημεία να βγαίνουν πιο δυνατοί. Έτσι λοιπόν μπορεί να βρεθεί ένα κατάλληλο θέμα για αφορμή για την αυτοεκτίμηση του κάθε μαθητή, για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Και μάλιστα τα έργα μπορούν να προσαρμοστούν ορισμένες φορές σε αυτά που θέλουμε να περάσουν στους μαθητές και να δουλέψουν τις δυσκολίες που μπορεί να έχουν.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας πώς ενθαρρύνεται την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση.

Συμμετέχων: Το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη είναι η διαφορετικότητά του οπότε έτσι το παιδί μπαίνοντας στο ρόλο του μπορεί να καταλάβει ότι μπορεί να χρησιμοποιήσει τη διαφορετικότητά του και μπορεί να έχει κάποια δυνατό σημείο αλλά σίγουρα θα έχει

και κάποιο δυνατό. Οπότε θα τον βοηθήσει να ψάξει στα δυνατά του σημεία για να τα εκμεταλλευτεί, για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει.

Εκπαιδευτικός Δ΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Πέντε χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε παράλληλη στήριξη ή σε ειδικό σχολείο;

Συμμετέχων: Σε παράλληλη στήριξη.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Ναι, έχω χρησιμοποιήσει για να εξασκηθούν τα παιδιά στην ανάγνωση. Έχουμε κάνει θεατρική παράσταση του Καραγκιόζη, έτσι τους έχω δώσει ρόλους για να δουλέψουν πιο ευχάριστα την ανάγνωσή τους.

Ερευνητής: Πώς αντιδρούν οι μαθητές την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί και όταν τους ξενίζει. Θεωρώ και ξανά δει και πολλοί από την ηλικία.

Συμμετέχων: Τα μεγαλύτερα παιδιά είναι πιο εξοικειωμένα και είναι πιο εξοικειωμένα με την εικόνα. Τα μικρότερα που δεν έχουν τόσο πολύ, στην αρχή τους φαίνεται περίεργο.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική υφή της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειμμα;

Συμμετέχων: Θεωρώ αρκετά, αλλά και πάλι ότι θα το προσέξουν άλογα με την ηλικία των παιδιών. Διαφορετικά θα βοηθηθούν τα μεγαλύτερα παιδιά και διαφορετικά τα μικρότερα. Θεωρώ σε αρκετά μεγάλο βαθμό, γιατί μπορεί να βγουν και οι ίδιοι στη θέση του ήρωα και να καταλάβουν ότι παρόλο τις δυσκολίες ή τις ατυχείς συνθήκες, όπως και ότι ο Καραγκιόζης είσαι παράγκα, μπορούν να τα ανταπεξέλθουν και να δουν την ευχάριστη πλευρά.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο μπερντέ, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δει, θα κάνει κινήσεις φανερά που δεν θα έκανε λόγω της αναπηρίας;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ ότι κάποια παιδιά, πολλά παιδιά, ότι θα βρίσκονται πίσω και δεν θα φαίνονται άμεσα, δεν θα έχουν άμεσα την οπτική επαφή με τους υπόλοιπους, μπορεί να τους κάνει να νιώσουν πιο άνετα και να μην δυσκολευτούν, να μην ντραπούν.

Ερευνητής: Πώς λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης; Θεωρείτε ότι στο μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ πως συμβαίνει, απλά δεν ξέρω το παιδί το κατά πόσο το καταλάβει, θα το βιώσει, θα το καταλάβει δηλαδή και θα μπορέσει να το επηρεάσει, αλλά θεωρώ πως ναι.

Ερευνητής: Δηλαδή θεωρείτε ότι καλύτερα το παιδί να είναι πίσω από τον μπερντέ παρά να εκτεθεί μόνο του στο κοινό;

Συμμετέχων: Με τα περισσότερα παιδιά που νιώθουν κάποιο είδος άγχους ή μπορεί να φοβούνται την αντίδραση των άλλων ή το λάθος τους, ναι, θεωρώ πως θα τα βοηθήσει.

Ερευνητής: Πώς διαχειρίζεστε παιδαγωγικά τις χρονικές στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του;

Συμμετέχων: Τις περισσότερες φορές κουβεντιάζουμε με τα παιδιά και φεύγουμε ένα παραλληλισμό στο Καραγκιόζη με τη δικιά μας ή με γενικότερες περιπτώσεις στην καθημερινή μας ζωή. Και περνάμε και το μήνυμα ότι δεν κρίνουμε την εμφάνιση, δεν κρίνουμε κάποια ιδιαιτερότητα που έχει κάποιος ή κάποια. Επομένως τους εξηγώ ότι ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται δείχνοντας πως δεν τον ενδιαφέρει η ιδιαιτερότητά του.

Ερευνητής: Χρησιμοποιείτε δηλαδή τον Καραγκιόζη ως αφορμή για να μιλήσετε για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Ναι, εννοείται και να δώσουμε, όχι συγκεκριμένα για τα παιδιά, αλλά γενικά να περάσουμε στα παιδιά την νοοτροπία και την άποψη ότι ο καθένας είναι διαφορετικός, ξεχωριστός και δεν υπάρχει λόγος να είναι ότι είναι άσχημα για κάποια ιδιαιτερότητα.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ενθαρρύνετε την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Προσπαθούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά να καταλάβουν μέσα από την κίνηση του χεριού του Καραγκιόζη τη δύναμή του, αλλά κάποια δυσκολεύονται με τη λογική αυτή.

Εκπαιδευτικός Ε΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην Ειδική Αγωγή;

Συμμετέχων: Δύο χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε ως παράλληλη στήριξη ή σε Ειδικό Σχολείο;

Συμμετέχων: Ως παράλληλη στήριξη.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει τον Καραγκιόζη ποτέ στη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Όχι, δεν έχει τύχει.

Ερευνητής: Πως πιστεύετε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείται ότι αυτή η «μη κανονική» μορφή της φιγούρας προκαλεί οικειότητα στα παιδιά ή τους ξενίζει;

Συμμετέχων: Στην αρχή θεωρώ ότι δεν τους προκαλεί οικειότητα, τους ξενίζει. Ωστόσο, στην πορεία αρχίζουν να αναρωτιούνται για την εμφάνισή του και παρακολουθούν με περισσότερο ενδιαφέρον.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας του, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί, να δει το δικό του σώμα, ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Καταλαβαίνουν έτσι ότι υπάρχει διαφορετικότητα και ότι ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός και ξεχωριστός. Και αυτό είναι το φυσιολογικό.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο. Αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθάει αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Τους δείχνει ότι σε κάθε δυσκολία της ζωής πρέπει να μην τα παρατάνε και να προχωράνε, σκεπτόμενοι ότι όπως ο καραγκιόζης έτσι και αυτοί δέχονται δυσκολίες αλλά τα καταφέρνουν.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια;

Συμμετέχων: Σίγουρα θα μπορούσαν. Ας πούμε τα χέρια που διπλώνουν θα μπορούσαν να μιμηθούν ένα παιδί που έχει έλλειψη σε κάποιο άκρο, θεωρώ. Άρα ο Καραγκιόζης λειτουργεί ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον ίδιο στον εαυτό. Σίγουρα. Υπάρχει καθρεπτισμός.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο μπερντές, επιτρέπει το παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα διστάσει να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Ναι, το πιστεύω αυτό. Γιατί του παρέχει μία ασφάλεια έτσι ώστε να μην μπει το ίδιο παιδί στη διαδικασία τον εαυτό του να τον στιγματίσει. Οπότε χρησιμοποιεί σαν εργαλείο τη φιγούρα του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Και θεωρείτε ότι είναι καλύτερο να έχει τον μπερντέ μπροστά παρά να εκτεθεί μόνο του στο κέντρο;

Συμμετέχων: Θα νιώσει μεγαλύτερη ασφάλεια. Θα νιώσει μεγαλύτερη ασφάλεια, σωστά. Και θα γίνει σιγά-σιγά, αυτή η εικόνα, θα του γίνει πιο... οικεία.

Ερευνητής: Πώς λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης. Θεωρείτε ότι στον μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Θεωρώ πως ναι.

Ερευνητής: Πώς πιστεύετε ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του.

Συμμετέχων: Θεωρώ πως πρέπει εκείνες τις στιγμές ο εκπαιδευτικός να μηδενίζει το στίγμα και την διαφορετικότητα που θα νιώσει το παιδί. Και να του περάσει το μήνυμα

ότι όλα είναι φυσιολογικά, δεν υπάρχει κάτι για το οποίο το παιδί θα πρέπει να νιώθει άσχημα.

Ερευνητής: Άρα δηλαδή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για να μιλήσουν για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Σωστά, να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για να μιλήσουν για την αυτοεκτίμηση και να μοιραστούν σκέψεις, συναισθήματα, να ανοίξει ένας όμορφος κύκλος για να γνωρίσουν τα παιδιά τη διαφορετικότητα.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής μπορεί να χειριστεί το μακρύ χέρι της φιγούρας του, πώς μπορεί να τον ενθαρρύνει ο εκπαιδευτικός σχετικά με την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή τη κίνηση;

Συμμετέχων: Ότι μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτό το χέρι μόνο με καλές προθέσεις και ποτέ για να κάνει κάτι κακό, για να κοροϊδέψει κάποιο παιδάκι, για να χρησιμοποιήσει τη δύναμη του παραπάνω. Δηλαδή ότι μπορεί να καταφέρει τα πάντα με αυτό το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη. Μπορεί να καταφέρει τα πάντα, δηλαδή δεν είναι εμπόδιο αυτό το μακρύ χέρι, παρά μόνο είναι ένα μέσο για να τον βοηθήσει. Δεν είναι τίποτα εμπόδιο. Καμία σωματική διαφορετικότητα δεν είναι εμπόδιο για κανέναν. Δηλαδή ίσα ίσα αυτή η έλλειψη μπορεί να μετατραπεί σε πλεονέκτημα. Σε πλεονέκτημα με τη σωστή διαχείριση, με την αποδοχή και με την αποδοχή.

Εκπαιδευτικός Στ΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Εργάζομαι στην ειδική αγωγή δεκαπέντε χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε σε ειδικό σχολείο ή ως παράλληλη στήριξη;

Συμμετέχων: Εργάζομαι σε ειδικό σχολείο, στο Ειδικό Σχολείο της Καλαμάτας.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Δεν τον έχω χρησιμοποιήσει. Τον έχω χρησιμοποιήσει μέσα από την διήγηση στα παραμύθια, για την αφηγηματική ικανότητα του παιδιού, για παιχνίδια ρόλων και για την ψυχαγωγία των παιδιών.

Ερευνητής: Πώς αντιδρούν οι μαθητές την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείτε ότι αυτή, η «μη κανονική» μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους «ξενίζει».

Συμμετέχων: Επειδή είναι μια φιγούρα που σχετίζεται με τη λαογραφία και έχουν ερεθίσματα τα παιδιά σε αυτό, δεν τον βλέπουν σαν κάτι διαφορετικό. Τον βλέπουν σαν μια φιγούρα πολύ γνωστή που τους προσφέρει διασκέδαση. Μεγάλη οικειότητα λόγω και της παράδοσης που έχει η αφήγηση του Καραγκιόζη. Εφόσον το έχουν αποδεχτεί δεν το βλέπουν σε καμία περίπτωση ως έλλειψη, αλλά ως μια φιγούρα φυσιολογική θα έλεγα.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η «αποσπασματική» φύση της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως «έλλειψη»;

Συμμετέχων: Αυτό να σας πω την αλήθεια δεν το έχω σκεφτεί. Φαντάζομαι ότι είναι στο πλαίσιο της διπλωματικής σας αυτό. Βεβαίως. Θα μας το δείξετε εσείς!

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που «πεινάει» και δέχεται «ξύλο», αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Μέσα από το παιχνίδι ρόλων βέβαια. Πολλές φορές είναι και μια τεχνική αυτή που τους κάνουμε για να δούμε τι θα παραγάγουν και συνήθως θα παραγάγουν κάτι από το δικό τους οικείο περιβάλλον. Κάποια δική τους δυσκολία, κάποια δυσκολία κάποιου οικείου τους προσώπου. Βέβαια υπάρχει αυτό.

Ερευνητής: Άρα ο Καραγκιόζης λειτουργεί ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσει για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Αν έχουν συνδεθεί με αυτό υποσυνείδητα, ναι. Φαντάζομαι ότι αυτό και μέσα από την έρευνα θα αναδειχθούν τέτοια σημεία. Ίσως σε μικρό τρόπο, αλλά σίγουρα θα υπάρχουν και περιπτώσεις τέτοιες.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο μπερντές, επιτρέπει το παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα διστάσει να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Σίγουρα. Σίγουρα θα βοηθούσε.

Ερευνητής: Πώς λειτουργεί η σκιά ως μέσω εξωτερικής εξισορρόπησης. Θεωρείτε ότι στον Μπερντέ η αναπηρία εξαϋλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Βέβαια. Βέβαια.

Ερευνητής: Πώς διαχειρίζεστε παιδαγωγικά στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του;

Συμμετέχων: Αχ, αυτός ο αυτοσαρκασμός είναι ψυχαγωγικό μέσο. Σίγουρα βοηθάει πάρα πολύ, προσφέρει γέλια στο παιδί και τους περνάει και τα αντίστοιχα μηνύματα.

Ερευνητής: Μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Βέβαια. Βέβαια.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ενθαρρύνεται την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση.

Συμμετέχων: Μου κάνετε πάλι αυτή την ερώτηση;

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ενθαρρύνεται την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση.

Συμμετέχων: Δεν το έχω δουλέψει σε αυτό το σημείο παιδαγωγικά, αλλά μέσα από το ρόλο θα μπορούσε να το βοηθήσει, να διεκδικεί περισσότερο με κάποιο τρόπο αν αυτό εννοείται.

Εκπαιδευτικός Ζ΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Στην ειδική αγωγή εγώ εργάζομαι τα τελευταία τριάντα χρόνια, από 1996.

Ερευνητής: Σε ποιο φορέα εργάζεστε;

Συμμετέχων: Είμαι διευθυντής στο ΚΔΑΠ ΑΜΕΑ του Δήμου Καλαμάτας. Εδώ απασχολούμε παιδιά ΑΜΕΑ από 4,5 ετών έως 60 με δραστηριότητες και θεραπείες.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Δυστυχώς όχι και από ό,τι ξέρω και οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί που εργάζονται εδώ πέρα, δεν έχουμε χρησιμοποιήσει τον Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πώς πιστεύετε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι. Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει;

Συμμετέχων: Τους προκαλεί οικειότητα γιατί ορισμένα έχουν αρκετή καλή λειτουργικότητα και ίσως εξομοιώνονται με όλη αυτή τη φιγούρα του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, τα συνδεδεμένα μέλη δηλαδή που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί, δηλαδή το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Μπορεί αυτή τη φιγούρα του Καραγκιόζη με όλες τις κινήσεις να τις εκλάβουν σαν μίμηση, έτσι εξομοιώνοντας με τα δικά τους μέλη και οι προβλήματα που έχουν στην κίνηση.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Τους βοηθάει γιατί μην ξεχνάτε ότι τα περισσότερα άτομα με αναπηρία έρχονται από φτωχές οικογένειες και έτσι εξομοιώνονται με όλο αυτό και την πείνα και την μη αποδοχή από τον κόσμο και τη μη συμπερίληψη.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια;

Συμμετέχων: Υπάρχουν πολλά άτομα με αναπηρία τα οποία και έχουν συναισθηματική κατανόηση και έχουν φαντασία και πιστεύω ότι άνετα θα μπορούσαν να συμμετέχουν στο παίξιμο του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Άρα πιστεύετε πως ο Καραγκιόζης μπορεί να λειτουργήσει ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Φυσικά, ο Καραγκιόζης μπορεί να είναι ένα πρότυπο αντοχής για τα παιδιά με αναπηρία γιατί έχουν την αίσθηση έτσι ότι και η διαφορετικότητα δεν είναι μειονέκτημα.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο μπερντές, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με τις κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Πιστεύω ότι έχουμε φτάσει σε τέτοιο επίπεδο που ναι, ο μπερντές θα μπορούσε να το καταφέρει αυτό.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης; Θεωρείτε ότι στον μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Ακριβώς, εκεί εξαυλώνεται όλη αυτή η αναπηρία, δεν είναι ορατή, έχουμε μόνο κίνηση και οπτική, τίποτα άλλο.

Ερευνητής: Πώς ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του;

Συμμετέχων: Ο εκπαιδευτικός αυτόν τον Καραγκιόζη θα μπορούσε να τον δει ως ένα εργαλείο εκπαίδευσης, ένταξης και ψυχαγωγίας και φυσικά να εξομοιωθεί με τα άτομα με αναπηρία μέσα στην τάξη.

Ερευνητής: Μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για συζήτηση σχετικά με την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης;

Συμμετέχων: Μα φυσικά και όχι μόνο αυτό, και στην έκφραση και στη φαντασία είπαμε, αλλά και στην αποδοχή της διαφορετικότητας.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Επειδή αρκετά από τα άτομα με αναπηρία έχουν και κινητικά προβλήματα και πολλά ίσως δεν μπορούν να κουνήσουν το χέρι τους, το βλέπουν σαν

ένα πλεονέκτημα αυτό το ότι ο Καραγκιόζης χρησιμοποιεί χέρια, πόδια και κίνηση. Και αυτό τους αρέσει και τους βοηθάει καλύτερα να κατανοήσουν τα δικά τους προβλήματα.

Εκπαιδευτικός Η΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Φέτος ξεκίνησα.

Ερευνητής: Σε ποιον φορέα εργάζεστε;

Συμμετέχων: Σε ΚΔΑΠ ΑΜΕΑ.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη διδασκαλία σας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Παρόλο που έχω χρησιμοποιήσει δημιουργικές δραστηριότητες, τον Καραγκιόζη δεν τον έχω χρησιμοποιήσει ακόμα. Όσο σπούδαζα όμως είχα ακούσει γι' αυτόν στο μάθημα της Λαογραφίας και θεωρώ μπορεί να υπάρξει μια ωραία σύνδεση της φιγούρας του Καραγκιόζη με την Ειδική Αγωγή.

Ερευνητής: Πώς πιστεύετε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι. Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει;

Συμμετέχων: Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνήθως αντιδρούν με περιέργεια και ενδιαφέρον στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη όπως η καμπούρα και το μακρύ χέρι. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να τους φανούν ασυνήθιστα ή και αστεία, προκαλώντας στιγμιαία αίσθηση ξενίσματος. Αλλά πολύ γρήγορα η υπερβολή και η θεατρικότητα της φιγούρας μετατρέπουν αυτήν την αίσθηση σε οικειότητα. Η «μη κανονική» μορφή του Καραγκιόζη δεν λειτουργεί με αποξένωση. Αντίθετα μέσα από την κίνηση, το χιούμορ, τον χαρακτήρα του γίνεται αποδεκτή και αγαπητή. Τα παιδιά εστιάζουν λιγότερο στην εξωτερική του εμφάνιση και περισσότερο στη δράση και στην συμπεριφορά του.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, τα συνδεδεμένα μέλη δηλαδή που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί, δηλαδή το δικό του σώμα ως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Η αποσπασματική φύση της φιγούρας του Καραγκιόζη μπορεί να λειτουργήσει ως ένα ισχυρό-δυνατό παιδαγωγικό εργαλείο για την αναδόμηση της εικόνας του σώματος. Τα μέλη που συνδέονται και κινούνται ανεξάρτητα αναδεικνύουν την λειτουργικότητα της φιγούρας και όχι την τελειότητα. Το παιδί θα μάθει και θα έχει τη δυνατότητα να δει το σώμα ως κάτι δυναμικό και προσαρμόσιμο. Δεν προβάλλεται ως το «ενιαίο» ιδανικό σώμα, αλλά ως ένα σώμα που λειτουργεί μέσα από τη συνεργασία των μερών του. Αυτό μπορεί να μειώσει την αίσθηση της έλλειψης που ίσως βιώνουν κάποια παιδιά. Βέβαια, ενισχύεται η αποδοχή της διαφορετικότητας, καθώς κάθε φιγούρα έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες, όχι μόνο της φιγούρας του Καραγκιόζη, δηλαδή αυτό εννοώ. Η κίνηση παίζει καθοριστικό ρόλο, γιατί δείχνει ότι η αξία βρίσκεται στη δράση. Το παιδί θα ταυτιστεί με τη λειτουργικότητα, αντί με την εμφάνιση. Έτσι καλλιεργείται μια πιο θετική και ρεαλιστική αντίληψη για το σώμα. Τελικά η φιγούρα λειτουργεί ως μέσο ενδυνάμωσης και όχι μείωσης.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Η φιγούρα του Καραγκιόζη αποτελεί ένα πρότυπο ανθεκτικότητας που μπορεί να επηρεάσει πολύ θετικά τα παιδιά. Παρά τις δυσκολίες, τη φτώχεια, τις κακουχίες που αντιμετωπίζει η φιγούρα του Καραγκιόζη, συνεχίζει να επιβιώνει και να δρα. Αυτό μεταφέρει το μήνυμα ότι οι αντίξοες συνθήκες δεν είναι ανυπέρβλητες. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να δουν σε αυτόν έναν χαρακτήρα που δεν εγκαταλείπει, αλλά συνέχεια προσπαθεί. Το χιούμορ του λειτουργεί ως μηχανισμός άμυνας και αποφόρτισης. Μέσα από αυτό, τα παιδιά μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τις δύσκολες καταστάσεις με δημιουργικό τρόπο. Ακόμη μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο για τη διαχείριση κοινωνικού στίγματος. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι η κοινωνική εικόνα δεν καθορίζει την αξία τους. Η ταύτιση με τον ήρωα ενισχύει την αυτοπεποίθηση και έτσι καλλιεργείται η ιδέα ότι μπορούν να ξεπεράσουν όλα τα εμπόδια.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια; Μπορεί ο Καραγκιόζης μπορεί να λειτουργήσει ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Ασφαλώς και παρατηρείται συχνά ότι τα παιδιά προβάλλουν δικά τους στοιχεία στη φιγούρα του Καραγκιόζη. Αυτό συμβαίνει όμως, γιατί η φιγούρα λειτουργεί ως ενδιάμεσος μεταξύ του εσωτερικού και του εξωτερικού κόσμου. Το παιδί αισθάνεται πολύ μεγαλύτερη ασφάλεια να εκφραστεί μέσω αυτής. Μπορεί να αποδώσει στη φιγούρα τις δυσκολίες του, τους φόβους του, τις επιθυμίες του κι έτσι δημιουργείται ένας ασφαλής χώρος έκφρασης χωρίς άμεση έκθεση. Η διαδικασία αυτή βοηθά στην αυτογνωσία, έτσι ώστε το παιδί να μιλάει για τον εαυτό του χωρίς πίεση, χωρίς φόβο. Η φιγούρα του Καραγκιόζη λειτουργεί ως ένα εξωτερικό σώμα που φιλοξενεί προσωπικά βιώματα. Αυτό διευκολύνει τη συναισθηματική αποφόρτιση. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τις ανάγκες του παιδιού. Ενισχύεται έτσι η επικοινωνία και η εμπιστοσύνη. Συνολικά η διαδικασία έχει θεραπευτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα θα έλεγα.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο μπερντές, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με τις κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Ο Μπερντές προσφέρει ένα προστατευτικό πλαίσιο που μειώνει το άγχος της έκθεσης. Το παιδί δεν βρίσκεται άμεσα στο προσκήνιο. Άρα κρύβεται πίσω από τη σκιά. Αυτό δημιουργεί αίσθηση ασφάλειας και ελευθερίας. Σε αυτό το περιβάλλον μπορεί να δοκιμάσει ρόλους χωρίς να φοβάται μην το κρίνουν. Η απόσταση από το κοινό λειτουργεί ενθαρρυντικά για τον μαθητή και την μαθήτριά. Τα παιδιά τολμούν να εκφραστούν πιο αυθόρμητα. Μπορούν να κινηθούν και να μιλήσουν διαφορετικά απ' ότι συνήθως. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό γιατί έτσι θα αισθανθούν μεγαλύτερη ασφάλεια. Η αναπηρία παύει να είναι στο επίκεντρο της προσοχής αφού κρύβονται πίσω από τον μπερντέ. Αντίθετα αναδεικνύεται η δημιουργικότητα και η δράση. Το παιδί πειραματίζεται με νέες ταυτότητες και έτσι ενισχύεται η έκφραση, η αυτοπεποίθηση και η δημιουργικότητά του.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης; Θεωρείτε ότι στον μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Λοιπόν, η σκιά λειτουργεί ως ένα μέσο αφαίρεσης των λεπτομερειών της εξωτερικής εμφάνισης. Αυτό επιτρέπει την εστίαση στη δράση και τη φωνή του παιδιού. Μέσα στον μπερντέ η εικόνα απλοποιείται και γίνεται πιο συμβολική. Έτσι η αναπηρία δεν είναι τόσο εμφανής. Το παιδί βιώνει μια μορφή ισότητας στη σκηνή. Όλοι οι χαρακτήρες παρουσιάζονται ως σκιές με παρόμοια μορφή. Αυτό ενισχύει την αίσθηση συμμετοχής, ότι το παιδί συμμετέχει δηλαδή. Η προσοχή μετατοπίζεται στις ικανότητες και όχι στις διαφορές. Η φωνή και η αφήγηση αποκτούν τον κεντρικό ρόλο. Το παιδί εκφράζεται μέσα από αυτά τα στοιχεία χωρίς να φοβάται, χωρίς να ντρέπεται. Η εμπειρία αυτή είναι ενδυναμωτική και συμβάλλει στο γεγονός ότι το παιδί θα αποδεχθεί τον εαυτό του και θα μειώσει το άγχος του και θα μπορεί να λειτουργήσει με πολύ όμορφο τρόπο πίσω από τον μπερντέ.

Ερευνητής: Πώς ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του; Μπορεί δηλαδή να αξιοποιηθεί ως αφορμή για συζήτηση σχετικά με την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης;

Συμμετέχων: Ο αυτοσαρκασμός του Καραγκιόζη μπορεί να αξιοποιηθεί ως ένα σημαντικό παιδαγωγικό εργαλείο. Μέσα από το χιούμορ, μπορεί να ανοιχτεί ο χώρος για συζήτηση γύρω από την αυτοεικόνα και τα παιδιά να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ ενός υγιούς αυτοσαρκασμού και μιας αρνητικής υποτίμησης. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να καθοδηγήσει τη συζήτηση προς την αποδοχή του εαυτού. Είναι πολύ σημαντικό να αναδειχτεί ότι το χιούμορ δεν πρέπει να πληγώνει. Ακόμα δίνεται η ευκαιρία να εξεταστούν τα κοινωνικά στερεότυπα, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα ελεύθερα και αυτό ενισχύει την κριτική σκέψη. Ο αυτοσαρκασμός μπορεί να λειτουργήσει απελευθερωτικά όταν γίνεται συνειδητά. Ενισχύει την ανθεκτικότητα και την αυτοπεποίθηση του μαθητή και της μαθήτριας. Τελικά συμβάλλει στην ενίσχυση μιας θετικής αυτοεκτίμησης.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Το μακρύ χέρι της φιγούρας αποτελεί ένα εργαλείο συμβολικής δράσης και δύναμης. Όταν το παιδί το χειρίζεται, βιώνει μια μορφή ελέγχου και επέκτασης του σώματός του. Αυτό μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση της ικανότητας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρύνει κινήσεις που εκφράζουν διεκδίκηση, πρωτοβουλία. Μέσα από το παιχνίδι το ίδιο το παιδί θα εξερευνήσει έννοιες όπως αυτές της «δύναμης» και της «επιρροής». Η «υπερβολή» της κίνησης κάνει τη διαδικασία πιο απελευθερωτική. Το παιδί δοκιμάζει νέους ρόλους που σχετίζονται με ενεργητικότητα. Αυτό ενισχύει την αυτοπεποίθησή του. Ακόμη αναπτύσσει την κινητική έκφραση. Η εμπειρία συνδέεται με συναισθηματική ενδυνάμωση και έτσι το μακρύ χέρι της φιγούρας του Καραγκιόζη γίνεται εργαλείο προσωπικής έκφρασης και ανάπτυξης του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας.

Εκπαιδευτικός Θ΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Είκοσι τέσσερα χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε ως παράλληλη στήριξη ή σε ειδικό σχολείο;

Συμμετέχων: Σε ειδικό σχολείο.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Όχι, δεν τον έχω χρησιμοποιήσει.

Ερευνητής: Πώς πιστεύετε τότε ότι αντιδρούν οι μαθητές στην εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι;

Συμμετέχων: Συνήθως με γέλια φαντάζομαι και με διάθεση σχολιασμού.

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει.

Συμμετέχων: Οικειότητα, σίγουρα οικειότητα.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να δει το δικό του σώμα ως

μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη.

Συμμετέχων: Δεν ξέρω. Μάλλον ως έλλειψη θα έλεγα το βλέπει. Σαν κανονική κατασκευή νομίζω βλέπει το σώμα του.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς πιστεύετε ότι βοηθάει αυτή η ανθεκτικότητα τους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Τους βοηθάει πάρα πολύ γιατί στην ουσία τα παιδιά μιμούνται. Άρα παίρνουν πρότυπα, παίρνουν ιδέες. Η ίδια η συμπεριφορά του Καραγκιόζη είναι ένα μάθημα για τα παιδιά. Πώς μπορείς να επιβιώνεις, να ξεπερνάς προβλήματα, να χειρίζεσαι σε δύσκολες καταστάσεις, να είσαι αισιόδοξος στα δύσκολα σημεία. Άρα σίγουρα βοηθάει.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα να παίζουν τα ίδια;

Συμμετέχων: Ναι βέβαια θα μπορούσαν να το κάνουν γιατί τα παιδιά έχουν πολλή φαντασία και συνήθως πάντα εξωτερικεύουν δικά τους χαρακτηριστικά σε αυτό που δημιουργούν.

Ερευνητής: Λειτουργεί δηλαδή ο Καραγκιόζης ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Βεβαίως, βεβαίως.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει ο Μπερντές, δηλαδή το πανί επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Ναι, ναι σίγουρα.

Ερευνητής : Πώς λειτουργεί η σκιά ως μέσο εξισορρόπησης. Θεωρείτε ότι στο μπερντέ η αναπηρία εξαυλώνεται και μένει μόνο η δράση και η φωνή του παιδιού;

Συμμετέχων: Ναι, σίγουρα. Η αναπηρία παύει να είναι τόσο ορατή. Τη φαντάζεσαι.

Ερευνητής: Άρα θεωρείτε ότι είναι καλύτερα για το παιδί να είναι πίσω από τον μπερντέ παρά να εκτεθεί

μόνο του στο κοινό;

Συμμετέχων: Σίγουρα, ναι.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του;

Συμμετέχων: Αυτές οι στιγμές θα μπορούσαν να αποτελέσουν θέμα συζήτησης με τα παιδιά και να δοθούν πολλές διεξόδους σε δικούς τους προβληματισμούς. Μπορεί η συμπεριφορά του καραγκιόζη και το πώς αντιδράει σίγουρα παιδαγωγικά επηρεάζει τα παιδιά.

Ερευνητής: Άρα, δηλαδή, η συμπεριφορά του Καραγκιόζη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για να γίνει συζήτηση σχετικά με την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Βέβαια, βέβαια. Αφορμή για μια συζήτηση, για προβληματισμό, για ανταλλαγή απόψεων και για να βγάλουν συμπεράσματα τα παιδιά.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ενθαρρύνετε την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Το παιδί μπορεί να ενθαρρυνθεί, ουσιαστικά να αντιληφθεί ότι το χέρι, το σώμα του γενικότερα είναι ένα μέσο, ένα μέσο έκφρασης και ένα μέσο με το οποίο μπορεί να κάνει το καλό, πολλαπλασιαστικά, αλλά μπορεί να κάνει και κάτι κακό. Άρα είναι ο τρόπος που θα το αξιοποιήσει σημαντικός και εκεί θα πρέπει να γίνει η συζήτηση.

Εκπαιδευτικός Ι΄

Ερευνητής: Πόσα χρόνια εργάζεστε στην ειδική αγωγή;

Συμμετέχων: Περίπου πέντε χρόνια.

Ερευνητής: Εργάζεστε σε ειδικό σχολείο ή ως παράλληλη στήριξη;

Συμμετέχων: Σε ειδικό σχολείο.

Ερευνητής: Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ τον Καραγκιόζη στη διδασκαλία σας; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Συμμετέχων: Εγώ όχι δεν το έχω χρησιμοποιήσει, αλλά έχω παρακολουθήσει άλλο συνάδελφο που έχει χρησιμοποιήσει.

Ερευνητής: Πώς αντιδρούν οι μαθητές την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη, δηλαδή στην καμπούρα και στο μακρύ του χέρι; Θεωρείτε ότι αυτή η μη κανονική μορφή τους προκαλεί οικειότητα ή τους ξενίζει;

Συμμετέχων: Όταν οι μαθητές βλέπουν την εξωτερική εμφάνιση του Καραγκιόζη με την καμπούρα και το μακρύ χέρι, αρχικά νιώθουν λίγο περίεργα, αλλά γρήγορα όμως συνέρχονται και αρχίζουν να νιώθουν καλά. Συνειδητοποιούν όμως ότι στον Καραγκιόζη υπάρχουν προβλήματα στην εξωτερική εμφάνιση, όπως ίσως και σε κάποια από αυτά.

Ερευνητής: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αποσπασματική φύση της φιγούρας, δηλαδή τα συνδεδεμένα μέλη που κινούνται έντονα, βοηθά το παιδί να έχει το δικό της όμως μια λειτουργική κατασκευή και όχι ως έλλειψη;

Συμμετέχων: Όταν τα παιδιά βλέπουν ότι ο Καραγκιόζης παρά τα προβλήματά του κινείται και κάνει πράγματα, τότε αρχίζουν και αυτά να συμφιλιώνονται με το δικό τους το σώμα και με τα όποια προβλήματά τους και αρχίζουν να πιστεύουν ότι και αυτά μπορούν να τα καταφέρουν στη ζωή τους.

Ερευνητής: Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας που πεινάει και δέχεται ξύλο, αλλά πάντα επιβιώνει. Πώς βοηθά αυτή η ανθεκτικότητα στους μαθητές να διαχειριστούν το δικό τους κοινωνικό στίγμα;

Συμμετέχων: Τα παιδιά βλέποντας ότι ο Καραγκιόζης παρά τις δυσκολίες που έχει αγωνίζεται και τα καταφέρνει, παίρνουν δύναμη να ξεπερνούν τις δικές τους αδυναμίες και τις προκαταλήψεις που υπάρχουν γύρω τους και να αρχίζουν να ζουν όπως οι άλλοι.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να δανείσουν δικά τους χαρακτηριστικά ή δυσκολίες στη φιγούρα όταν παίζουν τα ίδια; Μπορεί δηλαδή ο Καραγκιόζης να λειτουργήσει ως ένα εξωτερικό σώμα που τους επιτρέπει να μιλήσουν για τον εαυτό τους;

Συμμετέχων: Όταν τα παιδιά παίζουν με τις φιγούρες και τις κινούν, πιστεύω ότι βάζουν τον εαυτό τους στη θέση του Καραγκιόζη. Είναι τα ίδια πρωταγωνιστές και αυτό τον τονώνει την αυτοπεποίθησή τους και κάνουν πράγματα που πίστευαν ότι δεν είναι για αυτά.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι η προστασία που προσφέρει το πανί, δηλαδή ο Μπερντές, επιτρέπει στο παιδί να πειραματιστεί με κινήσεις και ρόλους που θα δίσταζε να κάνει φανερά λόγω της αναπηρίας του;

Συμμετέχων: Σίγουρα. Επειδή δεν τα βλέπουν οι άλλοι, τους δίνεται η δυνατότητα να κινούνται ελεύθερα χωρίς να ντρέπονται. Και επειδή έχουν βιώσει την απόρριψη και την κοροϊδία από τους άλλους, πίστευαν ότι δεν μπορούν να κάνουν πράγματα. Τώρα όμως που οι άλλοι δεν τους βλέπουν, απελευθερώνονται και κάνουν πράγματα που δεν θα τα έκαναν όταν τους έβλεπαν οι άλλοι. Όπως είπα και πριν, τα παιδιά απελευθερώνονται όταν δεν τα βλέπουν. Ξεχνούν το οποιοδήποτε πρόβλημά τους, δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους και τα καταφέρνουν.

Ερευνητής: Πώς θεωρείτε ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να διαχειριστεί παιδαγωγικά τις στιγμές που ο Καραγκιόζης αυτοσαρκάζεται για την εμφάνισή του; Μπορεί να αποτελέσει αφορμή για συζήτηση για την αυτοεκτίμηση;

Συμμετέχων: Ο εκπαιδευτικός που είναι καθημερινά με τους μαθητές του, μέσα από τέτοιες δράσεις, έχει τη δυνατότητα να φέρει τον Καραγκιόζη ως παράδειγμα και να τονώσει την αυτοεκτίμηση των παιδιών, λέγοντάς τους ότι όπως ο Καραγκιόζης κατάφερνε κάθε φορά τις δυσκολίες, έτσι και αυτά μπορούν να τα καταφέρουν.

Ερευνητής: Όταν ένας μαθητής χειρίζεται το μακρύ χέρι της φιγούρας, πώς ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενθαρρύνει την αίσθηση της δύναμης ή της διεκδίκησης που απορρέει από αυτή την κίνηση;

Συμμετέχων: Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενθαρρύνει το παιδί που κινεί τη φιγούρα ότι παρά το όποιο πρόβλημα μπορεί να συμμετέχει σε δραστηριότητες και έτσι να τονώσει την αυτοπεποίθησή του. Βέβαια ο εκπαιδευτικός που είναι βασικό πρόσωπο σε ζωή των μαθητών με ειδικές ανάγκες για να τα καταφέρει χρειάζεται στήριξη και επιμόρφωση.

Παράρτημα Β΄

Απομαγνητοφωνήσεις Συνεντεύξεων για την Έρευνα Δράσης

Συνεντεύξεις Pre-test

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Α΄:

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ιδιαίτερη μορφή της φιγούρας του Καραγκιόζη, δηλαδή η καμπούρα και το μακρύ χέρι, θα βοηθήσουν μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να νιώσουν οικειότητα ή πιστεύετε ότι η απόκλιση από το συνηθισμένο, ίσως τους δυσκολεύει στην επικοινωνία με τον ήρωα;

Συμμετέχων: Θεωρώ ότι τα παιδιά γενικά δεν εστιάζουν στις διαφορές, δεν παρατηρούν δηλαδή τόσο πολύ το πώς είναι ο χαρακτήρας, ωστόσο ο Καραγκιόζης επειδή γενικά έχουν έρθει ξανά σε επαφή με τη φιγούρα του, είναι μία πολύ δημοφιλής και αγαπητή φιγούρα για τα παιδιά.

Ερευνητής: Πώς περιμένετε να ανταποκριθούν με αυτές τις χρήσεις του μακριού χεριού του Καραγκιόζη; Πιστεύετε ότι μπορεί να λειτουργήσει ως ένα μέσο για να διευκολύνει την προσοχή και να εκφράσει συναισθήματα που δυσκολεύουν να επικοινωνήσουν λεκτικά;

Συμμετέχων: Γενικότερα η φιγούρα του Καραγκιόζη έχει αποδειχτεί ότι βοηθάει τα δικά μας παιδιά στην επικοινωνία, αλλά όπως είπα και στην προηγούμενη ερώτηση δεν θεωρώ ότι εστιάζουν τόσο πολύ στην ιδιομορφία των χαρακτηριστικών του σώματος του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι ο μπερντές ως ένας και διάμεσος για ασφαλείς χώρους θα μειώσει το άγχος έξοδος των μαθητών επιτρέποντας τους να πειραματιστούν με τη φωνή και την κίνησή τους;

Συμμετέχων: Ναι, γενικότερα τότε δεν υπάρχουν πολλά ερεθίσματα για τα παιδιά. Πολλές διαφορετικές και εναλλασσόμενες εικόνες βοηθάει τα παιδιά να εστιάζουν στο συγκεκριμένο περιβάλλον και να μπορέσουν να συμμετέχουν καλύτερα.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Β΄:

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ιδιαίτερη μορφή του Καραγκιόζη, δηλαδή η καμπούρα και το μακριά του χέρι, θα βοηθήσουν οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να νιώσουν οικειότητα, ή πιστεύετε ότι η απόκλιση από το συνηθισμένο, ίσως τους δυσκολεύει στην επικοινωνία με τον ήρωα;

Συμμετέχων: Πιστεύω θα τους φανεί πάρα πολύ ενδιαφέρον.

Ερευνητής: Πώς περιμένετε να ανταποκριθούν οι μαθητές στη χρήση του μακριού χεριού του Καραγκιόζη; Πιστεύετε ότι μπορεί να λειτουργήσει ως ένα μέσο για να διεκδικήσουν την προσοχή, ή να εκφράσουν αισθήματα που δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν λεκτικά.

Συμμετέχων: Είναι πολύ πιθανό.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι ο μπερντές ως ένας ενδιάμεσος και ασφαλής χώρος, θα μειώσει το άγχος έκθεσης των μαθητών, επιτρέποντάς να πειραματιστούν με τη φωνή και την κίνησή τους;

Συμμετέχων: Ναι, έχω την εντύπωση αυτή.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Γ΄:

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ιδιαίτερη μορφή του Καραγκιόζη, δηλαδή η καμπούρα και το μακρύ του χέρι, θα βοηθήσει με τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να νιώσουν οικειότητα, ή πιστεύετε ότι η απόκλιση από το συνηθισμένο ίσως θα τους δυσκολέψει στην επικοινωνία με τον ήρωα;

Συμμετέχων: Εντάξει, δεν νομίζω ότι θα τους βοηθήσει απαραίτητα, γιατί λίγο διαφέρει η εικόνα του Καραγκιόζη από την πραγματικά ανθρώπινη. Όχι, δεν θεωρώ απαραίτητα ότι θα τους βοηθήσει να νιώσουν μια οικειότητα, γιατί ακριβώς επειδή είναι λίγο διαφορετικός από την ανθρώπινη μορφή, είναι πιο μακρύ το χέρι του και έχει και κάποιες άλλες δυσμορφίες, τις οποίες οι μαθητές μας εδώ στο σχολείο δεν τις βλέπουν εύκολα, δεν έχουν μαθητές με τόσες σωματικές δυσμορφίες, δεν θα το αισθανθούν τόσο πολύ, δεν θα το καταλάβουν. Και εκεί λίγο ίσως τους δυσκολέψει,

αλλά ίσως και τους φανεί περίεργο και τους κινήσει και το ενδιαφέρον να το καταλάβουν καλύτερα.

Ερευνητής: Πώς περιμένετε να ανταποκριθούν μαθητές τη χρήση του μακριού χεριού; Πιστεύετε ότι μπορεί να λειτουργήσει ως ένα μέσο για να διεκδικήσουν την προσοχή να εκφράσουν συναισθήματα που δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν λεκτικά;

Συμμετέχων: Είναι και αυτό που είπα παραπάνω, ότι ακριβώς αυτή η διαφορά με το μακρύτερο χέρι του Καραγκιόζη, αλλά και κάποια άλλα του χαρακτηριστικά που έχει η μορφή του, και όχι μόνο του Καραγκιόζη, αλλά και των άλλων χαρακτήρων που χρησιμοποιήσατε ή χρησιμοποιούνται στο θέατρο σκιών, θα τους ξενίσει λίγο, αλλά ίσως αυτό το ξενίσμα τους φανεί να τους παρακινήσει το ενδιαφέρον για να το μάθουν και να πειραματιστούν μαζί του και λογικά, ίσως, μέσω των κινήσεων να μπορούν να ενισχύσουν και την έκφρασή τους.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι ο Μπερντές ως ένας ενδιάμεσος και ασφαλής χώρος θα μειώσει το άγχος των μαθητών, επιτρέποντας να πειραματιστούν με τη φωνή και την κίνησή τους;

Συμμετέχων: Σε κάποιες περιπτώσεις ναι, σε κάποιες άλλες πάλι όχι. Δηλαδή σε κάποιες περιπτώσεις που αν βάλουμε κάποια παιδιά με αυτισμό ή με νοητική αναπηρία, ίσως να μην καταλάβουν και να μην μπορεί το μυαλό τους να φτάσει στο να δουν πίσω από τον μπερντέ τι κρύβεται ή ποιοι παρακολουθούν την παράσταση, να βλέπουν μόνο αυτό που γίνεται μπροστά τους. Τώρα κάποια άλλα παιδιά που δεν έχουν τέτοιους περιορισμούς και μπορούν να αντιληφθούν και πιο εύκολα το ότι πίσω από τον μπερντέ υπάρχουν παιδιά που παρακολουθούν την παράσταση. Εκεί πέρα νομίζω θα διαφέρει λίγο, θα υπάρχει μια διαφορά και θα μπορούν να εκφραστούν και καλύτερα.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Δ΄:

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ιδιαίτερη μορφή του Καραγκιόζη, δηλαδή η καμπούρα και το μακρύ του χέρι, θα βοηθήσει τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να νιώσουν οικειότητα, ή πιστεύετε ότι η απόκλιση από το συνηθισμένο ίσως τους δυσκολέψει την επικοινωνία μου τον ήρωα;

Συμμετέχων: Θεωρώ ότι ίσως στην αρχή τους δυσκολέψει κάπως, γιατί είναι για τα παιδιά κάτι πολύ ξένο και περίεργο. Αλλά στην πορεία θεωρώ ότι θα το δεχθούν και θα τους αρέσει, μέσα από τις διάφορες παραστάσεις και μέσα από την πλοκή που θα παρακολουθήσουν.

Ερευνητής: Πώς περιμένετε να ανταποκριθούν οι μαθητές τη χρήση του μακριού χεριού; Πιστεύετε ότι μπορεί να λειτουργήσει ως ένα μέσο για να διεκδικήσουν την προσοχή, ή να εκφράσουν συναισθήματα που δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν λεκτικά;

Συμμετέχων: Πολλές φορές το χέρι του Καραγκιόζη τραβάει έντονα την προσοχή των παιδιών και το θεωρούν ένα πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που τους τραβάει το βλέμμα. Ωστόσο, παραμένει θεωρώ πολύ περίεργο για αυτούς.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι ο μπερντές ως ένας ενδιαμέσος και ασφαλής χώρος θα μειώσει το άγχος έκθεσης των μαθητών επιτρέποντάς να πειραματιστούν με τη φωνή και την κίνησή τους;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ ότι πίσω από τον μπερντέ θα μπορέσουν να ξεδιπλώσουν τον χαρακτήρα τους και να κινούνται πιο ελεύθερα χρησιμοποιώντας τις φιγούρες και να μην αισθάνονται το αίσθημα της ντροπής.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Ε΄:

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ιδιαίτερη μορφή του Καραγκιόζη θα βοηθήσει τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να νιώσουν οικειότητα, ή πιστεύετε ότι η απόκλιση από το συνηθισμένο ίσως τους δυσκολεύσει στην επικοινωνία με τον ήρωα;

Συμμετέχων: Κοιτάζτε, θα είναι μια ωραία πρόκληση θεωρώ γι' αυτούς τους μαθητές, γιατί από τη μία είναι μια διαφορετική μορφή από τη συνηθισμένη, αλλά από την άλλη είναι τόσο αστεία που μπορεί να γίνει και οικεία. Πιστεύω ότι θα τους αρέσει πολύ. Παρόλο που δεν είμαι 100% σίγουρος, έχω αυτή την αίσθηση.

Ερευνητής: Πώς περιμένετε να ανταποκριθούν οι μαθητές στη χρήση του μακριού χεριού; Πιστεύετε ότι μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο για να διεκδικήσουν την προσοχή ή να εκφράσουν συναισθήματα που δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν λεκτικά;

Συμμετέχων: Το μακρύ χέρι σίγουρα θα είναι το πρώτο πράγμα που θα κάνει κλικ στους μαθητές, διότι είναι υπερβολικά μακρύ και η φιγούρα έχει δύο λαβές. Οπότε όταν το παιδί δει ότι ένας άνθρωπος θα χρειαστεί δύο λαβές, μία για τη φιγούρα και μία για το χέρι, θα του κινήσει το ενδιαφέρον και κατά κάποιο τρόπο θα γίνει ερευνητής. Δεν θα βλέπει κάτι μόνο ως αστείο, αλλά θα θέλει να ψάξει μέσα του γιατί είναι έτσι το χέρι του Καραγκιόζη.

Ερευνητής: Πιστεύετε ότι ο μπερντές ως ένας ενδιάμεσος και ασφαλής χώρος θα μειώσει το άγχος έκθεσης των μαθητών, επιτρέποντάς τους να πειραματιστούν με τη φωνή και την κίνησή τους;

Συμμετέχων: Σίγουρα, γιατί όταν υπάρχει πάντα ένα μέσο προστασίας όπως στην προηγούμενη περίπτωση είναι ο μπερντές, οι μαθητές θα εκφραστούν πιο εύκολα υπό την προστασία κάποιου αντικειμένου παρά όταν είναι πρόσωπο με πρόσωπο με κάποιον άνθρωπο. Επομένως, η προστατευτικότητα του μπερντέ είμαι σίγουρος ότι θα καλύψει σε μεγάλο βαθμό τα συναισθήματα των παιδιών, είτε είναι ο φόβος είτε είναι η επιθυμία.

Συνεντεύξεις Post-test

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Α΄:

Ερευνητής: Παρατηρήσατε αν οι μαθητές ταυτίστηκαν τον Καραγκιόζη ως ένα έναν ήρωα που, παρόλο που είναι «διαφορετικός», είναι ο πρωταγωνιστής που τα καταφέρνει; Πώς επηρεάζει την αυτοεικόνα τους;

Συμμετέχων: Γενικότερα ο Καραγκιόζης είναι μια αγαπητή φιγούρα στα παιδιά και νομίζω ότι είναι η πιο εύκολη φιγούρα να ταυτιστούν. Και στο συγκεκριμένο έργο επειδή είχε και μια ηγετική μορφή νομίζω ότι είναι η μορφή που θα περιμέναμε να ταυτιστούν τα παιδιά.

Ερευνητής: Κατά τη διάρκεια που τα παιδιά έπαιζαν με τις φιγούρες είδατε να αναπτύσσουν μια αίσθηση «δύναμης» ή «ισχύος», χρησιμοποιώντας τα σωματικά χαρακτηριστικά του ήρωα για να επιβληθούν στη σκηνή.

Συμμετέχων: Φυσικά ήταν το ωραιότερο κομμάτι της παράστασης γιατί τα παιδιά έκαναν ενεργό ρόλο και γενικά οτιδήποτε είναι διαδραστικό βοηθάει τα παιδιά να εμπεδώσουν καλύτερα ό,τι έχει προηγηθεί.

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ασφάλεια της σκιάς επέτρεψε μαθητές που είναι συνήθως διστακτικοί να μεταμορφωθούν και να εκφράσουν μεγαλύτερη ελευθερία πίσω από το πανί;

Συμμετέχων: Όπως φάνηκε, ναι. Ακόμη και οι πιο διστακτικοί μαθητές θέλησαν να συμμετέχουν και να πειραματιστούν με τις φιγούρες πίσω από το πανί. Οπότε ναι.

Ερευνητής: Με ποιον τρόπο αυτός ο αυτοσαρκασμός και το γέλιο που προκάλεσε η μορφή του Καραγκιόζη βοήθησε τους μαθητές να αποφορτιστούν από την πίεση της κανονικότητας;

Συμμετέχων: Ήταν ένα ευχάριστο διάλειμμα από το καθημερινό τους πρόγραμμα και γενικότερα το γέλιο πάντα βοηθάει τα παιδιά να αποφορτιστούν.

Ερευνητής: Μετά την παρατήρηση της δράσης, πώς αξιολογείται το θέατρο σκιών ως εργαλείο για την συγκρότηση των μαθητών με ΕΕΑ.

Συμμετέχων: Ε, θεωρώ ότι είναι ένας πολύ καλός τρόπος να συμμετέχουν τα παιδιά να ταυτιστούν με τους ήρωες, να πειραματιστούν και να γίνουν μέρος με τις παραστάσεις. Όλο αυτό νομίζω ότι βοηθάει στο να χτίσουν μια αυτοπεποίθηση και να καλλιεργήσουν καινούριες δεξιότητες.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Β΄:

Ερευνητής: Παρατηρήσατε αν οι μαθητές ταυτίστηκαν με τον Καραγκιόζη ως έναν ήρωα παρόλο που είναι διαφορετικός, είναι ο πρωταγωνιστής που τα καταφέρνει;

Συμμετέχων: Αρκετοί μαθητές το έλεγαν.

Ερευνητής: Πώς επηρεάζει την αυτοεικόνα τους;

Συμμετέχων: Τους βελτιώνουν.

Ερευνητής: Κατά διάρκεια από τα παιδιά έπαιζαν με τις φιγούρες, είδατε να αναπτύξουν μια αίσθηση αυτενέργειας ή δύναμης, χρησιμοποιώντας σημαντικά χαρακτηριστικά του ήρωα για να επιβληθούν σκηνή;

Συμμετέχων: Εγώ το παρατήρησα, ναι. Ναι, νομίζω πως ναι. Ναι, εκφραστούν καλύτερα.

Ερευνητής: Μετά την παρατήρηση δράσης, πώς αξιολογείτε το θέατρο σκιών ως εργαλείο για τη συγκρότηση της ταυτότητας του μαθήματος με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες;

Από κλίμακα ένα στα δέκα, θα ήθελα τουλάχιστον οκτώ.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Γ΄:

Ερευνητής: Παρατηρήσατε αν οι μαθητές ταυτίστηκαν με τον Καραγκιόζη ως έναν ήρωα που παρά όλο που είναι διαφορετικός, είναι ο πρωταγωνιστής που τα καταφέρνει;

Συμμετέχων: Υπήρξαν περιπτώσεις που το παρατήρησα αυτό. Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις κάποια παιδάκια που είχαμε με αυτισμό ή με νοητικές αναπηρίες δεν το αισθάνθηκαν με αυτήν την έννοια. Ωστόσο τους προξένησε το ενδιαφέρον να πειραματιστούν με τις φιγούρες, να πούνε λογάκια και όλο αυτό ήταν πάρα πολύ όμορφο που συνέβη.

Ερευνητής: Πώς επηρεάζει αυτό την αυτοεικόνα τους;

Συμμετέχων: Εντάξει, αυτό το κομμάτι τώρα επειδή και η πλειοψηφία των μαθητών μας εδώ πέρα είναι μικρή σε ηλικία, δεν μπορούν να το αντιληφθούν στο 100% αυτό το κομμάτι. Παίζανε με ευχαρίστηση, τους άρεσε, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο δημιουργήθηκε μια αυτοεικόνα στο παιδί ότι εκφράζω εγώ τον εαυτό μου μέσα από αυτό το παιχνίδι. Δεν ξέρω κατά πόσο αυτό έγινε εφικτό. Ίσως τα μεγαλύτερα παιδιά του σχολείου μας να έγινε εφικτό γιατί και τα μεγαλύτερα παιδιά του σχολείου μας αλλά και τα παιδιά που δεν είχαν αυτισμό και ελαφρά νοητικές αναπηρίες γενικότερα που είχαμε έχουμε και περιπτώσεις πιο δύσκολες. Τα μεγαλύτερα παιδιά εκφράσανε κάποια κομμάτια του εαυτού τους μέσα από την παράσταση και φάνηκε δηλαδή είδαμε προσωπικά τους στοιχεία την ώρα που παίζανε. Τώρα αυτό σε άλλα παιδάκια και με πιο δύσκολες περιπτώσεις της αναπηρίας δεν το είδαμε.

Ερευνητής: Κατά τη διάρκεια που τα παιδιά έπαιξαν με τις φιγούρες είδατε να αναπτύσσουν μια αίσθηση δύναμης ή αυτενέργειας χρησιμοποιώντας σωματικά χαρακτηριστικά του ήρωα για να επιβληθούν σκηνή;

Συμμετέχων: Ναι, τα περισσότερα χρησιμοποιούσαν πολύ έντονα το χέρι του Καραγκιόζη και όχι μόνο και στον Καραγκιόζη και στην άλλη φιγούρα του Μπάμπη-Γιώργου. Τους είδαμε ότι τους προξένισε το ενδιαφέρον η διαφορετικότητα του χεριού αλλά και το γεγονός ότι και από την παράσταση που είδανε πριν, πριν να τα ίδια παίξουν ότι κάποιες κινήσεις απότομες με αυτό το χέρι που τους χτυπάνε τους προξένισαν το ενδιαφέρον και είδαμε και τα παιδιά να χτυπάνε εξής στην ίδια ένταση το χέρι. Αλλά και επίσης είδαμε και προσπάθειες να αλλάξουν και τον τόνο της φωνής τους δηλαδή να μπαίνουν και να δημιουργούν και αυτοί ένα είδος παράστασης με το δικό τους τρόπο, με το δικό τους ξεχωριστό τρόπο. Ακόμα ένα σημείο που έχει πολύ ενδιαφέρον να επισημάνουμε είναι το γεγονός ότι όταν βγήκε η φιγούρα του Βεληγκέκα στη σκηνή και ο Βεληγκέκας έκανε επίθεση στον Καραγκιόζη είδαμε ότι τα παιδιά μετά μέσω της μίμησης όταν παίζανε και αυτά την παράστασή τους χτυπούσαν και τα ίδια μέσω της φιγούρας του Βεληγκέκα τον Καραγκιόζη και αυτό ήταν ένα πάρα πολύ ιδιαίτερο σημείο στην όλη παράσταση που είδαμε και πόσο πραγματικά αξία έχει η μίμηση και η μάθηση μέσω της μίμησης στην ειδική αγωγή και φυσικά και η αγάπη όταν καλλιεργηθεί έτσι μια αγάπη για το θέατρο σκιών και για τον Καραγκιόζη με τις ιδιαιτερότητες του που φέρει.

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ασφάλεια της σκιάς επέτρεψε μαθητές που συνήθως είναι διστακτικοί να μεταμορφωθούν και να εκφραστούν με μεγαλύτερη ελευθερία πίσω από το πανί.

Συμμετέχων: Θεωρώ πως ναι, εκφράζονται καλύτερα γιατί δεν έχουν πόσα βλέμματα γύρω γύρω να τους βλέπουν κάποιες φορές βλέπουμε τα παιδιά ότι όταν στις σχολικές γιορτές ας πούμε που δεν υπάρχει κάτι τέτοιο ένα πανί να τους χωρίζει από το κοινό βλέπουμε ότι πολλές φορές λίγο ίσως χάσουν τα λόγια τους, ίσως αποπροσανατολιστούν τώρα που ήταν αφοσιωμένοι μόνο με τη φιγούρα και πίσω από το πανί χωρίς να δέχονται βλέμματα και διάφορα άλλα ερεθίσματα που μπορεί να τους αποσπούσαν την προσοχή. Είδαμε ότι είχαν επικεντρωθεί στο να παίξουν είχαν επικεντρωθεί στο να τροποποιήσουν τις φωνές τους και να κάνουν έτσι μια γενικότερη προσπάθεια να μιμηθούν αυτό που είδαν στην παράσταση με τον καραγκιοζοπαίχτη πριν.

Ερευνητής: Με ποιον τρόπο ο αυτοσαρκασμός και το γέλιο που προκάλεσε την μορφή του Καραγκιόζη βοήθησαν τους μαθητές να αποφορτιστούν από την πίεση κανονικότητας;

Συμμετέχων: Κοίταξε, γενικά ήταν κάτι πολύ ευχάριστο και κάτι διαφορετικό από ό,τι συνηθίζαμε να κάνουμε στο σχολείο. Στο σχολείο είχαμε πολλά χρόνια να δούμε μια τέτοια παράσταση με το θέατρο σκιών Όσον αφορά τώρα το κομμάτι του αυτοσαρκασμού του Καραγκιόζη αυτό περνάει ένα πολύ ωραίο μήνυμα Όλα τα παιδιά βέβαια δεν είναι σε θέση λόγω ιδιαιτεροτήτων να το καταλάβουν, ωστόσο το μήνυμα που μπορεί να λάβει κάποιος από αυτό είναι ότι έχω ένα μακρύ χέρι, μια δυσμορφία, αλλά μπορώ να είμαι λειτουργικός. Δηλαδή έλεγε ότι, ξέρεις κάτι, έχω μακρύ χέρι αλλά μπορώ να κάνω το δάσκαλο γιατί μπορώ να γράφω στον πίνακα. Ήταν κάτι πολύ όμορφο, περνούσε πολύ ωραία μηνύματα η παράσταση και πολλά από αυτά τα μηνύματα, πιστεύω, τα εξέλαβαν και τα παιδιά στο βαθμό που μπορεί βέβαια το καθένα. Έτσι σίγουρα η δράση πιστεύω ότι στους μαθητές προσέφερε πάρα πολλά.

Ερευνητής: Μετά την παρατήρηση της δράσης, πώς αξιολογείται το θέατρο σκιών ως εργαλείο για την συγκρότηση των μαθητών με ΕΕΑ.

Συμμετέχων: Το θέατρο σκιών στην ειδική αγωγή έχει να προσφέρει πραγματάκια και ακριβώς έχει να προσφέρει πραγματάκια στην δόμηση αυτής της ταυτότητας. Είδαμε δηλαδή τον Καραγκιόζη να έχει μια δικιά του ξεχωριστή ταυτότητα όπως και κάθε παιδί του σχολείου μας ή και κάθε άλλος μαθητής στα σχολεία μας. Μπορεί να βοηθήσει και επίσης πέρα από αυτό όλη αυτή η διαδικασία στην οποία μπήκανε τα παιδιά τους έδωσε τη δυνατότητα να εκφράσουν και μοναδικά τους χαρακτηριστικά. Πίσω από το πανί βέβαια μέσα από την παράσταση είδαμε πολλά προσωπικά στοιχεία στην έκφραση μέσα από τον Καραγκιόζη είδαμε πολλά προσωπικά στοιχεία του καθενός μαθητή και πραγματικά καταλαβαίναμε ότι από πίσω κρύβεται αυτός ο καραγκιοζοπαίχτης, ο μικρός καραγκιοζοπαίχτης. Ήταν κάτι πολύ όμορφο δηλαδή βλέπαμε και μας άρεσε πάρα πολύ που τα παιδιά ανοίχτηκαν, ξεκλειδώθηκαν μπήκαν στη διαδικασία να τροποποιήσουν τις φωνές τους να παίξουν, να του ευχαριστηθούν, να γελάσουν και όλο αυτό από πίσω έκρυβε τα δικά τους μοναδικά στοιχεία να μην ξεχνάμε άλλωστε ότι φτιάξαμε έτσι έναν μικρό θίασο με πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά που ήταν και το πιο όμορφο της σημερινής ημέρας Και σίγουρα όλη αυτή η διαδικασία, όλη αυτή η δημιουργία, όλη αυτή η ομάδα μέσα από το Θέατρο των Σκιών αν μη τι άλλο τονίζει

τη σημασία μιας συμπεριληπτικής εκπαίδευσης που δεν έχει να κάνει μόνο με γνώσεις αλλά έχει να κάνει και με την τέχνη, έχει να κάνει και με την έκφραση Μία έκφραση την οποία μας επιτρέπει το θέατρο σκιών. Γι' αυτό λοιπόν έχει πάρα πολύ σημαντική αξία και στο χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Δ΄:

Ερευνητής: Παρατηρήσατε αν οι μαθητές ταυτίστηκαν με τον Καραγκιόζη ως έναν ήρωα που παρόλο που είναι διαφορετικός είναι ο πρωταγωνιστής που τα καταφέρνει;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ ότι ο Καραγκιόζης για τα παιδιά, από τα παιδιά μάλλον θεωρήθηκε ένας ήρωας πολύ απλός ο οποίος είναι ένας άνθρωπος της βιοπάλης που προσπαθεί να επιβιώσει και τους τράβηξε πάρα πολύ την προσοχή σαν φιγούρα. Τα παιδιά καθώς παίζανε με τις φιγούρες αισθάνθηκαν πάρα πολύ ωραία. Επίσης, παρατήρησα ότι τα παιδιά άρχισαν να αλληλοεπιδρούν, να κάνουν περισσότερες κινήσεις, να μιλούν περισσότερο και απέκτησαν περισσότερο θάρρος με τον Καραγκιόζη σαν ήρωα και άρχισαν κιόλας να χτυπούν με τις φιγούρες και να τις κουνάνε περισσότερο.

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ασφάλεια της σκιάς επέτρεψε σε μαθητές που συνήθως είναι διστακτικοί να μεταμορφωθούν και να εκφραστούν με μεγαλύτερη ελευθερία πίσω από το πανί;

Συμμετέχων: Ναι, θεωρώ ότι άρχισαν τα παιδιά να συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη ελευθερία και να ξεδιπλώνουν πτυχές του χαρακτήρα τους που σε άλλη περίπτωση δεν θα το έκαναν. Και ο καθένας το προσέγγισε με το δικό του τρόπο, με βάση το δικό του χαρακτήρα, τη δική του προσωπικότητα, το δικό του τρόπο κίνησης και ήταν κάτι μοναδικό γενικότερα.

Ερευνητής: Με ποιον τρόπο αυτός ο αυτοσαρκασμός και το γέλιο που προκάλεσε η μορφή του Καραγκιόζη βοήθησαν οι μαθητές να αποφορτιστούν από την πίεση της κανονικότητας;

Συμμετέχων: Τα παιδιά άρχισαν να γελούν με τα διάφορα αστεία, να διασκεδάζουν. Τους έκαναν πάρα πολλή εντύπωση οι ατάκες του Καραγκιόζη και γενικά ξεχάστηκαν,

βγήκαν από τη ρουτίνα, σταμάτησαν να σκέφτονται αποκλειστικά το σχολείο και τα μαθήματα και την καθημερινότητα και ένιωσαν κάτι τελείως διαφορετικό σαν εμπειρία.

Ερευνητής: Μετά την παρατήρηση δράσης, πως αξιολογείτε το θέατρο σκιών ως εργαλείο για τη συγκρότηση αυτών των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες;

Συμμετέχων: Γενικά το θέατρο σκιών βοηθάει πάρα πολύ στο κομμάτι της συμπερίληψης καθώς επιτρέπει σε όλα τα παιδιά με τα δικά τους χαρακτηριστικά να εκφραστούν, να κινούνται με το δικό τους τρόπο να εκφράζονται, να μην φοβούνται και να ξεδιπλώνουν την προσωπικότητά τους και είναι κάτι που στην ουσία ενώνει όλα τα παιδιά. Άρα θεωρώ ότι μπορεί να συγκροτήσουν μια ισχυρή ταυτότητα.

Εκπαιδευτικός (ΕΔ) Ε΄:

Ερευνητής: Παρατηρήσατε αν οι μαθητές ταυτίστηκαν με τον Καραγκιόζη σε έναν ήρωα που παρόλο που είναι διαφορετικός, είναι ο πρωταγωνιστής που τα καταφέρνει. Πώς επηρεάζει αυτό τον αυτοεικόνα τους;

Συμμετέχων: Στην αρχή το εξέλαβαν ως κάτι αστείο. Στην πορεία όμως είδανε ότι με τα σωματικά χαρακτηριστικά του το μακρύ του χέρι και το μυαλό του κατάφερε και κέρδισε. Οπότε αυτό πέρασε ως μήνυμα στα παιδιά ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν να τα καταφέρουν όποια διαφορετικότητα κι αν έχουν.

Ερευνητής: Κατά τη διάρκεια που τα παιδιά έπαιζαν με τις φιγούρες είδατε να αναπτύσσουν μια αίσθηση ισχύος ή αυτενέργειας χρησιμοποιώντας τα σωματικά χαρακτηριστικά του ήρωα για να επιβληθούν στη σκηνή;

Συμμετέχων: Σίγουρα και πιο συγκεκριμένα αυτό που παρατήρησα είναι ότι πάντα χρησιμοποιούσαν το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη για να ρίξει ξύλο στις υπόλοιπες φιγούρες. Και μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση γιατί φάνηκε ότι τους έδωσε την αίσθηση ότι έχουν δύναμη και ξαφνικά γινόμαστε οι κυρίαρχοι του παιχνιδιού. Και πιο συγκεκριμένα δεν τους άρεσε το γεγονός ότι ο Βεληγκέκας που χτυπούσε τον Καραγκιόζη κάτι που δεν τους άρεσε, αγάπησαν έτσι πιο πολύ τον Καραγκιόζη και χτυπούσαν πάλι τον Βεληγκέκα, με σκοπό να πάρουν εκδίκηση για τον Καραγκιόζη τον αγαπημένο τους ήρωα. Ακόμα και με τα παιδιά του Καραγκιόζη που τα χτυπούσαν το είδαν ως μια σχέση αγάπης μεταξύ πατέρα και παιδιών, καταλαβαίνοντας έτσι ότι στην

προκειμένη περίπτωση το συγκεκριμένο ξύλο είναι κάτι αστείο, όχι με την έννοια του γνωστού ξυλοδαρμού.

Ερευνητής: Θεωρείτε ότι η ασφάλεια της σκιάς επέτρεψε συμμαθητές που συνήθως είναι διστακτικοί να μεταμορφωθούν και να εκφραστούν με μεγαλύτερη ελευθερία πίσω από το πανί;

Συμμετέχων: Σίγουρα το κατάλαβα αυτό γιατί όλα τα παιδιά με χαρά πήγαν πίσω από τον μπερντέ και έπαιζαν, έκαναν την καλύτερη προσπάθεια που μπορούσαν. Κάποια τα καταφέρανε αμέσως, κάποια δυσκολευτήκανε. Αλλά με τη βοήθεια και την ώθηση που τους έδωσε ο Καραγκιοζοπαίχτης, τους έδωσε την αίσθηση ότι μπορούν να τα καταφέρουν. Και έτσι πίστεψαν και εκεί τον εαυτό τους και κατάφεραν να παίξουν μια πολύ μικρή παράσταση, έναν μικρό μονόλογο χωρίς να φοβούνται τίποτα. Λες και δεν υπήρχε τίποτα μπροστά.

Ερευνητής: Με ποιον τρόπο αυτός ο αυτοσαρκασμός και το γέλιο που προκάλεσε η μορφή του Καραγκιόζη βοήθησε τους μαθητές να αποφορτιστούν από την πίεση της κανονικότητας;

Συμμετέχων: Μόλις ξεκίνησε η παράσταση και οι μαθητές είδαν τον Καραγκιόζη έσκασαν όλοι στα γέλια. Τους άρεσε πολύ αυτός ο ήρωας. Αυτό συνεχίστηκε στην πορεία με τα αστεία που έλεγε, που έκανε καλαμπούρι με το μακρύ του χέρι. Στην προκειμένη περίπτωση είπε ότι μπορεί να γίνω δάσκαλος επειδή έχω μακρύ χέρι και θα γράφω εύκολα στον πίνακα. Αυτό έδωσε ένα παράδειγμα στους μαθητές ότι ξεφεύγουμε από τα όρια της τελειότητας και της κανονικότητας.

Ερευνητής: Μετά την παρατήρηση της δράσης πώς αξιολογείται το θέατρο σκιών ως εργαλείο για τη συγκρότηση της ταυτότητας μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες;

Από την παρέμβαση αυτό που εγώ κατάλαβα είναι ότι το θέατρο σκιών μπορεί να αποτελέσει ένα μελλοντικό εργαλείο για να ενισχυθεί σημαντικά η ταυτότητα των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, να πιστέψουν στον εαυτό τους και να γίνουν η καλύτερη εκδοχή του εαυτού τους. Και αυτό που κατάλαβα είναι ότι εκτός από τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορούν και τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης να εκτιμήσουν περισσότερο τον εαυτό τους. Ίσα ίσα στο τέλος έτσι μπορεί να ενισχυθεί

και το αίσθημα της συμπερίληψης, όταν συνυπάρξουν μαζί όλα τα παιδιά, τυπικής ανάπτυξης και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Παράσταση

Η παράσταση ξεκίνησε με παράσταση θεάτρου σκιών που εκτέλεσε ο ερευνητής της εργασίας και εκπαιδευτικός που έκανε την πρακτική του στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο όπου και έλαβε χώρα η έρευνα δράσης (action research). Ο ερευνητής ανέλαβε το ρόλο του Καραγκιοζοπαίχτη-εμφυχωτή. Ήδη πριν από την έναρξη της παράστασης, κατά την προετοιμασία της σκηνής, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη στιγμή αναγνώρισης. Οι μαθητές όταν αντιλήφθηκαν τον εκπαιδευτικό που έκανε πρακτική στο σχολείο τους να στήνει τον μπερντέ, έτρεξαν να τον χαιρετήσουν και ένα παιδί του ανέφερε χαρακτηριστικά: «Το ήξερα πως εσείς ήσασταν ο Καραγκιόζης». Η παρατήρηση αυτή δείχνει ότι ο μαθητής δεν αντιλήφθηκε τον εκπαιδευτικό ως έναν «καραγκιοζοπαίχτη», ο οποίος μεταμορφώθηκε σε έναν αγαπημένο ήρωα, δανείζοντας τη φωνή του σε αυτόν. Αυτή η διαδικασία, αποτέλεσε μια διαδικασία ταύτισης που επιβεβαιώνει τη θεωρητική λειτουργία του Καραγκιοζοπαίχτη-δασκάλου ως «αρχιτέκτονα» της συμπερίληψης.

Η παράσταση ονομάστηκε « Ο Καραγκιόζης Δάσκαλος». Η πλοκή της παράστασης αυτής ήταν ότι ο Καραγκιόζης παρόλο που δεν είχε σπουδάσει ποτέ δάσκαλος, «υποδύθηκε» τον δάσκαλο για να δημιουργηθεί το καινούριο σχολείο που ήθελε να δημιουργήσει ο νέος δήμαρχος και να αντικατασταθεί ο παλιός δάσκαλος που έφυγε. Το κτίριο που χρησιμοποιήθηκε ως σχολείο ήταν η παράγκα του Καραγκιόζη. Δάσκαλος δεν ήταν μόνο αυτός, αλλά όλοι οι χαρακτήρες του θιάσου του, δίνοντας ένα σημαντικό μήνυμα πως όλοι μαζί μπορούμε να δημιουργήσουμε κάτι μεγάλο. Επιπλέον είδαμε τον δήμαρχο να προσπαθεί να εμποδίσει τον Καραγκιόζη από αυτήν την πρωτοβουλία χωρίς αποτέλεσμα. Στο τέλος ο Καραγκιόζης τον κάλεσε και αυτόν στο σχολείο, κάτι που τον ανάγκασε να μετανιώσει και να ζητήσει συγγνώμη από τον Καραγκιόζη και με χαρά δέχτηκε να γίνει μέρος αυτής της συλλογικής προσπάθειας. Το μήνυμα λοιπόν που έδωσε στο τέλος ήταν η ανιδιοτελής αγάπη απέναντι σ' έναν άνθρωπο ο οποίος δεν του συμπεριφέρθηκε σωστά, καλώντας τον να γίνει και αυτός δάσκαλος στο σχολείο του.

Κατά τη διάρκεια της παράστασης, οι μαθητές προσήλωσαν το ενδιαφέρον τους σε μεγάλο βαθμό. Παρακολουθούσαν με μεγάλο ενθουσιασμό, γελούσαν έντονα,

συμμετείχαν στο ενεργό στο διάλογο που ξεκινούσε ο Καραγκιοζοπαίχτης-εμψυχωτής. Όλη αυτή η συμμετοχή και οι αυθόρμητες αντιδράσεις των μαθητών δείχνει πως ο μπερντές δημιούργησε ένα κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης, η οποία διευκόλυνε την έκφραση των μαθητών. Το κλίμα που δημιουργήθηκε, αποτέλεσε το «σκαλοπάτι» για το παιχνίδι των παιδιών με τις φιγούρες.

Το παιχνίδι με τις φιγούρες

Στο τέλος μιας κλασσικής παράστασης θεάτρου σκιών ο Καραγκιοζοπαίχτης βάζει έναν χορό μεταξύ Καραγκιόζη και Χατζηαβάτη και αποχαιρετάει το κοινό. Στην προκειμένη περίπτωση, ο Καραγκιοζοπαίχτης-εμψυχωτής έκανε έναν διάλογο Καραγκιόζη-Χατζηαβάτη λέγοντας: «Αβάντι Μαέστρο έναν χορό με τον Χατζατζάρη μου για να πάμε μπροστά στα παιδιά που μας περιμένουν». Έτσι λοιπόν μόλις τελείωσε ο χορός, αλλά συνέχιζε να παίζει η μουσική, εμφανίστηκε μπροστά στα παιδιά και τους μοίρασε τις φιγούρες, τις οποίες κούναγαν όλοι μαζί. Η «έξοδος» από τον μπερντέ και η ισότιμη κατανομή των φιγούρων σε όλους τους μαθητές, έδωσε ένα τεράστιο και βαθύ μήνυμα. Όταν ο εκπαιδευτικός δίνει την ευκαιρία στους μαθητές του να συν-δημιουργήσουν κάτι ευχάριστο όλοι μαζί, χτίζεται μια «γέφυρα» εμπιστοσύνης, η οποία αποτελεί το επόμενο «σκαλοπάτι» για να μουν οι μαθητές πίσω από τον μπερντέ.

Πίσω από τον μπερντέ

Στο τελευταίο στάδιο, οι μαθητές κλήθηκαν να μουν πίσω από τον μπερντέ και να χειριστούν οι ίδιοι τις φιγούρες και να μουν στα «παπούτσια» του Καραγκιοζοπαίχτη. Αρχικά ορισμένοι μαθητές στην αρχή ήταν διστακτικοί. Παρόλο που ο μπερντές έχει προστατευτικό χαρακτήρα, η τέχνη του θεάτρου σκιών απαιτεί την εμπιστοσύνη τόσο στις ικανότητες του εαυτού μας, όσο και στο κοινό που παρακολουθεί. Το κλειδί σε αυτή την προσπάθεια ήταν η υπομονή, η επιμονή και η βοήθεια που έδωσε ο Καραγκιοζοπαίχτης-εκπαιδευτικός στους μαθητές, αποδεικνύοντας έτσι ότι η συμβολή του ήταν καθοριστική. Η προστασία που προσφέρει ο μπερντές δεν είναι πανάκεια, αλλά χρειάζεται και η συμβολή του Καραγκιοζοπαίχτη-εκπαιδευτικού, ο οποίος είναι ο υπεύθυνος για τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης.

Πίσω από τον μπερντέ, οι μαθητές χρησιμοποιούσαν την τεχνική του μονολόγου, αλλά κάποιες φορές επέλεξαν την τεχνική του διαλόγου, με τη βοήθεια του Καραγκιοζοπαίχτη-εκπαιδευτικού, ο οποίος μετατράπηκε σε βοηθός του

καραγκιοζοπαίχτη-μαθητή. Η προσπάθειά τους να αλλάξουν τη φωνή τους και να μιμηθούν την εκάστοτε φωνή της κάθε φιγούρας, δείχνει πόσο σημαντική είναι η θέληση και η επιμονή για να καταφέρουν κάτι μοναδικό. Η φιγούρα λοιπόν λειτούργησε ως ένα «εξωτερικό σώμα», μία «μάσκα», η οποία βοήθησε τους μαθητές να βγουν «έξω» από τα όρια τους και να υποδυθούν με μεγάλη χαρά τον κάθε ήρωα.

Το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα ευρήματα της παρέμβασης είναι ο τρόπος με τον οποίον αντιλαμβάνονται οι μαθητές το μακρύ χέρι του Καραγκιόζη. Αρχικά, οι μαθητές γέλασαν τόσο με το μακρύ χέρι, όσο και με τη συνολική «σωματική» εικόνα της φιγούρας του Καραγκιόζη. Στην πορεία όμως συνειδητοποίησαν ότι το μακρύ χέρι δεν είναι μειονέκτημα, αλλά η πηγή της δύναμης και της κυριαρχίας του ήρωα.

Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές χρησιμοποίησαν το μακρύ χέρι για να «χτυπήσουν» άλλους ήρωες, συμβάλλοντας στον χαρακτηριστικά κωμικό «ξυλοδαρμό» του Καραγκιόζη. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, αναδύθηκε μία διαφοροποίηση που δείχνει την «σύλληψη» του νοήματος από τους μαθητές. Οι μαθητές κατανόησαν τη διαφορά ανάμεσα στον συμβολικό χαρακτήρα των χτυπημάτων του Καραγκιόζη με τα κολλητήρια και τον Μπάρμπα-Γιώργο, ως μια πράξη στοργής και αγάπης. Επιπλέον αναγνώρισαν το χτύπημα του Βεληγκέκα απέναντι στον Καραγκιόζη ως κάτι αρνητικό για τον αγαπημένο ήρωα τον Καραγκιόζη, αλλά και το ξύλο του Μπάρμπα-Γιώργου στον Βεληγκέκα ως ένδειξη τιμωρίας. Όλα αυτά δεν τα εξήγησαν με λόγια οι μαθητές, αλλά το εξήγησαν μέσα από το παιχνίδι με τις φιγούρες. Το σίγουρο πάντως απ' όλη αυτή τη διαδικασία είναι ότι τα παιδιά κατάλαβαν πως η διαφορετικότητα του Καραγκιόζη δεν τον εμποδίζει από το να βγαίνει νικητής στην καθημερινή του ζωή.